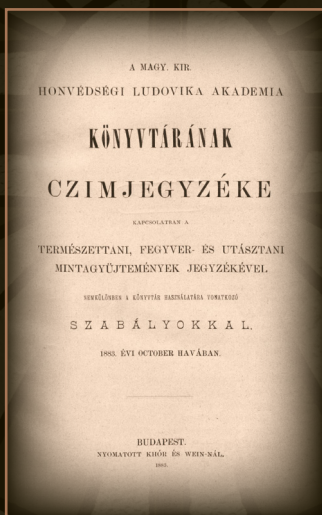

MÉSZÁROS ZOLTÁN

A Ludovika könyvtárai

*Szakmai és tudományos szinergiák
a Hadi Főtanodától
a Nemzeti Közszolgálati Egyetemig*

LUDOVICA
EGYETEMI KIADÓ

A LUDOVIKA KÖNYVTÁRAI

A MAGY. KIR.

HONVÉDSÉGI LUDOVICA AKADEMIA

KÖNYVTÁRÁNAK
CZIMJEGYZÉKE

KAPCSOLATBAN A

TERMÉSZETTANI, FEGYVER- ÉS UTÁSZTANI
MINTAGYŰJTEMÉNYEK JEGYZÉKÉVEL

NEMKÜLÖNBEN A KÖNYVTÁR HASZNÁLATÁRA VONATKOZÓ

S Z A B Á L Y O K K A L.

1883. ÉVI OCTOBER HAVÁBAN.

BUDAPEST.

NYOMATOTT KHÖR ÉS WEIN-NÁL.

1883.

MÉSZÁROS ZOLTÁN

A Ludovika könyvtárai

*Szakmai és tudományos szinergiák
a Hadi Főtanodától
a Nemzeti Közszerológiai Egyetemig*

LUDOVICA
EGYETEMI KIADÓ

Budapest, 2026

Szakmai lektor
Balla Tibor

Kiadja a Nemzeti Közszerológati Egyetem
Ludovika Egyetemi Kiadó
A kiadásért felel: Deli Gergely rektor
Székhely: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Kapcsolat: kiadvanyok@uni-nke.hu · ludovika.hu

Felelős szerkesztő: Gőcze István
Olvasószzerkesztő: Kutas Éva
Tipográfia, borítóterv és tördelés: Kilián Zsolt
Korrektor: Csinta Áron

ISBN 978-963-653-355-7 (nyomtatott)
ISBN 978-963-653-356-4 (ePDF)
DOI: <https://doi.org/10.36250/01347>

© Mészáros Zoltán, 2026
© A kiadó, 2026

A mű elektronikus változata
a CC BY-NC-ND 4.0 nemzetközi licenc
feltételeinek megfelelően felhasználható.
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Tartalom

<i>Bevezetés</i>	7
<i>Az alapítástól a Ludovika Akadémia épületének átadásáig (1808–1836)</i>	11
<i>A Hadi Főtanoda (1848–1849)</i>	16
<i>Korszakok könyvtárai a Ludovika Akadémián</i>	20
<i>Könyvtárosok</i>	58
<i>A könyvtárak számokban</i>	62
<i>A Nemzeti Közszolgálati Egyetem elődintézményei</i>	66
<i>A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Egyetemi Könyvtára</i>	90
<i>A jövő</i>	103
<i>Táblázatok</i>	111
<i>Jegyzetek</i>	147
<i>A kötetben felhasznált képek forrása</i>	161
<i>Felhasznált irodalom</i>	163

Bevezetés

A Ludovika Akadémia¹ (Ludovika, illetve Akadémia) a magyar királyi Honvédség *de facto* megalakulásától a második világháború végéig meghatározta a nemzeti haderő képét, képességeit, a magyar katonai gondolkodást, és jelentős hatást gyakorolt a magyar katonai műnyelv fejlődésére is. Ez a többrétű tevékenység elképzelhetetlen lett volna a Ludovika Akadémia formálódó és folyamatosan épülő tudásbázisai, így különösen a könyvtár, illetve könyvtárak nélkül. A könyvtár pedig akkor sem csak önmagában értelmezhető entitás volt, hanem az oktatás, a kutatás, az önképzés, a tudományos műhelyek organikusan fejlődő és egymással kölcsönhatásban lévő alapja.

A Ludovika célja – a hivatásos tisztek képzése – alapvetően ugyan nem változott fennállásának hét évtizede alatt, azonban az Akadémia életében több olyan korszakot és jelentős mérföldkövet azonosíthatunk, amikor a mindenkori haderő igényei szerint meghatározó módon alakult át a képzés és az intézmény jellege. A Ludovika három – a szakirodalomban és a hagyományban – önálló névvel rendelkező korszaka a *hallgatók kora* (1872–1883), a *növendékek kora*

(1883–1897) és az *akadémikusok kora* (1897-től). A hallgatók korában egyéves tanfolyami rendszerben (előkészítő tanfolyam, tisztképző tanfolyam, törzstiszti tanfolyam) valósult meg a képzés,² ahol a hallgatói átlagéletkor meghaladta a 23 évet. Ezzel szemben az 1883. évi XXXIV. törvénycikk³ életbelépésével meginduló új rendszerben már a 14–16 év közötti fiatalok jelentkezését várták, mert a tiszthiány olyan mértékű volt, amely a Honvédség létét veszélyeztette. Ebben a tulajdonképpeni hadapródiskolai képzésben – a növendékek korában – a tényleges állománybeli tisztképzés négyéves, míg a szabadságolt állománybeli és a felsőbb tiszti tanfolyam a korábbi formában működött.⁴ A Ludovika az 1897. évi XXIII. törvénycikk⁵ életbelépésével vált egyenrangúvá a bécsújhelyi császári és királyi Mária Terézia Katonai Akadémiával,⁶ a fókusz pedig a vezérkari szintű szolgálatot ellátni képes tisztek oktatására került az 1896–1897-ben lezajlott átfogó katonai képzési reform eredményeként, amelyben az Akadémia átalakítása mellett megjelentek a honvéd hadapródiskolák (a pécsi és nagyváradai négy évfolyamos intézményekbe a középiskola alsó négy osztályát már elvégzett 14–16 éves fiatalok jelentkezhetek) és a honvéd főreáliskola (a soproni iskola három évfolyamos volt, a középiskola felső négy osztályát abszolvált fiatalok számára) is.⁷

További jelentős állomások a Ludovika Akadémia életében a nagy háborút követően az 1922. évi X. törvénycikk,⁸ amely katonai szakfőiskolává alakította az intézményt,⁹ majd az 1931-es átszervezés, amely az addigi képzést két főcsoportra bontotta. Az I. főcsoport (a tényleges Ludovika Akadémia, azaz a gyalogsági, lovassági és tüzértisztek képzőhelye) mellett létrejött a II. főcsoport a Húvösvölgyben (a műszaki, híradó, repülő és folyamőr tisztek képzésére).

A honvédelmi miniszter 1939. május 22-i intézkedésében pedig – a trianoni tiltásokat feloldó 1938. augusztusi bledi konferenciát követően – három katonai főiskolát határozott meg az 1939/1940. tanévtől kezdődően, amelyek a magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia, a magyar királyi Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia (műszaki fegyvernemek és csendőrség) és a magyar királyi Horthy Miklós Honvéd Repülő Akadémia (légierő).¹⁰

A második világháború lezárásától a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (Egyetem, illetve NKE) létrehozásáig közel annyi idő telt el, mint amennyi ideig a Ludovika Akadémia működött. A lassan 200 éves falak között azonban most ismét felsőoktatási intézmény kapott helyet, amelynek rendeltetése és célja a köz szolgálatába álló szakemberek képzése. A szélesebb körű, egyszersmind hazai vonatkozásban egyedülálló feladatrendszerhez a maga nemében szintén unikális könyvtári rendszert kellett kialakítani, amely a hagyományos könyvtári szolgáltatások mellett a digitális információszolgáltatás és kutatástámogatás területén is alkalmazkodik a felmerülő igényekhez, és amely – akárcsak a 150 évvel ezelőtti Ludovika könyvtárai – szinergiában működik az Egyetem szervezeteivel és a hivatásrendekkel egyaránt.

Az alapítástól a Ludovika Akadémia épületének átadásáig (1808–1836)

A Ludovika Akadémia 1872. december 19-én kezdte meg működését,¹¹ de a könyvtárak ügye természetesen már 1808-ban, az Akadémia alapításának időszakában, illetve a forradalom és szabadságharc idején, a Hadi Főtanoda rövid életű működésénél is felmerült. Amellett, hogy erős és releváns könyvtárral nem valósítható meg sikeresen a képzés, az oktatási és nevelési feladatokon túl a szakmai és tudományos munka, valamint a magyar katonai műnyelv megerősítése miatt is nélkülözhetetlen volt a mielőbbi könyvtáralapítás és a tervszerű gyarapítás.

Először a Ludovika Akadémiát létrehozó alapidokumentumban, azaz az 1808. évi VII. törvénycikkben olvashatunk könyvekre vonatkozó említést az Akadémiával kapcsolatban. A 18. § rendelkezik az első támogatók nevének megörökítéséről, s a terebélyes listán, amelyen az ország színe-java szerepel, két olyan bejegyzés is olvasható, ahol nem egyszeri vagy rendszeres pénzbeli adomány szerepel, hanem könyvek: Galánthai gróf Fekete Ferencz¹² kir. kamarás az összes katonai tudományos gyűjteményét és Királyfiai báró Jeszenák János¹³ a könyvtárában levő katonai könyveket és térképeket¹⁴ hagyta az intézményre.

Az uralkodó, I. Ferenc¹⁵ 1808 májusában arra utasította testvérét, József nádort,¹⁶ hogy tegyen javaslatokat a magyar honvédelem megújítására. A nádor mindenekelőtt az inszurrekció átalakítását tűzte ki célul – ezzel kapcsolatban az ő megbízásából már évek óta dolgoztak szabályzatok fordításán és kivonatolásán –, majd miután az országgyűlés rendezhette a magyar hadügy kérdését, és lehetővé vált a nemzeti tisztképzés intézményesített megvalósítása, a leendő akadémia ügye is a feladatkörébe került. A Ludovikát eredetileg a váci Theresianumban, az 1777-ben átadott és korábban a piarista rend kezelésében működő iskola épületében¹⁷ tervezték létrehozni, amelynek megkezdődött a felújítása és a korszerűsítése azzal a céllal, hogy már 1809 októberében megkezdhesse az iskola a működését, azonban főleg anyagi okok, majd a napóleoni háborúk magyarországi megjelenése miatt az építkezés egyre inkább csúszott. Az intézetet 200 főnyi létszám befogadására tervezték volna, s a tervek között szerepelt külön könyvtárhelyiség és mellette egy fizikai kísérleti terem létrehozása is.¹⁸ Az évek során az eredeti pénzalap értéke a töredékére csökkent, és az egész vállalkozás megvalósíthatósága kérdésessé vált. 1816-ra a váci épület állaga olyan mértékben leromlott, hogy kénytelenek voltak új helyszínt keresni. Ezután az Akadémiát először Nagyszombatban kívánták felállítani, majd 1827-ben született meg a végső döntés, amelynek értelmében az intézet Pesten fog felépülni.¹⁹

Miután kijelölték és megvásárolták a területet – az Orczy-birtokot, a város pedig átengedte az Illés-kutat a hozzá tartozó telekkel –, valamint felkérték Pollack Mihályt az épület és környezete terveinek elkészítésére, a nádor tanulmányi útra küldte építészt azzal a céllal, hogy alaposan vizsgálja meg és mérje fel a bécsi és a bécsújhelyi katonai akadémiát.

*Ludovica: Első magyar nemzeti katona-
nevelő intézet (színezett könyomat, 1833)*

Tapasztalatairól Pollack 1829. október 25-én számolt be József nádornak, egyebek mellett az alábbiakról: „Egyik épület sem épült arra a célra, amelyet ma szolgál. Mindkettőt alaposan át kellett alakítani [...]. Mindkettőben külön helyiségek vannak a könyvtár, a fizikai és mennyiségtani műszerek, valamint a szükséges szolgálati és házi teendők elvégzése számára.”²⁰

Az 1830–1836 között elkészült épületben végül a második emeleten kapott helyet a könyvtár, a könyvtáros lakoszobája, továbbá hat hálóterem, két fegyverszoba, több tanári lakás és a kórház is.²¹

A képzés – bármennyire szerették volna – mégsem indulhatott el az épület befejezését követően. A rendelkezésre álló pénzösszeg elfogyott, így a berendezést nem tudták megvásárolni, és az oktatást sem tudták elkezdni. Az elkövetkező években tervek, javaslatok, feliratok és proklamációk születtek, a pénz azonban továbbra is hiányzott, és az udvari adminisztráció sem segítette az ügy előrehaladását. Ugyancsak nagy lendületvesztést jelentett József nádor 1847. január 13-án bekövetkezett halála, aki közel 40 esztendőn keresztül fáradhatatlanul dolgozott a magyar nemzeti tisztképzés megvalósíthatóságának ügyén. Hogy a királyi patrónus jelenléte mennyit számított, jól illusztrálja az 1847–1848. évi utolsó rendi országgyűlés, amelyen a Ludovika ügye már nem is szerepelt.²²

A Ludovika épületének a forradalom és szabadságharc előtt volt egy könyvtártörténeti vonatkozású intermezzója, hisz közel egy évtizedig adott helyet a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának, azaz a mai nemzeti bibliotékának, az Országos Széchényi Könyvtár akkori állományának. A könyvtárat – értékes kézirat-, térkép- és éremgyűjteménnyel együtt – gróf Széchényi Ferenc 1802-ben adományozta a magyar nemzetnek, majd 1813-ban vásárolták meg

a múzeumnak helyet adó telket, a könyvgyűjteményt pedig 1817-ben költöztették a szomszédos telken álló úgynevezett Batthyány-házba. Az épületet az 1838. évi árvíz annyira megrongálta, hogy a könyveket haladéktalanul át kellett költöztetni, ezért a ládákbba csomagolt állományt ideiglenesen a Ludovika Akadémiára telepítették, ahonnan csak 1846-ban szállították át az addigra felépült múzeumi palotába.²³

A Hadi Főtanoda (1848–1849)

Évtizedeken keresztül számos javaslat és jogszabály született arra vonatkozóan, hogy miképp lehetne megvalósítani a nemzeti tisztképzéshez nélkülözhetetlen magyar katonai akadémiát. Hiába állt már 1836 óta rendelkezésre az elkészült épület, egészen az 1848-as áprilisi törvényekig kellett várni, amíg a tiszti utánpótlás biztosítására létrehozandó katonai képzőhely ügye érdemben ismét előkerülhetett. Mészáros Lázár,²⁴ az első független magyar felelős kormány hadügy-minisztere szívén viselte a katonai oktatás kérdését, ezért felállította a Hadügyminisztériumban a katonai nevelési, összeírási és toborzási osztályt, amelynek vezetésével Tanárky Antal nyugállományú századost bízta meg, továbbá arra utasította Lubberth János ezredest, hogy dolgozza ki a hadi akadémiáról szóló törvényjavaslatot. Ez nem valósult meg, azonban több terv is érkezett a minisztériumba, mások között Petzelt József egyetemi tanártól, báró Weis-Finkenaus őrnagytól, Hollán Ernő mérnökkari főhadnagytól, Deák Lajos székelly határőr századostól vagy Czetz János főhadnagytól. A megvizsgált elképzelések közül a miniszter Petzelt

terveit találta leginkább elfogadhatónak, ezért ezeket az országgyűlés elé terjesztették.²⁵ A képviselőház december 9–11. között tárgyalta az intézmény ügyét, ekkor döntöttek el azt is, hogy a neve Magyar Hadi Főtanoda legyen, és működését 1849. január 7-én kezdje meg.²⁶

Mészáros Lázár 1848. december 10-én kelt rendeletében egy évre ideiglenesen kinevezte a Hadi Főtanoda vezetését és tanárait, akik között szerepel „1-ször: az igazgatóságnál kapitány, hadbíró, hadijogtanár és könyvtárnokul: Vargay Károly,²⁷ ügyvéd ’s egyetemi könyvtári tiszt”.²⁸

A felvételi eljárás a Ludovika épületének második emeletén 1849. január 4-én zajlott: a vizsgán megjelent mintegy 50 főből 38 jelentkezőt vettek fel növendéknek. Az oktatás másnap megkezdődött, azonban a Hadi Főtanoda csupán január 17-éig üzemelhetett, ekkor ugyanis az osztrák hatóságok betiltották működését. Az épületet katonai kórházzá alakították át, de Pest 1849. április 24-i felszabadulása után ismét felmerült a Hadi Főtanoda megnyitása. Ekkor készítette el a hadügyminiszter utasítására Petzelt József²⁹ alezredes, az intézet aligazgatója és *de facto* vezetője – az igazgatónak kinevezett Lubberth János³⁰ ezredest korábban feltartóztatták, majd betegen Gräfenbergben feküdt, ezért posztját nem töltötte be³¹ – az egyébként 1848. december 24-i keltezésű *Szerkezet*³² című programot, amely részletesen bemutatja a Főtanoda célját, működését, a növendékek, a tanárok és a szakszemélyzet feladatait, kötelességeit, a felvételi eljárást, a tantárgyakat és a számonkérés módját is. Megtudhatjuk belőle, hogy a könyvtáros a négyfős intézeti igazgatóság tagja (az igazgató, az aligazgató és a segédiszt mellett), a könyvtárnoki feladatok mellett pedig intézeti hadbíró és jogtanár, századosi (kapitány) rendfokozatban,³³

továbbá az „Isteni szolgálat” csoportjába beosztottak között találhatunk egy sekrestyést is, aki „egyszersmind könyvtári felügyelő, vezető”.³⁴

A könyvtár a *Szerkezetben* a „tudományos gyűjtemények és intézetek” között első helyen szerepel. Meghatározása szerint: „magába foglalva a hadi és építészeti legjelesebb munkákat, a legjelesebb térképeket, különösen az austriai tábornoki testét, a legjobb hadi és építészeti folyóiratokat, s némelly előkelőbb bel- és külföldi hírlapokat”. A dokumentum a könyvtár mellett 19 gyűjteményt sorol fel – például természettani termet, fegyver- és ágyúminta-gyűjteményt, rajzgyűjteményt, de itt szerepel a lovarda, az uszoda, a lőtér, a gyakorlóter és az angolkert is. A könyvtár és a gyűjtemények felügyelete – a tanulmányok, gyakorlatok és gazdasági ügyek mellett – az aligazgató feladata volt.

Ám nem csupán szervezeti szinten, de koncepcionálisan is szimbiózisban képzeltek a tervezet összeállítói és maga a miniszter a tisztképzésben az elméleti tudás által megalapozott gyakorlati jártasságot:

A tudományos gyűjtemények nincsenek csupán az intézet díszére, vagy hogy az idegenek előtt a hadifőtanoda kincsét felfejtsék, hanem kiváltképen szorgalmas használat végett létesültek. A növendékeknek megengedtetik a bejárás a könyvtárba és a gyűjteménytermekbe; fel kell szólítani és reá szorítani őket, hogy magok előtt szemlélve a mintát vagy műszert, búvárkodjanak tanulmányukban [...] nem törődven vele, ha a minta elkopik is, fényét elveszti, vagy valamely része el is törik. Az ilyen tárgy megtekintése tiszteletteljes távolban, a tanszék légkörén kívül, vagy az üveg mögött [...] keveset használ. [...] Az elvont fogalom mulékony,

ellenben a tapasztalati benyomás állandó helyet talál az emlékezetben. A tudomány nem nyújt szakügyes-séget előkelő elszigeteltségben; csak amennyiben a külvilágban idéztetik le, kísérleteknek, gyakorlatoknak vettetik, tapasztalatoknak rendeltetik alá [...]. És most a hasznavehetőség, alkalmazhatóság, használhatás, nem pedig az inger és dőlőf végett tanul a hadfi – az ő hivatása, neki egészen ügyes, alapos gyakorlati embernek, nem pedig gyümölcstelen borostyánokkal koszorúzott tudósnek kell lennie. Gyakorlat legyen a hadifőtanoda jelszava.³⁵

Az intézmény új helyen, a Köztelek épületében nyílt volna meg ismét, minthogy a Ludoviceumot a minisztérium központi honvédkórházként képzelte el a továbbiakban. A terv azonban az 1849-es állapotok miatt nem valósult meg,³⁶ így a nemzeti tisztképzés csak egy rövid pillanatra bonthatott szárnyat, majd kénytelen-kelletlen tovább aludta immár 40 éve tartó álmát.

Korszakok könyvtárai a Ludovika Akadémián

A HALLGATÓK KORA
(1872–1883)

Az önálló és állandó magyar hadsereg létrehozásának eszménye Esterházy Miklós nádor és a költő-hadvezér Zrínyi Miklós munkáiban is megtalálható,³⁷ utóbbi kitér arra is, hogy az empirikus úton történt tisztképzés helyett felkészült, a katonai ismeretekben jártas vezetőkre van szükség, hisz a tiszt a sereg lelke, mozgatója, a stratégiát és a taktikát egyaránt ismerő elöljáró.³⁸ A kiegyezést követően azonban a szükséges elméleti ismeretek gyűjteménye hiányzott – többek között ezt az űrt igyekezett betölteni a megalakuló Ludovika Akadémia bibliotékája: „nagy könyvtáraink a katonai szaktudományra alig, vagy éppen nem lehetnek figyelemmel, méltányolnunk kell a Ludovika Akadémia könyvtárát is, mely összeállításához képest, nem csak a katonai művelődésnek, hanem egyúttal a katonai irodalomnak is lendületet adó eszköze lehet”.³⁹

A frissen megnyílt Ludoviceum iratai között található egy 1873. szeptember 6-án kelt feljegyzés, amelyben arra utasítják

a minisztériumból Forinyák Gyula⁴⁰ őrnagyot, az Akadémia aligazgatóját, hogy referáljon az intézmény helyiségeiről. Az általa készített összeállításban szerepelnek könyves vonatkozású terek is, ezek a következők: „q. 1 Könyvtár; r. 1 terem a fegyver és erődtézetbeli minták és a terep felvételi eszközök számára; [...] y. 2 szoba a honvédségi Közlöny szerkesztőségének; z. 1 Könyomda”. A magyarázatból pedig még több részlet derül ki: „A honvédségi Közlöny szerkesztőségének fenntartottam 2 szobát, tudomásom lévén, hogy felsőbb helyen szándék van, azt az intézetben elhelyezni.” Valamint:

1 szoba és előszoba kivételével a segédtszti iroda mellett, mely a Minisztérium engedélyével Csesznák főhadnagy úrnak van a lakbér mérsékelt levonása mellett kiadva s' mely szobát neki meghagyni kell, miután ő a könyvtár kezelésével van megbízva, folytonos jelenléte tehát az intézetben igen szükséges.⁴¹

A Forinyák-jelentésben szereplő Közlöny az 1873 novemberében megjelenő *Ludovika Akadémia Közlönye* című lap, amely az első folytatólagosan megjelenő magyar katonai szakfolyóirat. A *Közlönyt* ezen a címen 1873 és 1907 között a Ludovika tanári kara szerkesztette, és a szerzők túlnyomó többsége is az oktatók közül került ki. Az évi 10–12 számmal, 100–130 oldalnyi terjedelemmel megjelenő lap igen rövid idő alatt a korszak katonai gondolkodásának, illetve a magyar katonai műnyelv alakulásának egyaránt meghatározó szereplőjévé vált. A rendkívül jelentős számban referált és elsősorban külföldi szakirodalom bemutatásával a szerkesztők gondoskodtak arról, hogy a honvédség teljes vertikumához eljutó folyóirat segítségével a tiszti kar folyamatosan kurrens szakismereteket szerezhessen.⁴² Az 1873-ban meg-

fogalmazott cél a 34 éven keresztül működő folyóirat egész élekciklusát leírja:

Kijelelni s illetőleg közelebbről meghatározni szándékunk még, úgy t. olvasóink mint t. munkatársaink bővebb tájékozása céljából amaz irodalmi tért, melynek művelésére a midőn legfőbb igyekezetünket fordítjuk, t. munkatársaink becses közreműködését is remélni bátorkodunk. Folyóiratunk tartalmának tárgyait [...] általában véve a következők képezendik: Katonai tudományos kérdéseknek eredeti cikkekben való tanulmányozása és tárgyilagos megvitatása; általános hadtudományi és szak-nézetek, javaslatok értekező kifejtése; hadászati és hadtörténelmi tanulmányok, különös tekintettel egyrészt az újabbkori hadjáratokra másrészt honunk katonai történelmére; a harcászat, erődítészet, fegyvertan nevezetesebb mozzanatairól és vívmányairól írt és ez utóbbiaknak viszonyaink szerinti alkalmazását tárgyzó mint nemkülönben tereptani, országfelmérési és geodeticus értekezések; az egyes államok egymáshoz való viszonylatainak ismertetése, hadi földleírási, hadászati, hadszervezeti és statisztikai tekintetben; a hadviselésre befolyással bíró, bármely szakban felmerülő vívmány, találmány értékének és mikénti legelőnyösebb felhasználhatásának bíráló alá vétele; seregellátási és egészségügyi tanulmány-cikkek; közlekedési ügyek hadi szempontból bírálva; a távirda- és távjelzési szak hadi célokra való használatának fejlesztéséről írt ismertetések, nézetek és javaslatok; közlemények a nevezetesebb államok hadszervezetéről, haderőik fejlődésének folyton figyelemmel kísérése és viszonyított

összehasonlítása. Ezenkívül a Közlöny feladata lesz az idegen kitűnőbb katonai művek és cikkek kivonatos átnézeti ismertetése, és az érdekesség mérvéhez képest rövidebb külföldi hadirodalmi dolgozatoknak magyarra fordítása, továbbá magyar nyelven megjelenő katonai műveknek tájékozó bírálatos bemutatása. A Közlöny kizárólag tudományi dolgozatoknak szánt szaklap lévén, politikai vagy személyes ügybeli kérdések megvitatása rendeltetésén kívül esik.⁴³

Természetesen ahhoz, hogy a *Közlöny*ben a legfrissebb szakirodalomról lehessen referálni, elengedhetetlen volt az egyre gyarapodó könyvtári állomány használata, bár a szerkesztőség is előfizetett számos szakfolyóíratra, így biztosítva, hogy a referátumok készítőjének munkájától függetlenül a tanári kar többi tagja a könyvtárban tanulmányozhassa az új lapszámokat.⁴⁴

Pilch Jenő⁴⁵ ezredes, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, 1912–1921 között a Ludovika könyvtárosa 1923-ban, a Ludovika Akadémia fennállásának 50. évfordulóján emlékezett meg arról, hogy az 1869-től eltelt időszak a magyar katonai szakirodalom felvirágzásának kora, amelyben „vezető szerephez kétségen kívül a Ludovika Akadémia jutott, amely intézmény kebelében a hadi tudományoknak a legjelesebb honvéd tisztek által magyar nyelven való előadása önkéntelenül is megteremtette a magyar katonai szakirodalmat”. Azontúl, hogy az elmúlt évtizedek minden katonai tankönyvének szerzője a Ludovika tanára volt – így Forinyák Gyula, Bernolák Károly, Zsoldos Ferenc, Kránitz János, Pacor Vilmos, Csalány Géza, Buljovszky Károly, Geőcze István, Bakonyi Károly, Pathó Géza –, szükség volt egy olyan fórumra is, amelynek segítségével a legújabb hadtudományi

kérdések a lehető legszélesebb szakmai körhöz is eljuthatnak. Ez a fórum a *Közlöny* lett, amely 1907-ig működött ezen a címen. Pilch a Ludovika felelősségét és hatását a korszerű hadtudomány művelésén túl a szaknyelv kialakításában is látta, ezek kölcsönös egymásra hatása pedig maradandó eredményt hozott:

A Ludovika Akadémiának a magyar katonai irodalom terén való nemcsak döntő, hanem jeles befolyása abban is érvényesült, hogy tanári kara, valamint a Ludovika Akadémia *Közlönye*, a katonai tudományágazatok gyarapodásával egyenes arányban növekedő szabályzatok, utasítások, tankönyvek stb. magyar katonai műszavainak megalkotásában is közreműködött, ami által nemcsak hogy megalkotni segítette a magyar katonai műnyelvet, a magyar katonai műszavak ezreit, hanem állandóan arra is törekedett, hogy a begyökeresedett vagy a szükségképen hirtelenében felkapott új és helytelen kifejezéseket és idegenszerűségeket kiírtsa.⁴⁶

1930-ban hasonló szellemben fogalmaz Ajtay Endre – aki később öt éven keresztül a Központi Honvéd Könyvtár igazgatója volt – a Ludovika tulajdonképpeni *historia domusában*:

Ez a katonai irodalom az akadémia falai között született meg, itt fejlődött hatalmas, terebélyes fává. Az egyedüli magyar katonai tudományos folyóirat, a „Ludovica Academia *Közlönye*” [...] nem volt más, mint az akadémia tanárainak munkája, mert szerkesztősége és írógárdája javarészt az ő körükből került ki. Ez pedig azt jelenti, hogy a magyar katonai tudományos nyelvnek

a bölcsője a Ludovika Akadémiában ringott, itt született meg, erősödött és haladt a teljes tökéletesség felé. A Ludovika Akadémia gyűjteményei, szertárai és könyvtárai pedig hosszú időn át a magyar hadimúzeum és hadilevéltár szerepét töltötték be.⁴⁷

Forinyák feljegyzésében említi Csesznák főhadnagyot, róla az intézmény 1873/1874. tanévi zárjelentésében olvasható az alábbi:

A könyvtárban a tankönyveket ez idáig Csesznák Benő főhadnagy mint intézeti könyvtárnok kezelte, és ez évben a könyvtár rendezését is czélszerűen vitte keresztül. Az 1873/4 tanfolyam végével a leltári főkönyv szerint volt 939 önálló mű. Eh[h]ez hozzájött az egyetemtől átvett 940-től egész 1214-ig. Az egyetemi azon művek, melyek előbb is már a leltárba léteztek az előbbi leltárszámokat kapták s így tehát ismét 275 önálló mű jött; beszereztetett 187 önálló mű. Szaporodás tehát ez év alatt összesen 462 mű.⁴⁸

A Ludovika Akadémia tanári könyvtárának gyűjteményi alapját az a 477 kötetben található 381 mű adta, amelyet a Királyi József Műegyetemen lévő hadtudományi kurzus felosztását követően vett át az intézmény.⁴⁹ Ezentúl az intézet felállításkor a honvédelmi miniszter idegen nyelvű katonai szakkönyveket, továbbá szervi szabályokat és szolgálati könyveket ajánlott fel, amelyekhez magánszemélyek és szervezetek adományai csatlakoztak. Ezek közül kiemelkedik 1872-ben Petrich András⁵⁰ császári és királyi altábornagy, a Ludoviceum első igazgatójának hagyatékából 105 könyv és térkép, és ugyanebben az évben Forinyák Gyula lovassági

őrnagytól, a Ludovika aligazgatójától 54 kötetből és füzetből álló 17 magyar, német és francia katonai munka.⁵¹ 1873-ban gróf Csáky Gyuláné, született báró Hrabovszky Irma⁵² adományozott mintegy 100 kötetet, 1881-ben a Nemzeti Múzeum igazgatóságától érkezett 158 könyv, 1882-ben pedig Cserhalmay Ferenc⁵³ vezérhadbiztos 14 kötetben nyolc művet ajánlott fel. 1898-ban Barkassy Béla⁵⁴ nyugállományú altábornagy 338 kötettel, 371 füzetrel és 26 táblázattal, Nagy Gábor⁵⁵ százados pedig 66 szakmunkával gyarapította a gyűjteményt.⁵⁶

A könyvtári állomány gyarapítása már 1873-tól kezdve tervezetten valósult meg, amihez a honvédelmi miniszter biztosította az anyagi hátteret. Az első nagyobb célirányú támogatás 5000 forint volt, 1874-től pedig 1000–3000 forint éves átalánnyal gazdálkodhatott a könyvtár, amelynek első kezelője Csesznák Benő⁵⁷ főhadnagy (1875. május 1-jétől II. osztályú százados), aki 1876. június 30-ig töltötte be ezt a tisztséget. Az ő nevéhez fűződik az állomány 1874-ben megvalósult rendezése és a címjegyzék, azaz az első katalógus elkészítése is.⁵⁸ A gyűjtemény 1875-ben már mintegy 1500 művet számlált 3400 kötetben (ennek 60%-a német, 20-20%-a pedig francia és magyar nyelvű volt), és szakkönyvtárként hivatkoztak rá, ahol az állomány erőssége a hadtörténelem, a hadászat, a tereptan, a harcászat, az erődítészet és a fegyvertan volt, ugyanakkor a haditechnika és a földrajz még csak kevés szakmunkában volt jelen.⁵⁹

A Ludovika Akadémián azonban nemcsak gyűjtötték a könyveket, az intézmény egyedi helyzete miatt szükség volt arra is, hogy főként a tanárok által írt vagy fordított szakmunkákat ki is adják. Azokat a könyveket, amelyek tartalmuknál és minőségüknél fogva alkalmasak voltak arra, hogy akadémiai jegyzetté vagy hivatalos katonai segéd-

könyvvé váljanak, a minisztériummal együttműködő bizottság vizsgálta meg:

Czélszerűnek vélem jövőre nézve, hogy mindazon katonai szakkönyvek, melyek a szerzők részéről pártolás és illetőleg elfogadás végett, hozzám előterjesztetnek, az Academia igazgatóságának olvassanak át, oly célból; hogy azok tanári karából összeállítandó szakbizottság által megbíráltassanak, s ha azok a honvéd intézetek, illetőleg a csapatoknál leendő terjesztésre megfelelőnek tartatnak, az igazgatóság részéről imprimátor-ral ellátva, közvetlenül Ráth Mór könyv-kiadónak szolgáltatathatók át.⁶⁰

1876-ig, azaz Csesznák működése alatt a könyvtáron kívül a mintagyűjtemények gondozása is a könyvtárosi teendőkkel megbízott tiszt feladata volt. Később ezeket szaktanárok vették át, azonban a nyilvántartás továbbra is a könyvtárosra hárult, amíg ez megközelítőleg a 1890-es évek derekán végül a gazdasági tiszt feladatkörébe került.

A könyvtárosi és gyűjteményi feladatokkal Csesznák Benőt követően Ziegler Mór⁶¹ 1848-as táborkari századost, későbbi nyugállományú őrnagyot bízták meg, aki polgári alkalmazottként vezette a könyvtárat 1876. július 1. és 1887. április 26. között.

A Ludovika első nyomtatott könyvtári katalógusa 1883 decemberében jelent meg, és a pótjegyzékkel együtt az 1883. évi novemberi állapotot mutatja be. Az állomány főcsoportokba, osztályokba és alosztályokba sorolt 223 oldalas jegyzékét *A természet-, fegyver- és utásztani mintagyűjtemények jegyzéke*, majd a *Könyvtári betűsorozatos tárgy- és névmutató*, a *Pótjegyzék* (mutatókkal), végül a *Szabályok*

a m. kir. honvédségi Ludovika akademia könyvtárának használatára nézve követi.

Utóbbi tájékoztatja az olvasókat arról, hogy a könyvtár reggel 8-tól 12-ig, majd délután kettőtől hatig látogatható (az ünnepnapok kivételével). A könyvtár három nagyobb állományegységből áll: 1. iskolai könyvek, térképek és kézikönyvek; 2. katonai és egyéb tudományos művek; 3. szépirodalmi művek. A könyvtár működését könyvtáros felügyeli, aki biztosítja az állomány kölcsönözhetőségét is. Tankönyveket, jegyzeteket, tanuláshoz használatos atlaszokat és térképeket a hallgatók és a növendékek teljes tanévre kölcsönöztek, évfolyamonként – ezeket a dokumentumokat a századparancsnok jegyzék ellenében vette át, majd adta le. Ugyanez érvényes a tiszti tanfolyam esetén is, ahol a rangidős vette át, majd szolgáltatva vissza az összegyűjtött tananyagot. Ezenfelül tisztek számára a könyvtár teljes állománya (kivéve a térképek) kölcsönözhető: a Budapesten állomásozó tisztek közvetlenül kölcsönözhettek nyugta ellenében, a vidéken állomásozók pedig az előjáró parancsnokságuk közvetítésével és hozzájárulásával. Többkötetes művek esetén egyszerre maximum három kötet adható ki, a káreseteket pedig a kölcsönző személynek kell megtérítenie.⁶²

A 190 példányban megjelent katalógust zászlóaljszintig a honvédség minden alakulatához eljuttatták.⁶³

A katalógus mindösszesen (pótlásokkal együtt) 2546 címet sorol fel 12 főcsoportba rendezve, amelyeket osztályokra és szükség szerint alosztályokra osztottak tovább. Ez a szám magában foglalja a bekötött folyóiratokat és az önálló térképeket is. A művek zöme német nyelvű, továbbá 20,4%-ban magyar (ez 519 címet jelent), amit a francia, latin, angol és horvát nyelv követ (1. táblázat).

A könyvtár szerepét a katalógus a következőkben határozza meg:

A könyvtár: a) *Taneshköz*, s mint ilyen nem csak a tanulók és tanárok számára szükséges *iskolai könyveket, térképeket és kézikönyveket*, hanem egyúttal az oktatásra és tanulásra megkívántató legújabb és korszerű katonai irodalmi termékeket is magában foglalja;

b) általános hadtudományi szempontból hazánkra nézve országos katonai könyvtár, mely nem csak a hadtudományok minden ágazatában való tanulmányozásra, hanem a katonai irodalommal foglalkozók búvárkodására is használható;

c) *az általános művelődés előmozdítására szolgáló segédeszköz*, melyben a katonai szakirodalmon kívül az általános tudomány, s főképpen a magyar tudományos és szépirodalom is lehetőleg képviselve van.⁶⁴

A könyvtári katalógust három mintagyűjtemény jegyzéke követi.⁶⁵ Ezek közül az első a *természettani eszközök és készülékek* jegyzéke, amely tulajdonképp egy gazdagon be rendezett természettudományi szertár leltára, amelynek minden eleme magyar és francia megnevezéssel is szerepel. Az eszközöket 10 területi csoportba osztották, amelyek a következők: a) mérőeszközök és készülékek;⁶⁶ b) erőműtan (1. szilárd testek egyensúlya és mozgása,⁶⁷ 2. cseppfolyós testek egyensúlya és mozgása,⁶⁸ 3. légneműek⁶⁹); c) hullámzó mozgás;⁷⁰ d) hangtan;⁷¹ e) hőtan;⁷² f) fénytán;⁷³ g) delejesség;⁷⁴ h) dörzselektromosság;⁷⁵ i) galvanizmus;⁷⁶ k) vegytan.⁷⁷

A *fegyvertani minták* 15 csoportban a következők: a) szál-fegyverek;⁷⁸ b) puskák;⁷⁹ c) kurtályok;⁸⁰ d) szélpuskák;⁸¹

e) karabélyok;⁸² f) pisztolyok;⁸³ g) lövegminták;⁸⁴ h) mozsárminták;⁸⁵ i) puskatöltények;⁸⁶ k) löveglőszer;⁸⁷ l) puska- és lövegeszközök;⁸⁸ m) fegyverábrák;⁸⁹ n) robbanó készítmények;⁹⁰ o) távmérők⁹¹ és p) régi fegyverek.⁹²

Végül az *utászati minták* hét csoportban a következők: a) szerszámok, eszközök és ezek mintái;⁹³ b) vasútminták;⁹⁴ c) tábormunkákra vonatkozó minták;⁹⁵ d) hadihídra vonatkozó minták;⁹⁶ e) egyéb hídminták;⁹⁷ f) tábori erődítészetre vonatkozó minták⁹⁸ és g) állandó erődítészetre vonatkozó minták.⁹⁹

A Ludovika hallgatóit a kincstár látta el a szükséges felszereléssel és taneszközökkel. Mivel az első időszakban a szükséges szolgálati szabályzatokon és más, hivatalos kiadványokon kívül nagyon kevés tankönyv állt rendelkezésre, a hallgatók főként a szaktanárok által összeállított és az Akadémián sokszorosított könyvmatos segédletekből tanultak. Később, de még *a hallgatók korának* időszakában a közös hadsereg hadapródiskoláiban használt tankönyvek alapján írt jegyzetek enyhítették a hiányt. A szak- és tankönyvek beszerzésének feladatát a könyvtár hajtotta végre, ahogy a gyarapodó könyvvállomány karbantartását, leltározását, kölcsönzését, illetve tananyagok esetén az évfolyamonkénti kiosztást is. Ha a tanárok változtatni kívántak a tananyagon, a tanév végén javaslatot tehetek új tankönyvek beszerzésére, amit parancsnoki engedéllyel szintén a könyvtár valósított meg.¹⁰⁰

A NÖVENDÉKEK KORA (1883–1897)

A Ludovika Akadémia működésének második korszakát nevezzük *a növendékek korának*. Az 1883. évi XXXIV. törvény-

cikk alapjaiban alakította át a képzést, és jelentős hatást gyakorolt az intézmény működésére is. A jogszabály értelmében a továbbiakban három (a tényleges állománybeli, a szabad-ságolt állománybeli és a felsőbb tiszti) tanfolyamon folyt a képzés, a célcsoport pedig a korábbi 23 éves átlagéletkorhoz képest lényegesen fiatalabb, 14–16 év közötti növendékek voltak. Így a Ludovika ebben az időszakban tulajdonképpen hadapródiskolaként működött.¹⁰¹ A korszak kezdetén az akadémiai könyvtárnok Ziegler Mór volt, feladatát a halálát követően Neuwirth Károly¹⁰² alezredes vette át.

Mivel a főépület már szűknek bizonyult, az Üllői út mellé, a déli oldalon felépítették az úgynevezett szárnyépületet, amely 1886-ban készült el. A főépületben helyezték el a tényleges állományú tisztképző tanfolyam növendékeit, a szárnyépületbe pedig az 1886/1887. tanévtől kezdve a többi tanfolyam hallgatói költöztek. Az épületek belső elrendezése is átalakuláson ment keresztül: a tanári nagykönyvtár költö-zésének pontos idejét nem ismerjük, de az 1890/1891. tanév-ben már biztosan a főépület délnyugati részén, a mai Zrínyi teremben működött.¹⁰³

1883-tól gyarapodtak a tanárok adminisztratív feladatai. Az elméleti időszak kezdetére előadási tervezetet kellett készíteniük, amelyben szükséges volt rögzíteni a kurzus időbeosztását, a leadni kívánt tananyagot és a taneszközöket, így a kötelező és ajánlott könyvek, nyomatos jegyzetek és segédletek listáját is. 1894-től kezdve munkanaplót vezettek, amelyben tárgyanként havi és heti bontásban bejegyezték az oktatott tananyagot.¹⁰⁴

Az 1880-as, 1890-es évekről több *Évi zárjelentés* maradt fenn, amelyeket a Ludovika parancsnoksága készített minden tanév végén a fenntartó, azaz a magyar királyi Honvédség főparancsnoka részére. Az írott anyag mellett kirendelt

háromtagú szemlebizottság a helyszínen is ellenőrizte a jelentésben foglaltakat. A zárjelentésekben a parancsnok referál a vizsgált tanévben a személyi állományról, az Akadémia épületének, felszereltségének állapotáról, az elvégzett feladatokról, az oktatással kapcsolatos kérdésekről, statisztikákat közöl a tantárgyakról, a hallgatók előmeneteléről, egészségi állapotáról stb. A zárjelentést két hasábra osztott formanyomtatványra írták, így a szemlebizottság tagjai a megfelelő helyre jegyezhatték fel megjegyzéseiket. A jelentés állandó melléklete a tanévben használt tan- és segédkönyvekről:

A tankönyvül felsorolt könyvek, a növendékeknek illetőleg hallgatóknak oktatására és tanulására kiszolgáltattak. A segédkönyvül kijelölt könyvek, a tankönyvek kiegészítéséül szolgálnak és csak a tanár által használatnak. A természettani, fegyvertani, utász és erődítményi stb. gyűjtemények itt külön felsorolva nincsenek, de az előadásoknál a szükséghez képest használtattak.¹⁰⁵

A *Kimutatás* szerkezete a következő: egy-egy tárgyhöz két oszlop tartozik (tankönyvek és segédkönyvek), valamint annyi sor, ahány tanfolyam volt az adott tanévben. Az egyes cellákban külön jelzik azt is, ha a tan- vagy segédkönyv csak bizonyos évfolyamra vonatkozik (2. táblázat).

A tanári nagykönyvtár mellett 1894-ben létrehozták a növendéki könyvtárat,¹⁰⁶ amely eleinte a már beszerzett ifjúsági művekből állt, felelőse pedig a magyar nyelv tanára volt. A könyvek mellett folyóiratokat is előfizettek a tisztjelöltek számára, amelyekhez a növendéki társalgóban lehetett hozzáférni. A gyarapodás részben a tanári nagykönyvtárból

átengedett kötetekből, részben pedig a könyvtárra fordítható intézményi költségek megosztásából valósult meg.¹⁰⁷

Az Akadémia tanári könyvtárának 1897-ben megjelent második nyomtatott katalógusa az április végi állapotokat mutatja be, s több mint kétszer annyi – mindösszesen 6080 – címet tartalmaz, mint a 14 évvel azelőtt megjelent elődje. A szakozás átalakításának is részben a gyarapodás lehetett az oka: a korábbi 12 főcsoport helyett ez a katalógus 38 csoportba osztja a szakirodalmat, amelyeken belül további osztások találhatók duplikálva nyelvek szerint (magyar és horvát, valamint az összes többi nyelv). Az átalakított szakozás másik oka pedig a hadtudományi gyűjtőkör hangsúlyosabbá tétele: 19 csoport szinte kizárólag katonai szakmunkákat tartalmaz, ez a teljes akkori állomány 69%-át jelenti (3788 cím),¹⁰⁸ amelynek a 30%-a (1135 cím) magyar nyelvű. Utóbbi jól mutatja a hazai katonai szakirodalomnak és a magyar katonai műnyelvnek különösen a legutóbbi 30 évben tapasztalható dinamikus fejlődését.

Az első katalógushoz hasonlóan az 1897-ben megjelentre is jellemző, hogy magában foglalja a térképeket és a kötött folyóiratokat. A magyar nyelvű címek aránya közel kétszerese az 1883-as katalógusénak: a teljes állomány mintegy 36%-a, összesen 2169 cím magyarul jelent meg. Tartalmában magasan vezetnek a történeti munkák, amelyek két különálló csoportban is szerepelnek: 15. csoport. *Hadtörténelem. Katonai életrajzok és levelezések. Csapatok története*: 1023 cím és 25. csoport. *Történelem*: 451 cím – azaz a könyvtár teljes állományának mintegy negyede történelmi vonatkozású.

A könyvtárhasználati szabályok nagyrészt megegyeznek az 1883-as katalógusban megismertekkel. A könyvtár célja, hogy „a tanári kar követelményeinek megfelelően és a tényleges állományú honvédtiszteknek és tisztviselőknek

*Ludovika Akadémia,
a növendékek társalgóterme*

módot nyújtson a tudomány és szórakoztatás iránti vágyaiknak kielégítésére”. Változás a könyvtár nyitvatartásában tapasztalható (hétköznapiokon délután hat helyett ötkor zár a könyvtár, szombaton és ünnepnapokon pedig délelőtt áll az olvasók rendelkezésére), illetve szigorodik a dokumentumhasználat: a pótolhatatlan műveket egy hónapra lehet kölcsönözni (és ehhez parancsnoki engedélyre is szükség van), részletes térképek lapjait legfeljebb két hétre, az atlaszokat, nagyobb díszműveket, helység- és személyi névtárakat, rendeleti közlönyöket, lexikonokat pedig kizárólag helyben lehet használni (3. táblázat).¹⁰⁹

AZ AKADÉMIKUSOK KORA (1897-TŐL)

Az 1897. évi XXIII. törvénycikk új fejezetet nyitott a Ludovika Akadémia életében, hisz egyenrangúvá vált a bécsújhelyi császári és királyi Mária Terézia Katonai Akadémiával, a képzés fókusza pedig a vezérkari szintű szolgálatot ellátni képes tisztek oktatására helyeződött, akiknek ezáltal megnyílt a lehetőségük arra, hogy akár a közös hadseregben is karriert építsenek. Ezzel együtt megvalósult a tisztképzés reformja is, amelynek értelmében létrehoztak két hadapródiskolát (Pécsen és Nagyváradon), egy honvéd főreáliskolát (Sopronban), a képzés csúcán pedig az érettségizett hallgatókat fogadó Ludovika Akadémia következett.¹¹⁰

Az 1900-as évek elejének hangulatát jól szemlélteti Schnetzer Ferenc¹¹¹ vezérkari százados, a *Ludovika Akadémia Közlönyében* megjelent könyvtári vonatkozású cikkének felütése:

Az állami lét egyik legfontosabb és legtöbb következménnyel járó eseménye a háború. Az erre való előkészülés a hadvezetés egyetlen feladata, mely felöleli a háború anyagi és erkölcsi tényezőinek előkészítését, melyeknek összeműködése által érhető el a háború végcélja, a győzelem! [...] azon erkölcsi tényezők megteremtése, melyek a sikert részünkre biztosítják, a tisztikar dolga. Amilyen a tisztikar, olyan a hadsereg! Jó hadsereget csakis nagy szaktudással bíró, magas erkölcsi színvonalon álló tisztikar teremthet.¹¹²

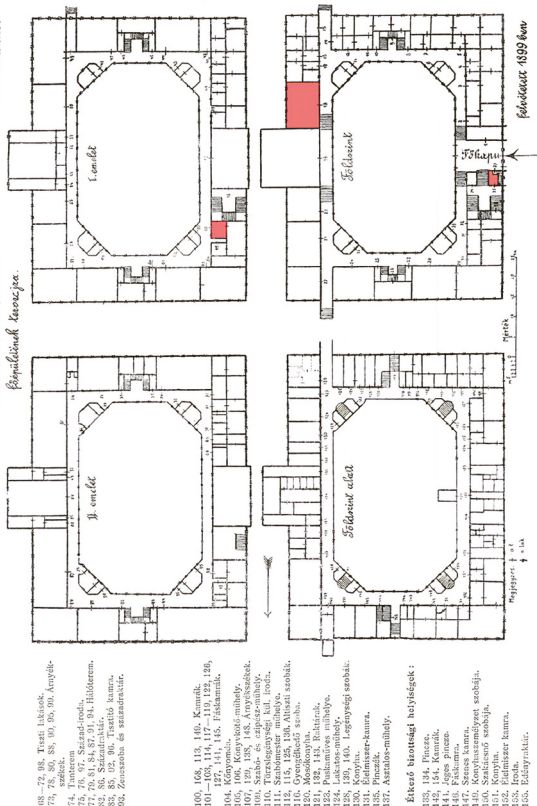
A későbbi honvédelmi miniszter szerint – aki a dolgozat megjelenésének pillanatában a *Közlöny* szerkesztője – a szükséges szaktudás megszerzése, szinten tartása és fejlesztése nem valósítható meg pusztán a képzésen keresztül. Mivel a szervezett továbbképzések több akadályba ütköznek (ilyen a korlátozott befogadóképesség és az átvezénylésekből eredő megszakítások), elvben megoldást jelenthetnek a szervezett előadások és az egyes tisztek önképzése is, azonban ezekhez jellemzően hiányzik a legfrissebb hazai és külföldi szakirodalom. A garnizonok könyvtári ellátottságára jellemző, hogy csak a legnagyobb helyőrségek rendelkeznek újabb szakkönyvekkel (olyan drágább szakmunkákat szereznek be, amelyeket az egyes tisztek nem tudnának megvásárolni maguknak, így viszont nagyon kevés új címmel gyarapodnak évente), az pedig kifejezetten ritka, hogy azonos témáról több friss szakmunka is rendelkezésre álljon, így viszont képtelenség egy-egy területet több irodalmi forrás felhasználásával megvizsgálni. A folyóiratokkal kapcsolatban is ez a helyzet – bár a *Közlöny* az ismertetésekkel igyekszik ezen enyhíteni.

Schnetzer javaslata két pilléren nyugszik: részben az alapvető külföldi szaklapokat kivétel nélkül minden helyőrségben

hozzáférhetővé kell tenni (továbbá az állomásparancsnoknak egy-egy tisztet szükséges kijelölnie arra, hogy a többiek előtt referáljon az egyes lapszámokról), valamint a Ludovika Akadémia könyvtárának továbbfejlesztésével létre kell hozni egy központi könyvtárat, ahol minden szükséges szakmunkát be lehet szerezni, szükség esetén több példányban is. A központi könyvtárba – a szépirodalom és egy minimális kézikönyvtár meghagyásával – be kell olvasztani a meglévő ezredkönyvtárak állományát, továbbá lehetővé kell tenni, hogy a tisztikar bármely tagja ingyen és gyorsan kölcsönözhesen a gyűjteményből. A központi könyvtár gyarapítását a Ludovika Akadémia parancsnoka engedélyezné a *Közlöny* szerkesztőjének ajánlása alapján, aki a szaktanárokkal egyeztetve tenne havi előterjesztést. A megvalósításhoz szükséges a könyvtár állományát egy fővel növelni, az állománygyarapítás anyagi hátterét pedig részben a Ludovika Akadémia könyvtárának szánt meglévő évi 2000–3000 korona állami szubvenció, részben pedig a tisztikar „könyvtár-illetménye”, azaz a tisztek fizetésének könyvtári gyarapítás céljából levont fél százaléka biztosítaná. Schnetzer megvizsgálta az utolsó öt évet, és arra a következtetésre jutott, hogy a tiszti befizetésekből évi 24 ezer korona bevétellel lehet számolni, ami pedig a kiadásokat illeti, éves szinten 12 ezer koronából valósítható meg minden helyőrség és állomás (kerületek, lovasság, kikülönített zászlóaljok stb.) folyóiratokkal való folyamatos ellátása, a fennmaradó összegből a friss szakirodalom központi könyvtárba történő beszerzésén túl még arra is jutna, hogy a legfontosabb szakmunkákat magyarra fordítsák, és kiadják.¹¹³ Ez az elképzelés 1909-ben¹¹⁴ és 1911-ben¹¹⁵ sem veszített az aktualitásából, noha voltak ellenzői¹¹⁶ is, mindenestre a világháború miatt további lépésekre nem került sor, így a tervet 1919-ben vették elő ismét.

A Ludovika Akadémia alaprajza 1899-ből.

II. sz. melléklet.

- 58. Dartszterem.
- 59. Konyha.
- 60. Konyha.
- 61. Szoba.
- 62. Szoba.
- 63. Szoba.
- 64. Szoba.
- 65. Különböző szoba.
- 66. Különböző szoba.
- 67. Különböző szoba.
- 68. Különböző szoba.
- 69. Különböző szoba.
- 70. Különböző szoba.
- 71. Különböző szoba.
- 72. Különböző szoba.
- 73. Különböző szoba.
- 74. Különböző szoba.
- 75. Különböző szoba.
- 76. Különböző szoba.
- 77. Különböző szoba.
- 78. Különböző szoba.
- 79. Különböző szoba.
- 80. Különböző szoba.
- 81. Különböző szoba.
- 82. Különböző szoba.
- 83. Különböző szoba.
- 84. Különböző szoba.
- 85. Különböző szoba.
- 86. Különböző szoba.
- 87. Különböző szoba.
- 88. Különböző szoba.
- 89. Különböző szoba.
- 90. Különböző szoba.
- 91. Különböző szoba.
- 92. Különböző szoba.
- 93. Különböző szoba.
- 94. Különböző szoba.
- 95. Különböző szoba.
- 96. Különböző szoba.
- 97. Különböző szoba.
- 98. Különböző szoba.
- 99. Különböző szoba.
- 100. Különböző szoba.

Tisztai csinos helyiségek:

- 60. Konyha.
- 61. Szoba.
- 62. Szoba.
- 63. Szoba.
- 64. Szoba.
- 65. Különböző szoba.
- 66. Különböző szoba.
- 67. Különböző szoba.
- 68. Különböző szoba.
- 69. Különböző szoba.
- 70. Különböző szoba.
- 71. Különböző szoba.
- 72. Különböző szoba.
- 73. Különböző szoba.
- 74. Különböző szoba.
- 75. Különböző szoba.
- 76. Különböző szoba.
- 77. Különböző szoba.
- 78. Különböző szoba.
- 79. Különböző szoba.
- 80. Különböző szoba.
- 81. Különböző szoba.
- 82. Különböző szoba.
- 83. Különböző szoba.
- 84. Különböző szoba.
- 85. Különböző szoba.
- 86. Különböző szoba.
- 87. Különböző szoba.
- 88. Különböző szoba.
- 89. Különböző szoba.
- 90. Különböző szoba.
- 91. Különböző szoba.
- 92. Különböző szoba.
- 93. Különböző szoba.
- 94. Különböző szoba.
- 95. Különböző szoba.
- 96. Különböző szoba.
- 97. Különböző szoba.
- 98. Különböző szoba.
- 99. Különböző szoba.
- 100. Különböző szoba.

- 1-2. Konyha.
- 3. Konyha.
- 4. Szoba.
- 5. Szoba.
- 6. Szoba.
- 7. Szoba.
- 8. Szoba.
- 9. Szoba.
- 10. Szoba.
- 11. Szoba.
- 12. Szoba.
- 13. Szoba.
- 14. Szoba.
- 15. Szoba.
- 16. Szoba.
- 17. Szoba.
- 18. Szoba.
- 19. Szoba.
- 20. Szoba.
- 21. Szoba.
- 22. Szoba.
- 23. Szoba.
- 24. Szoba.
- 25. Szoba.
- 26. Szoba.
- 27. Szoba.
- 28. Szoba.
- 29. Szoba.
- 30. Szoba.
- 31. Szoba.
- 32. Szoba.
- 33. Szoba.
- 34. Szoba.
- 35. Szoba.
- 36. Szoba.
- 37. Szoba.
- 38. Szoba.
- 39. Szoba.
- 40. Szoba.
- 41. Szoba.
- 42. Szoba.
- 43. Szoba.
- 44. Szoba.
- 45. Szoba.
- 46. Szoba.
- 47. Szoba.
- 48. Szoba.
- 49. Szoba.
- 50. Szoba.
- 51. Szoba.
- 52. Szoba.
- 53. Szoba.
- 54. Szoba.
- 55. Szoba.
- 56. Szoba.
- 57. Szoba.
- 58. Szoba.
- 59. Szoba.
- 60. Szoba.
- 61. Szoba.
- 62. Szoba.
- 63. Szoba.
- 64. Szoba.
- 65. Szoba.
- 66. Szoba.
- 67. Szoba.
- 68. Szoba.
- 69. Szoba.
- 70. Szoba.
- 71. Szoba.
- 72. Szoba.
- 73. Szoba.
- 74. Szoba.
- 75. Szoba.
- 76. Szoba.
- 77. Szoba.
- 78. Szoba.
- 79. Szoba.
- 80. Szoba.
- 81. Szoba.
- 82. Szoba.
- 83. Szoba.
- 84. Szoba.
- 85. Szoba.
- 86. Szoba.
- 87. Szoba.
- 88. Szoba.
- 89. Szoba.
- 90. Szoba.
- 91. Szoba.
- 92. Szoba.
- 93. Szoba.
- 94. Szoba.
- 95. Szoba.
- 96. Szoba.
- 97. Szoba.
- 98. Szoba.
- 99. Szoba.
- 100. Szoba.

Értékes birtokosok helyiségei:

- 133. Szoba.
- 134. Szoba.
- 135. Szoba.
- 136. Szoba.
- 137. Szoba.
- 138. Szoba.
- 139. Szoba.
- 140. Szoba.
- 141. Szoba.
- 142. Szoba.
- 143. Szoba.
- 144. Szoba.
- 145. Szoba.
- 146. Szoba.
- 147. Szoba.
- 148. Szoba.
- 149. Szoba.
- 150. Szoba.
- 151. Szoba.
- 152. Szoba.
- 153. Szoba.
- 154. Szoba.
- 155. Szoba.
- 156. Szoba.
- 157. Szoba.
- 158. Szoba.
- 159. Szoba.
- 160. Szoba.
- 161. Szoba.
- 162. Szoba.
- 163. Szoba.
- 164. Szoba.
- 165. Szoba.
- 166. Szoba.
- 167. Szoba.
- 168. Szoba.
- 169. Szoba.
- 170. Szoba.
- 171. Szoba.
- 172. Szoba.
- 173. Szoba.
- 174. Szoba.
- 175. Szoba.
- 176. Szoba.
- 177. Szoba.
- 178. Szoba.
- 179. Szoba.
- 180. Szoba.
- 181. Szoba.
- 182. Szoba.
- 183. Szoba.
- 184. Szoba.
- 185. Szoba.
- 186. Szoba.
- 187. Szoba.
- 188. Szoba.
- 189. Szoba.
- 190. Szoba.
- 191. Szoba.
- 192. Szoba.
- 193. Szoba.
- 194. Szoba.
- 195. Szoba.
- 196. Szoba.
- 197. Szoba.
- 198. Szoba.
- 199. Szoba.
- 200. Szoba.

Az 1899-es *Házi és szolgálati rend* szerint a Ludovika könyvtára részben az oktatásban közvetlenül használt tankönyvekből és térképekből, részben pedig a tudományos gyűjteményből állt. Ehhez a kettős felosztáshoz csatlakoztak még különböző kézikönyvtárnak nevezett kisebb állományegységek, például az osztálykönyvtárak, a növendékkaszinó könyvtára – ezt 1903-ban már a növendéktársalgó könyvtárának nevezik¹¹⁷ –, a kórház kézikönyvtára, a tanári szobában elhelyezett gyűjtemény és a tisztikaszinó könyvtára. A kézikönyvtárak kezelői tisztok (a kórházé egy orvos), a növendékkaszinó és az osztálykönyvtárak kezelői pedig növendékek. A megbízott könyvtárkezelők a rájuk bízott feladatot felelősséggel voltak kötelesek ellátni, az állományegységeikről katalógust és leltárt vezettek, a kiadott és visszavett könyvekről pedig előjegyzést. Ezzel együtt a „könyvtárkezelők kártérítéssel tartoznak mindazon esetekben, midőn a fölmerült hiányok idejében való bejelentését elmulasztották, vagy ha a kárt tényleg ők okozták, ellenben ha a kártérítés egyeseket vagy a kezelőt nem terheli, az esetben a fölmerült hiányokat a tisztikarnak, az illető növendékeknek (osztálynak) kell megtéríteniök”.¹¹⁸ A könyvtár egészéért – amelynek „az osztály-, növendék-kaszinók és kórház, valamint a tanári szoba és tisztikaszinó könyvtárai [...] integráns részét képezik”¹¹⁹ – a könyvtáros felelős, akinek munkáját egy nyugalmazott törzsőrmester segíti, a fűtésről, a világításról és a takarításról pedig egy intézeti szolgáló gondoskodik.

1909-ben is maradt a Ludovika könyvtárában a két nagy egység: a *tanári* (A) és az *ifjúsági könyvtár* (B). A tanári könyvtárat a *tanári nagykönyvtár* (A/1.), a *tanári kézikönyvtár* (A/2.) és a *pedagógiai tanszak könyvtára* (A/3.) alkották, az ifjúsági könyvtár pedig *ifjúsági nagykönyvtárból* (B/1.) és *ifjúsági osztálykönyvtárból* (B/2.) állt. A könyvtárat ekkor

Naményi-Koncz Géza¹²⁰ százados vezette, segítségére pedig egy intézeti beosztott munkatársat jelöltek ki. Naményi-Koncz 1903–1905 között a korábbi (azaz az 1897-ben megjelent katalógusban is látható) osztályozási rend felhasználásával jelzettelte, rendezte és tette áttekinthetővé az állományt, továbbá elkészítette az új katalógust, amelyben több tisztvárosa és önkéntes hallgató volt segítségére.¹²¹

1910-ben jelent meg a tanári nagykönyvtár harmadik nyomtatott katalógusa, amely tájékoztatást ad a tanári kézikönyvtár és a honvédségi nevelő- és képzőintézetekben alkalmazandó tanárok részére kialakított pedagógiai tanfolyam kézikönyvtárának állományáról is. A katalógus a következőképp határozza meg e könyvtárak rendeltetését:

[M]indenekelőtt a tanári karnak megadni a lehetőséget arra, hogy szakmájában tájékozódjék, magát tovább képezhesse, továbbá hogy a közműveltség és irodalom terén megjelenő jeles termékek olvasása által általános műveltségét fejlessze, nemkülönben módot nyújtani a m. kir. honvédség összes tényleges állományú tisztjeinek és tisztviselőinek a tudomány iránti vágyaiknak kielégítésére.¹²²

Az 1897-es katalógushoz képest a gyarapodás kisebb arányú, mint azt a megelőző két katalógus viszonylatában láthattuk: ezúttal 8331 cím szerepel a tanári nagykönyvtár kimutatásában. A főcsoportokat, amelyekből most 29 van, ezúttal betűjellel látták el, és további (1–6 közötti) alosztásokat tartalmaznak. Az alcsoportok lehetnek szak vagy nyelv szerinti bontások, esetleg ezek együttes alkalmazásai.

Nyelvi megoszlás szerint a tanári nagykönyvtár állományának 91%-a magyar nyelvű irodalom, 719 cím pedig

12 nyelv között oszlik el. A legjelentősebb nyelvi csoportok a francia (399 cím), a latin (144 cím), a horvát (72 cím), az olasz (50 cím) és az angol (45 cím), 2-2 orosz és svéd munka, továbbá 1-1 görög, román, tót és cigány nyelvű kötet is található a gyűjteményben. Ezenkívül pedig egy 19. századi mesterséges közvetítőnyelvre (a volapükre) fordítva megtalálhatjuk Kölcsey Ferenc *A kárpáti kincstár*¹²³ című elbeszélő prózáját.

Szakterület alapján a történelem (hadtörténelem: 829 cím, történelem: 713 cím) mellett kiemelkedik a harcászat és a hadászat (729 cím), illetve a (katonai) földrajz (földrajz, statisztika: 474 cím, térképek: 420 cím) (4. táblázat).

A Ludoviceum központi honvédkönyvtárként történő fel fogása a katalógusban *expressis verbis* szerepel,¹²⁴ amennyiben a működést bemutató fejezet címe: „A tanári nagykönyvtár könyvtárrendje (Központi honvédkönyvtár)”; továbbá a könyvtár rendeltetése és összetétele:

a) mint tanári nagykönyvtárnak megadni a tanári karnak a lehetőséget arra, hogy szakmájában tájékozódjék, magát továbbképezhesse, továbbá, hogy a közműveltség és irodalom terén megjelenő jeles termékek elolvasásával általános műveltségét fejleszthesse; b) mint központi honvédkönyvtárnak a m. kir. honvédség tisztikarának továbbképzése céljából rendelkezésére bocsátani mindazon értékesebb katonai műveket, melyek első sorban magyar, azután német, francia, esetleg olasz és angol stb. nyelven eddig megjelentek és ezentúl meg fognak jelenni.¹²⁵

A könyvtár használatával kapcsolatban a szabályzat leszögezi, hogy egyszerre három mű kölcsönözhető három hónapra (szépirodalom esetén a kölcsönzési idő 14 nap), ez alól kivételt képeznek azok az akadémiai tanárok, illetve

katonai szakírók, akik parancsnoki engedéllyel a munkájuk miatt hosszabb időre is maguknál tarthatták a kikölcsönzött munkákat, ugyanakkor a könyvtáros sürgetésére nekik is haladéktalanul vissza kellett szolgáltatniuk azokat. A kölcsönzési határidő lejáratát követően két hét türelmi idő után a könyvtár a kintlévőségeket a kölcsönző költségére beszerzi, ha ez nem valósítható meg, akkor a megállapított értékét a kölcsönzőtől behajtja,¹²⁶ valamint a káreseményről tájékoztatja az Akadémia parancsnokságát.

Az intézeti könyvtáros feladatait is ismerteti a rendelkezés. Ennek értelmében a könyvtárral kapcsolatos ügyekben köteles a parancsnoknak jelenteni, kapcsolatot tartani a tanári karral, az előjegyzéseket, levelezéseket, szerzeményezést, tranzakciókat lebonyolítani és minden folyamatot adminisztrálni. Minden év június 20-ig kell leadnia az Akadémia parancsnokságának a beszerzett könyvek és folyóiratok jegyzékét könyvtárankénti bontásban, a beszerzési költségek feltüntetésével, valamint ugyaneddig kell felterjesztenie a következő évi költségvetési tervezetet és a szaktanárokkal egyeztetett új tankönyvek beszerzésére vonatkozó javaslatokat. A könyvtáros a könyveket szakozza és *numerus currens*, azaz a beérkezési sorrenden alapuló számjeggyel látja el, továbbá legalább három helyen bélyegzi azokat. A könyvtári osztályozással kapcsolatban az alábbi javaslatot teszi: „[a] műveknek a megfelelő tudományszakokba való beosztására vonatkozólag a nagyobb katonai könyvtárak címjegyzékein kívül esetleg helybeli más könyvtárak katalógusai adnak útmutatást”,¹²⁷ a könyvtár kezelésére vonatkozóan pedig Ferenczi Zoltán *A könyvtártan alapvonalai*¹²⁸ című munkáját határozza meg zsinórmértékül.

A könyvtári állomány gyarapításával kapcsolatos alapelv, hogy minden fontosabb hazai és külföldi kézikönyvet

szükséges beszerezni, ezeken felül pedig a szaktanárok javaslatai alapján fontosnak ítélt munkákat is (különösen magyar, német, francia nyelven, esetleg olaszul és angolul). A beszerzési igénynek tartalmaznia kell a javasolt példányszámot is. A szaktanároknak az 1909. évi 138.558/11. sz. honvédelmi miniszeri rendelet értelmében kötelességük a belföldi és külföldi szakirodalmat követniük, „hogy a könyvrendelésnél javaslataikat ne ötletszerűen terjesszék elő”.¹²⁹ Szükséges továbbá előfizetni a fontosabb szakfolyóiratokra, viszont nem képezhetik gyarapítás tárgyát: „illusztrált és élc lapok; díszművek; kölcsönkönyvtári célokat szolgáló regények”.¹³⁰

A tanári nagykönyvtár nyitvatartása ebben az időszakban elég szűkös volt. Hétköznapokon nem egészen három órán keresztül (reggel 9 és háromnegyed 12 között), vasár- és ünnepnapokon viszont mindössze fél órán keresztül lehetett igénybe venni a szolgáltatásokat (délelőtt fél 11-től 11-ig). Az uralkodó születés- és névnapján, augusztus 20-án, karácsony, húsvét és pünkösöd első és második napján a nyitvatartás szünetelt. A kölcsönzés szabályai – az adminisztráció mellett – igen szigorúak voltak, hisz: „könyvkiadásnál a polcokról az ott elhelyezett műveket csakis könyvtári közeg veheti le”.¹³¹

„Rovancs és kiselejtítés”, azaz állomány-ellenőrzés és -selejtezés a parancsnokság utasítása alapján történhetett meg, a lebonyolítására *ad hoc* bizottságot hoztak létre. Selejtezés esetén az állományból kivont dokumentumokról igazolványt állítottak ki, amelyben szerepelt a selejtezés oka, ugyanakkor minden selejtezésre ítélt tankönyvből két példányt megőriztek.

A könyvtárat évente egyszer, a nyári szünetben takarították ki alaposabban, ugyanebben az időben volt lehetséges az (újra)kötésre szánt dokumentumokkal kapcsolatos munka

is – a könyvkötőnek maximum két hét állt rendelkezésére a feladat végrehajtására.

A könyvtári vonatkozású évi munkarendet, azaz a „beadványi (munkabeosztási) lajstrom”-ot az 5. táblázatban látható módon határozták meg.¹³²

Értékes szakmatörténeti adalék, hogy a szabályzat felsorolja a könyvtári adminisztráció 11 különböző területét is. Ezek a következők: 1. járuléki naplók (törzskönyvek): beszerzési költséggel ellátott leltárkönyvek, külön a tanári nagy- és kézikönyvtárra és külön az ifjúsági nagy- és osztálykönyvtárak vonatkozásában; 2. folyamatosan vezetett egyetemes betűrendes címjegyzék; 3. folyamatosan vezetett szakcímjegyzék, valamint a tanári nagykönyvtár minden szakcsoportja mellett évente frissített, nyomtatott címjegyzék; 4. előjegyzési könyv a kikölcsönzött művekről; 5. nyugtakönyvecskék (a Ludovika Akadémia állományához tartozó személyeknek) és nyugtalapok (külsős olvasók részére); 6. a kötésre jelölt könyvek és folyóiratok jegyzéke; 7. előjegyzési napló a beszerzésre javasolt művekről; 8. parancsjavaslati könyv; 9. jegyzék a folyamatosan bővülő könyvsorozatokról; 10. levelezés; 11. kézbesítőkönyv.

A könyvtárosi feladatokkal megbízott személyek gyakori cseréjét a szabályzat nem javasolja: „Tekintve, hogy a könyvtárosi teendők elsajátítása és az átadások igen sok időt vesznek igénybe, a gyakori változtatások pedig a kezelés szempontjából rendkívül hátrányosak: a könyvtárosok változtatása jól megfontolandó és csak a legszükségesebb esetre korlátozandó.”¹³³ Ha bármilyen ok miatt mégis új könyvtárosra lenne szükség, szabályszerű átadás-átvételt, tételes leltárat és jegyzőkönyvet határoztak meg.

A tanári nagykönyvtár állományán kívül az 1910-es katalógus tartalmazza még a pedagógiai kézikönyvtár és a tanári

kézikönyvtár állományát, továbbá – a tankönyvraktárral együtt – a működési rendeket is.

A pedagógiai kézikönyvtár a tanári nagykönyvtár külön-gyűjteménye, rendeltetése elsősorban a pedagógiai tan-folyam tanárainak, illetve a tanfolyamra vezényelt tisztek könyvtári ellátása. Elhelyezése különálló szekrényben történik, jelzete: „PE” és sorszám. A mindenkori könyv-állomány alapját a honvédelmi miniszter által megállapított tankönyvek jelentették, ezt pedig a pedagógiai tanfolyam tanárai által beszerzésre javasolt könyvek egészítették ki. A gyűjtemény 85 címet tartalmaz 184 kötetben, és öt tema-tikus csoportból áll, amelyek a következők: 1. Bevezetés a pedagógiába. Elméleti és gyakorlati pedagógia (20 cím, 43 kötet, 1898–1910 között megjelent könyvek); 2. Iskola-szervezet (7 cím, 13 kötet, 1893–1905 között megjelent köny-vek); 3. Neveléstörténet (7 cím, 48 kötet, 1899–1908 között megjelent könyvek); 4. Iskolai közegészségtan (3 cím, 4 kötet, 1898–1904 között megjelent könyvek); végül 5. Lélektan. Logika és filozófia története (48 cím, 76 kötet, 1880–1909 között megjelent könyvek).

A tanári kézikönyvtár meghatározás szerint a szaktaná-rok napi szükségleteinek megfelelő könyveket, enciklopé-diákat, lexikonokat, szótárakat, kötelező tankönyveket és a legújabb, esetleg a tanterv keretén kívül eső összefoglaló műveket, valamint a szakfolyóiratokat tartalmazza. A tanári szobában, egy zárt szekrényben helyezték el, amelyhez minden tanárnak „TK” jelzésű kulcsa van. Kezelője egy, a parancsnokság által megbízott tiszt, aki felelős is a rábízott állományért. A szekrényen kifüggesztett jegyzék volt, a könyvek jelzete: „TK” és folyószám. A könyveket csak a tan-órákra volt szabad kivinni a helyiségből. A már nem időszerű művek átkerültek a tanári nagykönyvtárba. Az állományt

az 1908-ban meghatározott tanulmánycsoportokhoz igazították, azaz az első csoportba a gyakorlattal és kiképzéssel összefüggő tárgyak, a második csoportba a katonai tárgyak, a harmadikba az idegen nyelvek, a negyedikbe pedig az általános közművelődési tárgyak szakmunkái, valamint a szolgálati könyvek kerültek,¹³⁴ a 6. táblázatban látható módon. Ezenfelül a tiszti kaszinóban őrzött művek jegyzéke is itt olvasható.

Végül az 1910-es katalógus tájékoztat a tankönyvraktár rendjéről is. A gyűjteményben tankönyvek, tansegédletek és térképek voltak nagy példányszámban, amelyekből minden tisztjelölt kapott egy-egy példányt az elméleti időszak elején, és ezeket az iskolaév időtartama alatt maguknál tartották. A tankönyvraktár felelőse a könyvtáros volt, ebben a feladatában intézeti szolga segítette. A tankönyvekbe a könyvtáriaktól eltérő pecsét került, továbbá úgynevezett használati cédulákkal látták el az egyes példányokat, amelyek az állapotukra utaltak (10/10: új; 8/10: használt, de jó állapotú; 5/10: használt, a várható élettartamának fele van még hátra; 2/10: használt, de még nem kell selejtezni; jegyzet: azaz rongált vagy sérült, esetleg hiányok pótlására használható). Az egyes példányokra a kiadáskor felvezették a használójuk nevét. A kiadást és a visszavételt nyugta és ellennyugta igazolta. Az akadémikusok kártérítési kötelezettség terhe mellett voltak felelősek az átvett könyvek állapotáért, amelyeket a szaktanárok kiadáskor és visszavételkor is egyenként ellenőriztek, a hiányt vagy a rongálást jegyzőkönyvben rögzítették. A raktári készlet mindenkori állapotát egy „elosztóban” tartották nyilván. Minden tankönyv és segédlet egy-egy példánya a tankönyvraktáron kívül a parancsnoki szobában és a tanári kézikönyvtárban is megtalálható volt. A III. évfolyamból kilépő akadémikusok

az intézetben használt, s az illető fegyvernem számára előírt szolgálati szabályzatokat, gyakorlati szabályzatokat, lőutasítást, tornautasítást és az utasítást a tábori erődítésre [...] – magyar és német nyelven aszerint, hogy a m. kir. honvédséghez vagy pedig a cs. és kir. közös hadsereghez nyerik beosztásukat – megtartják.¹³⁵

Egy évvel a tanári nagykönyvtár katalógusa után, 1911-ben megjelent az ifjúsági nagykönyvtár nyomtatott címjegyzéke is. Az ifjúsági nagykönyvtár célját a könyvtárrend az alábbi módon határozta meg:

Egyes akadémikusoknak a könyvek iránt való érdeklődését felkelteni és fejleszteni s ez által nemcsak szak tudásukat, hanem irodalmi és általános műveltséget is, szakismerettel megválogatott művek segélyével önképzés által fokozni. Tartalmazza mindazon szak- és a közműveltséget előmozdító műveket, melyek – az ifjúság látkörébe beleilleszkedve – alkalmasak az olvasási kedv felélesztésére.¹³⁶

A könyvtárat kizárólag az akadémikusok használhatták: egyidejűleg mindenki csak egy könyvet kölcsönözhetett, a kölcsönzési idő két hét volt, és a kikölcsönzött műveket az Akadémia területéről csak szabadság alatt lehetett kivinni. A kölcsönzéshez egy formanyomtatványt kellett kitölteni, amelyet az évfolyam századparancsnokának alá kellett írnia. Abban az esetben, ha a felszólítást követő 48 órán belül az akadémikus nem szolgáltatta vissza a nála lévő könyvet, az ő költségére beszerezték, erről pedig jegyzőkönyvet írtak, amelyet eljuttattak a századparancsnokához is. Hetente két alkalommal lehetett kölcsönözni és könyveket vissza-

vinni, a könyvtár olvasóteremként azonban folyamatosan rendelkezésre állt a lexikonok, atlaszok, világtörténelmi enciklopédiák és névkönyvek tekintetében – minden mást ugyanis zárt könyvszekrényekben tároltak. A nyomtatott könyvjegyzéket minden akadémikus megkapta a tanév elején, s a tankönyvekhez és -segédletekhez hasonlóan a címjegyzéket is a tanév végén vissza kellett szolgáltatni. Egy példány folyamatosan elérhető volt az akadémikusi kaszinóban, amelyet annak gondnoka egészített ki a beérkezett új címekkel. A könyvtárat egy tanár (tiszt) kezelte, s ugyancsak katonatanár helyettese is volt. Feladataik közé tartozott a kölcsönzések lebonyolításán túl a beérkezett könyvek szerelése (folyószámmal és pecséttel való ellátása), illetve a kölcsönzésben részt vevő könyvek előzetes és utólagos állapotvizsgálata. A könyvtári kezelők feladata volt az adminisztráció gondozása is: vezetniük kellett az egyetemes, betűsoros címtárat, a hitelesített leltárt, a kölcsönzési nyugtákat (ezeket egy évig őrizték), valamint az előjegyzéseket. Az akadémikusok beszerzési javaslatokat tehettek, amelyeket az októberi és márciusi csoportértekezleteken vizsgáltak meg. A gyarapítás alapelvei között szerepelnek a következők:

a) A művek beszerzésénél azt kell figyelembe venni, hogy a rendelkezésre bocsájtott művekben az akadémikusok szellemi igényei, a közműveltség és katonai tudomány bármely szakában, ismereteiknek évfolyamonkénti előrehaladottságához mérten, fokozatos kielégítést találhassanak. b) Csakis oly művek szerezhetők be, melyek a királyhűség, hazaszeretet és az erkölcsi tényezők fejlesztésének és edzésének szempontjaiból kifogástalanok, melyek továbbá az önképzés utáni vágy felkeltésére is alkalmasak és általában véve

szórakoztatva oktatnak. [...]. d) Ezen könyvtár kialakításának csak akkor lesz meg a kívánt haszna, ha ezen ügyben valamennyi tanár közreműködik, ezt állandóan különös figyelemben részesíti és nevelői tevékenységét úgy a könyvtár rendszeres kiegészítésére, mint az akadémikus ifjúság általi rendszeres kihasználása tekintetében érvényesíti.¹³⁷

A beszerzési javaslatoknál nem vették figyelembe a napilapokra, folyóiratokra vonatkozó és a vasúti útmutatókkal kapcsolatos kéréseket, továbbá a kifejezetten rekreációs célú könyvigényeket sem – utóbbiak beszerzése az akadémikus társalgóba más keret terhére történhetett (7. táblázat).

Arra, hogy az ifjúsági nagykönyvtár állománya zömmel friss és kurrens gyűjtemény volt, bizonyíték az azonosítható megjelenésű címek évkör szerinti eloszlása (8. táblázat).

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ VÉGÉIG

A századfordulót követő évtizedekben a Ludovika könyvtárát Auer Jenő, Pandula Sándor hadnagy, Kruchina Rezső főhadnagy, Koncz Géza százados, Pilch Jenő alezredes, ifj. Volant András nyugállományú alezredes, később ezredes, majd Rokay Imre százados vezették.

A Hadügyminisztérium 1919. február 14-én előterjesztette, hogy a Ludovika Akadémia tanári könyvtárát olvassák be a budapesti tiszti kaszinó könyvtárába. Az akkori könyvtáros, Pilch Jenő alezredes erről így nyilatkozott:

A helyőrségi könyvtárnak a Ludovika Akadémiában elhelyezett tanári nagykönyvtárral való egyesítése és

kezelése nemcsak hogy nem ütközik akadályba, hanem kívánatos is, mert így mindenki számára hozzáférhetőbbé válna. Evégből a Ludovika Akadémia tanári nagykönyvtárának készletéből ki kellene venni azokat a könyveket, amelyeket az akadémia már nem használhat tancéljának elérésére és azokat átadni a helyőrségi könyvtárnak.

Az előterjesztés szellemében a hadügyi népbiztosság március elején felszólította az Akadémia parancsnokságát, hogy a könyvtári állományt ossza fel két csoportra: különítsék el az akadémikusok nevelésére és kiképzésére szolgáló könyveket minden mástól, utóbbiakat pedig vegyék nyilvántartásba, és további intézkedésig tárolják.

Május 7-én a közoktatásügyi népbiztosság könyvtárügyi megbízottjai a tanári nagykönyvtár pedagógiai kézikönyvtárát kívánták lefoglalni a Budapesti Tudományegyetem részére. A parancsnokság megtagadta az átadást, egyúttal pedig jelezte a hadügyi népbiztosság felé a történeteket. A hadügyi népbiztosság két nappal az esemény előtt nyilvánított népvagyonnak a 119344/7. számú rendelettel az Akadémián található minden könyvet, iratot, muzeális tárgyat, amely a „proletárparancsnokok kiképzéséhez nem szükséges”, továbbá kötelezte a parancsnokot arra, hogy „az intézetben elszórtan elhelyezett könyvtárakat és egyebeket” gyűjtsék össze, de erre végül nem került sor.

Az Akadémia struktúrájában önálló szervezeti egységként szerepelt a könyvtárkezelőség (6. sorszám): „Az akadémia tanári, ifjúsági könyvtár és tankönyvtár kezelése. Vezető: 1 volt tiszt, beosztva 1 rokkant volt tiszt, 2 volt altiszt és 2 polgári segédmunkás.”¹³⁸

Könyvtár.

*Könyvtárterem 1900-ban a Ludovika Főépület
keleti szárnyának földszintjén, a mai Zrínyi terem helyén*

Végül a hadügyi népbiztosság könyvtárra gyakorolt valódi hatása két könyvomas kiadvány beszerzésére korlátozódott. Ezek közül az első az *Általános irányelvek*, a második pedig a *Csapatképzés* című segédlet volt.¹³⁹

1919 őszén vetődött fel az akadémikusok számára egy intézményi önképzőkör alapításának gondolata, amely Révy Kálmán parancsnok támogatásával 1921. április 7-én alakult meg Levente-kör néven. Alapszabályát Rózsás József főhadnagy fogalmazta meg, célként pedig a tisztjelöltek önképzésének előmozdítását jelölték ki, elsősorban az irodalom, a művészetek és a tudomány területén. Cél volt továbbá, hogy a tagok középiskolából hozott és a Ludovikán megszerzett ismereteit bővítsék, őket önálló munkára sarkallják, valamint lényeges volt az öntudatos hazaszeretet ápolása is. A Levente-körnek négy osztálya volt: irodalmi (nyelv és irodalom, irodalomtörténet, esztétika, művelődés- és művészettörténet), hadtudományi (katonai nevelés és képzés, harcászat, hadtörténelem, hadseregszervezés, fegyver- és lövéstan, tereptan, erődítéstan, várharc, katonai földrajz), műszaki (főként katonai vonatkozású természettudományos, műszaki és matematikai), és képzőművészeti (rajz, festészet, szobrászat, tervezés, faragás, fényképészet). Ez a struktúra az 1927/1928. tanévben úgynevezett nyelvgyakorló csoportokkal egészült ki (német, angol, francia), továbbá ugyanebben a tanévben az akadémikusi ének- és zenekar is integrálódott. A kör élén a parancsnok által kinevezett tanárelnök állt, mellette szintén tanári titkár, valamint tanári könyvtáros. Az egyes osztályok vezetését tanárok és hallgatók látták el, így minden osztályban volt osztályelnök, jegyző és könyvtáros is. Az osztályok hetente tartottak gyűlést, ahol előadásokat hallgattak meg, tanévenként vitaversenyt rendeztek, és több önálló ünnepséget tartottak amellet, hogy aktívan részt

vettek az akadémiai ünnepélyek rendezésében és lebonyolításában. A Levente-kör rendkívüli népszerűségnek örvendett: az első tanévben 114 tag csatlakozott, a későbbiekben pedig a teljes hallgatói állomány mintegy háromnegyede jelentkezett valamelyik osztályba.¹⁴⁰ A Levente-kör önálló, évente megjelenő, gazdagon illusztrált periodikában, a *Ludovikás Leventében* számolt be működéséről, amely 1941-től – miután az önképzőkör felvette a Zrínyi Kör nevet – *Ludovikás Évkönyv* címen látott napvilágot, amelyre ma is rendkívül értékes intézménytörténeti forrásként tekinthetünk az 1922–1943 közötti időszak vonatkozásában.

Az 1920-as évek derekára a Ludovika Akadémia könyvtári hálózata jelentősen kibővült, bár az önálló könyvtárnak nevezett egységek egy része továbbra is mai értelemben vett különgyűjteményként azonosítható. Könyvtárnak ekkor három jelentősebb állományegységet nevezhetünk: ezek a *tanári nagykönyvtár*, a *tankönyv- és térképraktár* és az *ifjúsági könyvtár*.

A tanári nagykönyvtár ebben az időben különösen a nagy háborúval kapcsolatos, továbbá az új kiképzési ágakra vonatkozó katonai szakmunkák beszerzésére koncentrált, a fennmaradó erőforrásokból pedig az önművelődésre vonatkozó fokozódó igényt igyekezett kielégíteni. Nagysága ekkor mintegy 23 ezer mű 45 ezer kötetben. Tartozott hozzá egy *tanári kézikönyvtár* is, amelyet a tanári szobában helyeztek el, ez 200 kötetet számlált. A tanárok rendelkezésére állt külön *olvasószoba*, amely a folyóiratok olvasóterme volt, ezenkívül pedig léteztek *fegyvernemi gyűjtemények* is, ahol a szükséges szabályzatokat, utasításokat, rendeletgyűjteményeket helyezték el.

A tankönyv- és térképraktár az oktatásban szereplő jegyzetek, szabályzatok és térképek gyűjteménye volt. Minden

hallgató részére kiutalták a szükséges segédleteket, amelyeket az alosztályok egységesen igényeltek meg, vettek fel, és osztottak szét. A két háború között a gyűjtemény 600 művet számlált 50 ezer példányban.

Az akadémikusok számára a legfontosabb gyűjtemény az ifjúsági könyvtár volt, amely kezelésével tisztjelölteket bíztak meg. Ez ekkor egy 1100 címből álló könyvtár volt, nagyrészt szépirodalomból, történeti munkákból és folyóiratokból állt. Létezett továbbá *altishti könyvtár* az altishti kaszinóban, a *Levente-kör osztályainak gyűjteményei*, valamint a *LASE-könyvtár*, azaz a Ludovika Akadémia Sport Egylete számára létrehozott, kifejezetten sport tematikájú gyűjtemény is. A tanuláshoz és az önképzéshez szükséges legfontosabb műveket *évfolyamkönyvtárakban* gyűjtötték azért, hogy lehetőség szerint mindig kéznél legyenek.

Az állománygyarapítás, amelyre a tisztok és a könyvtáros tehettek javaslatot, parancsnoki engedéllyel valósulhatott meg. Könyvek vásárlására az évtized második felében 8–10 ezer pengő jutott tanévenként, emellett a gyűjtemény adományokkal is gyarapodott.

Könyvek, kiadványok az 1923-ban alapított intézményi múzeumban is helyet kaptak,¹⁴¹ amelynek célja a november 9-én kelt alapító napiparancs értelmében: „a Ludovika Akadémia hagyományának ápolása, a »ludovikás« szellem ébrentartása s ezáltal a következő nemzedékek nevelése.” A könyvtár a múzeum mellett továbbra is szorosan együttműködött a Ludovika szertáraival és gyűjteményeivel.¹⁴²

A második világháborút megelőző időszakból rendelkezünk könyvtári statisztikákkal és gyarapítási kimutatásokkal. Ezek alapján megállapítható, hogy a Ludovika Akadémia könyvtárai (beleértve a tanári nagykönyvtárat, a tanári kézikönyvtárat, az ifjúsági nagykönyvtárat

Irredenta-folyosó a főépületből nézve,
felighézs állapötban.

Irredenta-folyosó. — Könyvkirakat, felette a „keresztrefeszített Magyarország” fa-jelképe.

*Az ún. Irredenta-folyosó, azaz a Ludovika Főépületet
a szárnyépülettel az első emeleten összekötő zárt korridor*

– 1928-tól akadémikusi könyvtárat –, az altiszti olvasót és a pedagógiai kézikönyvtárat) 1923–1941 között évente vétel útján nagyságrendileg mintegy 130 címmel és 270 kötettel/példánnyal gyarapodtak, ami a kumulált állományi adatok nem egészen 1%-a. A gyűjtemények főként a hadtörténelem, a hadászat és a harcászat, a természettudomány, a történelem tárgykörében mutattak előrehaladást, illetve töretlen volt a szépirodalom beszerzése, azonban az ország romló gazdasági helyzete természetesen nyomot hagyott az állománygyarapítás mértékén is. (Az állomány és a könyvtári forgalom alakulásáról lásd a 9. táblázatot!)

1933 őszén a főépület és a szárnyépület első emeletei közötti déli összekötő folyosón állandó tematikus kiállítást nyitottak, amelyről a korridor a későbbiekben az „Irredenta-folyosó” nevet kapta. „Ennek az új gyűjteménynek az a célja, hogy az irredentizmusról és a revízió kérdéséről – az ügyszóhoz méltó és a lényegyet könnyen áttekinthető módon – állandóan tájékoztassa az akadémikusokat s őket hazafias érzületükben fokozottan erősítse” – olvasható az akadémiai életet bemutató évente megjelenő kiadvány, a *Ludovikás Levente* hasábjain. A kiállítás központi eleme az *Irredenta ludovikás* című négy méter magas olajfestmény, Révay Kálmán akadémikus munkája, továbbá a Szabadság téri irredenta szoborcsoportokról¹⁴³ készült színezett fényképmásolatok, valamint a 42 teljesen és a 18 részben elszakított vármegye címere és vázlatos térképe. A folyosón helyet kapott két üveges faliszekrény is: az egyikben az irredentizmus és a revízió témájában megjelent időszerű hírek, a másikon pedig a témával kapcsolatos tudományos és szépirodalmi művek voltak. Azok a könyvek és kiadványok, amelyek nem fértek el ebben a szekrényben, az akadémikus olvasóteremben létesített önálló könyvtárban – azaz különgyűjteményben –

kaptak helyet. A témába vágó dokumentumokkal részben vásárlás, részben pedig adományozás útján gyarapodott a gyűjtemény. Adományozók voltak: Mihály Géza, a Nemzeti Szövetség, a Magyar Külügyi Társaság, a Revíziós Liga, a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége, a Népies Irodalmi Társaság, a Stádium Kiadó- és Sajtóvállalat, a *Pesti Hírlap* és a *Magyarság*.¹⁴⁴

Könyvtárosok

A 19. században hazánkban is jelentős tudományos és közgyűjtemények jöttek létre, a század közepére pedig az egyre növekvő könyvtermés hatására a korábbi alapítású könyvtárak fejlődése is új lendületet kapott. A könyvtárak kezelői – egységes elveken alapuló szakképzés hiányában – gyűjteményenként eltérő, egyedi szakozást, raktározást, feltárást valósítottak meg, s munkájukat általában más feladat (például tanári, lelkészi) mellett látták el. Főállású könyvtárosok csak a nagyobb gyűjteményekben dolgoztak, s közülük is csupán a legnagyobbak – így a pesti Egyetemi Könyvtár vagy a Fővárosi Könyvtár – vezetői követelték meg könyvtárosi kinevezéshez szakvizsga letételét.¹⁴⁵

Bár az önálló könyvtárosképzés az 1800-as évek első felében jelent meg Franciaországban, csak a század utolsó éveiben alakultak felsőfokú képzőhelyek Amerikában és Európa több országában, a differenciált könyvtári szakemberképzés indulása pedig még később, a 20. század második felében történt meg.¹⁴⁶

1888-ban a magyar könyvészeti szaksajtó hasábjain is megjelent Julius Petzholdt, a neves német bibliográfus

véleménye, aki több mint 50 évet töltött a szász királyi herceg szolgálatában könyvtárosként. Meglátása szerint már elavult az a nézet, hogy a hittudományi, jogi vagy más egyetemi stúdiumokat végzett személyek alkossák a könyvtárak személyzetét, helyett olyanokra van szükség, akik bibliográfiai és könyvtártudományi tanulmányokat folytatnak, folyamatosan továbbképzik magukat, és rendelkeznek a kellő – természetesen könyvtárakban elsajátított – gyakorlattal.¹⁴⁷

A könyvtártan Magyarországon először tanfolyami rendszerű képzésekben jelent meg: 1898 és 1913 között nyolc alkalommal valósult meg a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének szervezésében képzés, amelynek témája főként a muzeális gyűjtemények kezelése volt. Ennél gyakorlatiasabb megközelítésű volt 1916-ban Szabó Ervin kezdeményezésére a Fővárosi Könyvtár tanfolyama, amelyet a két világháború között több, részben az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ, részben pedig a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete által szervezett képzés követett. A felsőoktatásban először 1901-ben Kolozsvárott, majd 1914-től a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen jelent meg a – fakultatívan látogatható – bibliográfiai, illetve könyvtártan kurzus, s csak az 1948/1949-es tanévtől kezdve beszélhetünk egyetemi szintű könyvtárosképzésről.¹⁴⁸

A fentiek figyelembevételével nem meglepő, hogy a Ludovika Akadémia könyvtáraiban is főként olyanok láttak el szolgálatot, akik a főtevékenységük mellett foglalkoztak a könyvtárral, vagy nyugállományban¹⁴⁹ voltak. A Ludovika Akadémia (a későbbi I. főcsoport) könyvtáraiba beosztott tisztek, altisztek és polgári tisztviselők (például írnok, nyilvántartó főmester) közül az 1872 és 1941 közötti időszakban 21 főt sikerült azonosítani, akik a következők:

*„Ima az Esztergomba való indulás előtt”
(levelezőlap, 1905)*

Auer Jenő, Csesznák Benő, Farkas István, Holenyik József, Homolya István, Kamilli Károly, Kaszó László, Kiss Gáspár, Kruchina Rezső, Lotz Gyula, Madarász Bódog, Menyhárt Antal, Nagy József, Naményi-Koncz Géza, Neuwirth Károly, Pandula Sándor, Pilch Jenő, Rokay Imre, Szathmáry László, ifj. Volant András, Ziegler Mór. A Honvédelmi Minisztérium által 1931-ben végrehajtott átszervezés eredményeként létrejött II. tanulmányi főcsoport, illetve a későbbi magyar királyi Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia és a magyar királyi Horthy Miklós Honvéd Repülő Akadémia¹⁵⁰ könyvtári személyzetéből pedig egyelőre senkit – annak bizonyítékául, hogy ezekben az intézményekben létezett könyvtár, mindösszesen pár fennmaradt tulajdonbélyegző lenyomata szolgál.

A beazonosított személyek közül többen jelentős hatást gyakoroltak a Ludovika Akadémiára, illetve a magyar hadtudományra, ám figyelembe véve a Ludovika teljes működését, elmondhatjuk, hogy azok is hozzájárultak a magyar tisztképzés sikeréhez, akikről csak kevés adatolható információ maradt fenn.

A könyvtárak számokban

A Ludovika Akadémián a különböző korokban egyidejűleg több könyvtár is működött. Ezek között számos olyan külön-gyűjteményt is találunk, amelyet a korban „könyvtár” néven azonosítottak, noha csak pár tucat, esetleg pár száz kikülönített kötetből álltak. A gyűjteményeket alapvetően két csoportra oszthatjuk fel aszerint, hogy a felhasználók körét a tanárok/tisztek, vagy a hallgatók/növendékek/akadémikusok alkotják. A könyvtár gerincét a tanári nagykönyvtár jelentette, amelyhez kapcsolódott tanári kézikönyvtár és parancsnoki könyvtár is. Hallgatói oldalról ennek az ifjúsági nagykönyvtár (később akadémikusi könyvtár) felelt meg, és az ehhez kapcsolódó egységek, mint az akadémikusi olvasó, az altiszti olvasó, az osztálykönyvtárak, a Levente-kör gyűjteményei stb. További, kötetszámban jelentős egységet jelentett a tankönyvraktár.

A gyűjtemény méretét és fejlődését ennek megfelelően sem könnyű nyomon követni: a különböző időszakokban eltérő minőségű adatokat szolgáltatottak a könyvtár állapotáról. A 9. táblázat ezért különböző adatforrások felhasználásával készült, és az állományadatok nem feltétlenül a Ludovika könyvtárainak egészét tükrözik.

Ahhoz, hogy a Ludovika könyvtárait el tudjuk helyezni a magyarországi könyvtári rendszerben, a *10. táblázat* nyújt segítséget, amely egy kiragadott időpillanatban mutatja be a 10 ezer kötetnél nagyobb közkönyvtárakat. A válogatás bár szubjektív, mégis igyekszik elhelyezni különböző gyűjteménytípusok – jelentősebb felsőoktatási, egyházi, települési közgyűjtemény – viszonylatában a Ludovikát.

A tanári nagykönyvtár nyomtatott katalógusai 1883-ban, 1897-ben és 1910-ben jelentek meg. Bár a szakozásuk több ponton eltérő, mégis nagy bizonyossággal elkülöníthetjük a kifejezetten katonai munkákat tartalmazó szakcsoportokat a szépirodalomtól, a folyóiratoktól és minden egyéb tudományos és ismeretterjesztő dokumentumtól. A *11. táblázat* a katalógusok alapján – a szépirodalom, a folyóiratok, a sematizmusok kivételével – mutatja be évkör szerint a gyűjteményt és annak változását. Az évkörök alapja 1801 után a következő: 1801–1849 közötti időszak (az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc végéig), 1850–1866 közötti időszak (a kiegyezésig), 1867–1872 közötti időszak (a Ludovika Akadémia megnyitásáig), 1873–1883 közötti időszak (az első nyomtatott katalógus megjelenéséig), 1884–1897 (a második nyomtatott katalógus megjelenéséig), 1898–1910 (a harmadik nyomtatott katalógus megjelenéséig) és ismeretlen megjelenési idejű dokumentumok. A *12. táblázat* a gyarapodást százalékos megoszlásban mutatja be.

A *13. táblázatban* a katonai munkák szakterületi eloszlása látható: részben az egyes katalógusokban fellelhető címek száma (például 1897-ben hadászat, harcászat területéről 448 címmel rendelkezett a tanári nagykönyvtár), másrészt azok százalékos aránya az aktuális katalógusban található katonai szakmunkákhoz képest (például az 1897-es katalógusban a katonai irodalom 11,83%-a volt hadászati és

*A magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia
(levelezőlap, 1940)*

harcászati vonatkozású), valamint az aktuális katalógusban az adott terület legfrissebb megjelenéseinek aránya¹⁵¹ (például az 1897-es katalógusban található 448 hadászattal és harcászattal kapcsolatos szakirodalomból 25,22%, vagyis 113 cím 1884–1887 között jelent meg).

A 13. táblázat adatai alapján látható, hogy a Ludovika Akadémia tanári nagykönyvtárának katonai vonatkozású állománya kurrens volt, azaz a gyarapítással megbízott könyvtárosok és szaktanárok ügyeltek arra, hogy rendelkezésre álljon a legfrissebb szakirodalom. Az új, azaz a mindenkori katalógus kiadása előtti 10 évben megjelent művek aránya 18,04–64,88%, azaz medián 33,17%-ot mutat, ami figyelemmel az egyes területeken tapasztalható gyarapodás ütemére valójában még jobb. Összegezve tehát az alapítástól az első világháborúig a magyar katonatiszteknek (hisz nem csak a Ludovika Akadémián oktató tanárok vehették igénybe a gyűjteményt) egy olyan szakkönyvtár állt a rendelkezésére, amelynek katonai vonatkozású állománya harmada mindig 10 éves vagy annál frissebb megjelenésű szakirodalomból állt.

A Nemzeti Közsolgálati Egyetem elődintézményei

AZ AKADÉMIAI TISZTKÉPZÉS
KÖNYVTÁRAINAK TÖRTÉNETI
ÁTTEKINTÉSE (1947–2012)

A Monarchia felbomlását követően a Ludovika Akadémián folyó tisztképzés mellett a vezérkari képzés 1920-ban indult el a Hungária körúti objektumban. A fedésben működő szervezet 1939-ben vette fel a magyar királyi Honvéd Hadiakadémia nevet, s ezen a néven működött 1945 májusáig. Ezt követően 1947-ig semmilyen intézményesített katonai tisztképzés nem valósult meg hazánkban, azonban mivel ekkorra a tisztek 60%-át, azaz mintegy 6700 főt bocsátottak el, rendkívüli tiszthiány alakult ki.¹⁵²

Ennek enyhítésére 1947. október 1-jén létrehozták a Kossuth Lajos Akadémiát, amelyet politikai okok miatt 1949-ben bezártak, akárcsak azt a Honvéd Hadiakadémiát, amely a vezérkari tisztképzés helyszíne volt rövid ideig. Az átszervezést követően 1950-től a vezérkari képzés újra indult, majd 1955-től új néven, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián (ZMKA) valósult meg. A tisztképzés intézményei a

fegyvernemi tiszti iskolák voltak, amelyek 1949–1951 között alakultak (például Kossuth Tüzér Tiszti Iskola, Budapest; Dózsa Lövész Tiszti Iskola, Pécs; Rákosi Páncélos Iskola, Tata; Gépkocsi és Traktor Tiszti Iskola, Budapest; Petőfi Politikai Tiszti Iskola, Budapest), és igen rövid képzési idővel működtek, amelyet később két-, majd háromévesre növeltek. A fokozódó hidegháborús helyzet miatt azonban további képzett tisztekre volt szükség, így 1949-ben létrehozták az 1967-ig működő Egyesített Tiszti Iskolát, ezt követően pedig három katonai főiskolát, amelyek a következők voltak: Kossuth Lajos Katonai Főiskola, Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola, Kilián György Repülő Műszaki Főiskola. Szükséges volt fejleszteni a felsőfokú (akadémiai) tisztképzést is, ennek eredményeként a Zrínyi Katonai Akadémián kiállított oklevelek 1971-től egyetemi diplomával váltak egyenértékűvé.

A Magyar Néphadsereg fokozott gépesítése, páncélozott eszközökkel való ellátottsága újabb kihívások elé állította a képzési rendszert, így 1973-tól változtattak a katonai főiskolai képzésen. Ettől kezdve a főiskolai oklevél a katonai szakképesítéssel együtt meghatározott szakokon üzemmérnöki, üzemgazdász vagy általános iskolai tanári képesítést is adott, így a végzett szakemberek párhuzamosan két diplomához jutottak. 1987-ben újabb átszervezést követően a képzést három évre csökkentették, így az általános üzemeltető-üzemmérnöki diploma helyett az új tisztek csökkentett értékű, csak a Magyar Néphadseregben elfogadott üzemeltető-üzemmérnöki képesítést szerezhettek, emellett a határőr szakon kaphattak kollégiumi nevelőtanár végzettséget igazoló diplomát.

Az 1980-as években a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia két fontos eredményt ért el: 1983-tól kibocsáthatott dr. univ. (egyetemi doktori) címet, 1985-től pedig egyetemi rangú felsőoktatási tanintézménnyé nyilvánították.

*A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia
Tudományos Könyvtárának olvasóterme*

A rendszerváltozás természetesen átszervezést jelentett a katonai felsőoktatás területén is: 1990-ben a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskolát átnevezték Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolára, 1991-ben pedig a Killián (időközben a családnév eredeti írásmódját kezdte használni az intézmény) György Repülő Műszaki Főiskolát Szolnoki Repülőtishti Főiskolára. Ugyanebben az évben visszatértek a katonai főiskolák a négyéves képzéshez. Az 1990-es években növekedő igényeket támasztottak a felsőoktatási intézményekkel szemben, az ország gazdasági helyzete azonban romlott, ezzel egyidejűleg pedig a Magyar Honvédség létszámát drasztikusan csökkenteni kellett. Összevonások kezdődtek a katonai felsőoktatásban is, korlátozták az intézmények autonómiáját, amelyeket a honvédelmi miniszter közvetlen felügyelete alá rendelték. Az újabb átalakítások eredményeként 1996. szeptember 1-jén létrejött a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, előbb két egyetemi és két főiskolai karral, majd egy évvel később a két főiskolai kar integrálódott az egyetemi karokba, valamint 48 év után újraindult a vezérkari képzés a vezetőképző tanfolyam létrehozásával a Hungária körúton. 2000. január 1-jével a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola is a Nemzetvédelmi Egyetem részévé vált. Kari szintű átszervezések 2004-ben is történtek, végül a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem a 2012. január 1-jével létrejött Nemzeti Közzolgálati Egyetem részévé vált az egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karaként.¹⁵³

Könyvtárra természetesen már kezdettől fogva szükség volt, a gyűjteménnyel kapcsolatos egyik első jelentős beavatkozás az 1966/4967-es tanévben történt. Ekkor kapott az intézmény 15 ezer régi, főleg harcászati és hadászati szakkönyvet a Hadtörténelmi Intézet könyvtárából, a hozzá tartozó cédulakatalógus-rendszerrel együtt. Ez az adomány,

valamint a Zrínyi Akadémián működő oktatókból létrejött csoport tevékenysége alapozta meg a később jelentős ismertségre szert tett hadtudományi szakgyűjteményt. A könyvtár 1968-ban már összesen mintegy 340 ezer kötetből állt, és jelentős számú külföldi szakfolyóiratot járatott. Bár az érdemi feltárás ekkor kezdődött el, a könyvtár ebben az időszakban is számottevő olvasóforgalmat szolgált ki.¹⁵⁴

A látogatottság 1975 és 1980 között – a könyvtárosok és a beszerzésre fordítható keretösszeg emelése nélkül – tizenötszörösére emelkedett, ami 473 587 könyvtárhasználatot jelentett, ebből a tájékoztató szolgálatot 46 500 alkalommal vették igénybe. Az állomány 1980-ban 286 523 tétellel gyarapodott, 112 827 tételt selejtezték, a teljes gyűjtemény mérete pedig 990 106 könyvtári egység volt. Ebben az évben 170 magyar és 63 külföldi folyóírra fizettek elő.

A könyvtár ekkor már a Magyar Néphadsereg szakkönyvtári hálózatának koordinátora és központi szereplője volt, ezért hatóköre a haderő egészére kiterjedt. Elsődleges feladata a hallgatók tanulmányaik során felmerülő igényeit kiszolgáló, továbbá a tanárok oktatói és nevelőmunkájához szükséges szakirodalom biztosítása volt, ezenfelül pedig a Néphadseregben végzett kutatómunka információs támogatása. Főgyűjtőköre a hadtudomány valamennyi területe, ebben teljes körű gyűjtésre törekedett, különösen a hadászat és a harcászat témakörében. A gyűjtemény fókusza ekkor társadalomtudományi, ugyanakkor jelentős mértékű műszaki irodalommal is rendelkezett, ezen túlmenően pedig rekreációs célú szépirodalmi, művészeti anyaga is volt.

Az Akadémia hallgatóinak könyvtárhasználati órákat szerveztek, valamint létrehozta módszertani kutatási részleget és a kutatási területek metodikájára fókuszáló különgyűjteményt is. A hallgatók 26–30 év közöttiek, katonai főiskolát

végeztek, és pár év csapatszerológátot követően nyertek felvételt az intézménybe. A könyvtárat 1981-ben vezető Földi József alezredes szerint: „[k]ritikai érzékük fejlett, nem rabjai a begyakorolt gondolkodási sémáknak. Jellemzi őket az újszerűségre törekvés, a vállalkozó kedv, a korszerű megoldások iránti fogékonyság. Politikai és általános műveltségük lényegesen megalapozottabb, mint a korábbi korosztályoké.”¹⁵⁵

A gyűjtemény három nagyobb szerkezeti egységből állt. A *közművelődési részleg* mintegy 154 ezer kötetnyi állományának 41%-a nyílt hozzáférésű katonai és szépirodalom, 33%-a tankönyv, 26%-a jegyzet. A gyűjtemény jelentős része szabadpolcos állomány, ami kölcsönözhető, az új szerzeményeket külön ajánlókon mutatták be az olvasóknak. Az állományegységből 1980-ban 103 201 kölcsönzés történt, a keresést szerzői betűrendes, Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) szerinti szakrendi, valamint raktári és olvasótermi prézens tájékoztató katalógus segítette. A közművelődési részleghez tartozott még egy megközelítően 9000 kötetből álló kézikönyvtár is.

A *hadtudományi információs központ* a katonai felső vezetés szerveinek és a katonai intézetek működésében használható magyar és külföldi szakirodalmat tartalmazta és szolgáltatta. Megközelítőleg 25 ezer könyvtári egységből állt, különböző információhordozókon (disszertációk, folyóiratok, archív állomány, idegen nyelvű könyvek stb.). A gyűjteményhez tartozott a minősített részleg, ahol titkos vagy szigorúan titkos dokumentumokat őriztek. Ennek az állományegységnek, amelyet 60%-ban az Akadémia tanárai használtak, külön betűrendes és tárgyszókatálógusa, továbbá a fordításokról lyukkártyás katalógusa is volt.

A *minősített gyűjteményt* – amely volumenében a legnagyobb – térképtár, szerológati gyűjtemény és az úgynevezett „T”,

azaz titkos anyag alkotta. A teljes állomány 82–85%-a tartozott ide, a dokumentumok jelentős része közvetlenül kapcsolódott az oktatáshoz és a képzéshez. A visszakeresést tárgyszókatalógus, tanszéki és feladatkatalógusok segítették. 1980-ban az állományegység mérete 836 106 tétel, és a hagyományos könyvtári szolgáltatásban megszokottól merőben eltérő szabályok vonatkoznak rá. Például a beszerzést, a feldolgozást és a forgalmazást háromszoros ellenőrzés mellett végezték, valamint szorosan nyomon követték az olvasóknál lévő korlátozott kölcsönzésben lévő példányokat is, amelyeket természetesen csak engedéllyel rendelkező személyek vehettek igénybe.

A feltárás és a visszakeresés általános gépesítését 1981-re tervezték, ahogyan azt is, hogy a könyvtár bekapcsolódjon az országos könyvtári hálózatba. Az Akadémia könyvtára szakmai együttműködést valósított meg egyebek mellett a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága (MSZMP KB) Információs Központjával, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központtal, a Külügyi Intézet Információs Központjával, az Országgyűlési Könyvtárral és az Országos Széchényi Könyvtárral.

A könyvtár ötéves munkaprogram és éves részletes terv alapján működött. 1980-ban az elhelyezés nem volt ideális: a teljes alapterület 974 m², de ez hamarosan három és fél-szer nagyobb lesz. 22 könyvtáros dolgozott az Akadémia könyvtárában, velük kapcsolatban az éves terv: „A személyi állomány egészségügyi, személyügyi és szociális ügyeinek intézése c. fejezetéből megtudható, hogy milyen a munkatársak egészségügyi állapota, kinek van szüksége időszakonkénti pihentetésre, gyógyüdültetésre, kinek milyen gondjai vannak (lakás stb.), mit kell és mit lehet tenni érdekében.”¹⁵⁶

A könyvtári szerkezet 1986-ban változott meg: ekkor levált a Szolgálati és Titkos Gyűjtemény (Könyvtári Alosztály

néven), az Akadémia könyvtára pedig felvette a Tudományos Könyvtár nevet.

A rendszerváltást követő években a Zrínyi Katonai Akadémia Tudományos Könyvtárának besorolása olyan nem nyilvános, a területén szakkönyvtárként működő felsőoktatási könyvtár, amely összefogja a szakkönyvtárak munkáját és a felsőoktatási könyvtárak feladatainak szakkönyvtári részét. Hogy ezt maradéktalanul el tudja látni, a korábbi hálózati koordinátori alapokon létrehozták a Hadtudományi Számítógépes Információs Rendszert (HSZIR), amelyből irodalomkutatást kérhetett minden honvédségi dolgozó, továbbá segítséget nyújtott a magyarországi katonai könyvtárak részére.

Ekkor a teljes állomány 30%-a minősített, a Tudományos Könyvtár pedig két részből állt: ezek a Nyílt Könyvtár (az oktatással és kutatással kapcsolatos nyílt tartalom, a közművelődési, ismeretterjesztő és szépirodalom) és a Kutatókönyvtár (könyvkereskedelmi forgalomba nem kerülő kiadványok, disszertációk, nyílt és titkos fordítások). A felosztás a könyvtár tereiben is nyomon követhető volt. A Tudományos Könyvtár három olvasóteremmel rendelkezett: általános, hadtudományi és minősített.

Az 1990-es évek elején jelentős problémát jelentett a forráshiány és a beszerzési árak növekedése, emiatt például egyre több külföldi folyóiratot voltak kénytelenek lemondani amellett, hogy a könyvtár forgalma nagy volt. Annak ellenére, hogy a gyűjtemény nem volt nyilvános, a felhasználók 30%-a az Akadémián kívülről érkezett katona vagy különleges engedéllyel rendelkező civil kutató volt.

A könyvtár főgyűjtőköre továbbra is a hadtudomány és interdiszciplináris tudományterületei, azaz a hadtudománnyal érintkező tudományterületek a társadalom- és műszaki

tudományok irányából egyaránt, dokumentumtípustól és információhordozótól függetlenül, teljeskörűen. Továbbá válogatással gyűjtötte az oktatáshoz szükséges természet-, társadalom- és műszaki tudományok alapvető szakirodalmát. Ebben jelentős segítséget nyújtottak a Zrínyi Kiadó kötelespéldányai, a ZMKA saját jegyzetei, tankönyvei, folyóiratai, a katonai főnökségek kiadványai és az egyre gyarapodó külföldi katonai akadémiák által felajánlott ajándékok is.

Az állomány mérete 1992-ben: 5500 kötetnyi szakkönyv, 5000-féle minősített dokumentum, 14 ezer kötetes archív állomány, 400 disszertáció, 3500 kötetnyi bekötött szakfolyóirat. Ebben az évben 63 külföldi és 206 magyar folyóiratot járattak, amelyeket az olvasók az 1991-ben megnyílt szabadpolcos folyóirat-olvasóban használhattak. A gyűjtemény részét képezte még ekkor 8000 tételnyi nyílt fordítás, valamint 32 ezer kötetnyi tankönyv és jegyzet. Az állományt végül 35 ezer kötetnyi szépirodalom és ismeretterjesztő irodalom színesítette.

A katalógushoz készítettek úgynevezett hadtudományi tárgyszójegyzéket, ami az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) hadtudományi szakjának házi jelzetekkel történő kibővítését jelentette, valamint létrehozták a hadtudományi tezauruszt, mintegy 8000 fogalommal. 1984 óta a beérkezett hazai és idegen nyelvű szakfolyóiratokról analitikus feltárást készítettek, amivel szintén hozzá kívántak járulni a HSZIR fejlesztéséhez, akárcsak az 1986-tól megvalósuló számítógépes tájékoztatással. 1992-re a feltárással részben már gépesített volt, ahogyan elektronikus adathordozón érkezett rendszeresen számos előfizetett hazai témafigyelő és referáló szolgáltatás eredménye is, például az Országgyűlési Könyvtártól, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtártól (OMIKK) vagy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtártól.

A Tudományos Könyvtár témabibliográfiákat épített az alábbi témákból: helyi háborúk, úrhadviselés, rádió-elektronikai harc, felsőfokú tisztképzés, nemzeti tudat, nemzeti nevelés, Varsói Szerződés, valamint rendszeresen megjelentetett válogatott gyarapodási jegyzéket is. Szolgáltatásai közé tartozott az irodalomkutatás (például 1992 januárjában 22 ilyen kérést kaptak egyebek mellett a rádióelektronikai harcról az öbölháborúban, a NATO számítógépes rendszereiről és a pilóta nélküli repülőeszközök alkalmazásáról) és a folyamatos témafigyelés. Az Információs Infrastruktúra Fejlesztés (IIF) Program keretén belül 1991 szeptemberétől 50 hazai kutatás-fejlesztési célra létrehozott online adatbázishoz fértek hozzá.¹⁵⁷

Az ezredfordulóra a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Egyetemi Könyvtára megőrizte országos feladatkörét, ugyanakkor besorolása nyilvános tudományos szakkönyvtár lett, amely a kari és intézeti könyvtárak központi könyvtára, valamint a honvédségi felsőoktatási és szakkönyvtárak vezető könyvtára. Elsődlegesen a védelmi szférában zajló kutatások báziskönyvtáraként működött, és közművelődési feladatokat is ellátott: feladatrendszerében a legfontosabb továbbra is a hadtudomány és a kapcsolódó tudományterületek magyar és idegen nyelvű irodalmának minél szélesebb körű gyűjtése, feltárása és szolgáltatása volt. Saját szervezetén belül önálló kutatókönyvtárral rendelkezett (160 ezer kötetnyi állománnyal), előfizetett 250-féle magyar és 50 külföldi folyóiratra, amelyek közül 70 folyóiratot analitikusan is feltárt. *Lap- és könyvszemle* címen rendszeres időközönként saját referálólapot jelentetett meg. A gépesítés a továbbiakban is jellemezte: 1998-ban újabb, nagyobb kapacitású klienseket és olvasótermi gépeket sikerült beszerezni, valamint egy osztott integrált könyvtári rendszerben valósította meg a

szentendrei kari és a szolnoki intézeti könyvtárral közösen a feldolgozást.¹⁵⁸

A magyar katonai tisztképzés második világháború utáni evolúciója során az intézményes újjáépítésből elindulva fokozatosan haladt a szakmai sokszínűség és a nemzetközi együttműködések irányába, amihez a könyvtár mindenkor jelentős segítséget nyújtott. A könyvtári gépesítés mellett az állomány a 2000-es évek végére számottevően gyarapodott, ugyanakkor az elhelyezés – például a Bolyai Műszaki Kar gyűjteményének beköltözésével – nagy nehézségekbe ütközött, amelyek megoldása még mindig várat magára.

A RENDŐRTISZTI FŐISKOLA
KÖNYVTÁRÁNAK TÖRTÉNETI
ÁTTEKINTÉSE (1971–2017)

A Rendőrtiszti Főiskola 1971. szeptember 1-jén kezdte meg működését, válaszul az 1960-as évektől jelentkező új belügyi kihívásokra és a bűnözés strukturális átalakulására, amelyek szükségessé tették a rendőrtisztek felsőfokú képzésének intézményes megszervezését. A kezdetben hároméves nappali és négyéves levelező rendszerű képzésben többek között közrendvédelmi, közlekedésrendészeti, büntetés-végrehajtási, vámnnyomozói és -igazgatási, igazgatásrendészeti, határrendészeti, gazdaságvédelmi, katasztrófavédelmi szakok alakultak, a rendszerváltás időszakában pedig olyan területek szűntek meg, mint például a katonai elhárító vagy politikai nyomozó (állambiztonsági) szak. A szakok mellett az intézmény számos szakirányú továbbképzést is létesített.¹⁵⁹

A főiskola könyvtára szintén 1971-ben jött létre, és kezdetben zárt, belügyi közművelődési-felsőoktatási könyvtárként

működött. A rendszerváltás idején a gyűjtemény mintegy 160 ezer könyvtári egységet számlált, amely tansegédleteket, bekötött folyóiratokat, szakkönyveket egyaránt tartalmazott.¹⁶⁰ A könyvtár állományának jelentős része korábbi, részben szakirányú gyűjtemények integrációjából származott. A jelentősebbek ezek közül az 1973-ban megszüntetett budakeszi könyvtár (5000 átadott kötet: szépirodalom, nyelvkönyvek, oktatási jegyzetek, politikai kiadványok), az 1991-ben átadott BM Rendőrtiszti Akadémiájának és a Belügyminisztérium Továbbképző és Módszertani Intézetének könyvtára (mintegy 32 ezer átadott kötet: szakirodalom, szépirodalom, szellemi-ideológiai művek az 1960-as évektől a rendszerváltásig), valamint az 1985 és 1995 között több részletben beérkező BM Továbbképző Tanfolyam-parancsnokság könyvtára (mintegy 30 ezer átadott könyvtári dokumentum: belügyminisztériumi kiadványok, minősített – „szigorúan titkos” és „különösen fontos” – dokumentumok, szakirodalom).¹⁶¹

A Rendőrtiszti Főiskola Könyvtárának főgyűjtőköre a rendvédelem és a jogtudomány volt, amelyben a gyűjtés hazai kiadású dokumentumok vonatkozásában teljességre törekvő módon zajlott. Ezt egészítették ki a mellékgűjtőkörök, amelyek közé olyan diszciplínák tartoztak, mint a pszichológia, a szociológia, a filozófia, a pedagógia, a vezetéstudomány, a statisztika, a történelem és a különböző jogágak.¹⁶² 1990 után a gyűjtőköröket szűkítették, és a könyvtár korlátozottan nyilvánossá vált, ugyanakkor 1995-től prézens könyvtárként működött, tehát az állományt kizárólag helyben lehetett használni, kölcsönzésre nem volt lehetőség. Az állományból fokozatosan kivonták a szépirodalmat és az idegen nyelvi tankönyveket (előbbi a Hallgatói Önkormányzat, utóbbiak az Idegennyelvi Intézet kezelé-

sébe kerültek), így 60–70 ezer könyvtári egységet számláló, nagyrészt szakirodalmat felvonultató gyűjtemény jött létre.

A könyvtár szolgáltatásaiban és infrastruktúrájában is jelentős átalakuláson ment keresztül: míg az 1970-es évek elején a rendelkezésre álló alapterület 100 m² volt, 2011-re költözések és bővítések mentén már elérte az 500 m²-t. A fel-tárásban korábban használt szerzői és címkatalógust 1995-től kezdte fokozatosan felváltani a különböző platformokon megvalósuló elektronikus katalógus, az ezredfordulót követően pedig több adatbázis is elérhetővé vált a könyvtárból.

2001-ben a könyvtár vezetése kezdeményezte, hogy az intézményt hivatalosan is nyilvános könyvtárrá minősítsék, ami 2002-ben meg is történt. Ez lehetővé tette a külsős – elsősorban más felsőoktatási intézményekből érkező – kutatók számára is az állomány használatát, és egyben új pályázati lehetőségeket nyitott meg az intézmény számára.¹⁶³ A 2000-es években az állomány gyarapodása évi 700–2000 kötet között mozgott, a gyarapítás pénzügyi kerete évi 2–5 millió forint volt.¹⁶⁴

A könyvtár főgyűjtőköre ekkor a rendvédelem és a büntetőjog, kiegészülve a büntetőeljárás-joggal és a büntetőjog segédtudományaival, a kriminológiával, a kriminalisztikával, az állam- és jogtörténettel, az állam- és jogelmélettel, a közigazgatási joggal, a közigazgatási eljárásjoggal és az alkotmánytannal. Mellékgyűjtőköre a családjog, az emberi jogok, a filozófia, a munkajog, a nemzetközi jog, a pedagógia, a pénzügyi jog, a polgári jog, a pszichológia, a statisztika, a szociológia, a történelem és a vezetéstudomány.

A gyűjtemény különleges részét képezték a muzeális állományba tartozó dokumentumok (mintegy 1400 kötet 1945 előtről), valamint az intézmény cikkgyűjteménye, amely több mint 22 ezer idegen nyelvű cikk fordítását

*A Rendőrtiszti Főiskola
könyvtárának olvasóterme*

tartalmazta, főként az 1980-as évekből. A könyvtár együttműködött más rendészeti képzési és kutatóintézményekkel, köztük rendészeti szakközépiskolákkal, a Rendőrmúzeummal, az Országos Kriminológiai Intézettel és az Országgyűlési Könyvtárral.

2017-ben a korábbi Rendőrtiszti Főiskola könyvtára fizikailag is betagozódott a Nemzeti Közszerológati Egyetem Egyetemi Központi Könyvtár és Levéltár szervezetébe, ezzel lezárult egy olyan fél évszázados fejlődéstörténet, amely során a könyvtár belügi zárt gyűjteményből országosan ismert és elismert rendészettudományi szakgyűjteménnyé nőtte ki magát.

BIBLIOTHECA PUBLICA –
AZ ÁF, A BKÁE ÁIK, MAJD A BCE KTK
KÖNYVTÁRÁNAK TÖRTÉNETI
ÁTTEKINTÉSE (1977–2017)

A Nemzeti Közszerológati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kara 2019. augusztus 1-jén jött létre az Egyetem két önálló karának – az Államtudományi és Közigazgatási Kar és a Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar – egyesítésével. A fakultás közvetlen jogelődje az önálló könyvtárral is rendelkező Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaságtudományi Kara (BCE KTK) volt, azonban a magyar közigazgatási felsőfokú szakemberképzés gyökerei sokkal régebbre nyúlnak vissza.

A második világháborút követően a közigazgatásban dolgozók részére Budapesten, Gyulán, Nagylétán és Szombathelyen államigazgatási iskolákat (tanácsiskolákat) hoztak létre, amelyeket a Tanácsakadémiák váltottak Budapesten,

Szombathelyen és Veszprémben 1963-ban. 1970-ben a Tanácsakadémiák a felsőoktatási intézményekre vonatkozó jogszabályok alapján integrálódtak, a képzés könyvtári ellátásáról pedig a Tanácsakadémia Tanácsigazgatási Szervezési Intézet Könyvtár és Dokumentáció gondoskodott, amely lényegében kutatóintézeti könyvtár jellegű intézmény volt. 1977-ben újabb átszervezést követően létrehozták az Államigazgatási Főiskolát (ÁF), ahol az 1978/1979. tanévben kezdődött el a képzés, ezzel együtt pedig megnyílt a főiskola Könyvtár és Dokumentációs Központja is.

Az alapításkor a budapesti központi könyvtár mintegy 15 ezer könyvtári egységet szolgáltatott, ehhez egy 56 m²-es olvasóterem állt rendelkezésre, továbbá a könyvtárhoz tartozott egy hasonló méretű, zárt rendszerű tömörraktár is. A Szombathelyi Intézet Könyvtára (1978–1981) 8743 könyvtári egységgel működött, amelyet a felszámolást követően részben a másik két telephely gyűjteményébe olvasztottak be, részben pedig selejtezték. A Veszprémi Intézet Könyvtára (1978–2000) 100 m²-es olvasóteremmel várta az olvasókat, a látogatóforgalma évi 500 fő körül alakult, valamint megközelítőleg 300 fő kölcsönzött. A nagyságrendileg 15 ezer kötetes állomány 90%-át szabadpolcon helyezték el. Mindhárom gyűjtemény elsődleges feladata a hallgatók felkészülésének támogatása, továbbá az oktatók és a kutatók szakmai tájékoztatása, egységes céljuk pedig a hazai közigazgatásiszakemberképzés bázisgyűjteményének létrehozása volt.

A könyvtár fizikai és szervezeti infrastruktúrája fokozatosan fejlődött. Az első jelentős bővítés időpontja 1981, a gyűjtemény 1993-ra pedig 700 m²-en működött, amelynek a fele egy 120 fő befogadására alkalmas olvasóterem. A könyvtár 1998. január 1-jétől nem nyilvános felsőoktatási szakkönyvtárként működött tovább, majd 1999-ben – ezúttal

már a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem (BKÁE) karának könyvtáraként – *Bibliotheca Publica* néven tagozódott be az egyetemi könyvtári hálózatba. Az intézmény 2004-től új néven, Budapesti Corvinus Egyetemenként folytatta működését, amelynek Közigazgatástudományi Kara 2012-ben került át az újonnan megalapított Nemzeti Közzolgálati Egyetemhez.

A főiskola, később a kar könyvtárának gyűjtőköre folyamatosan átalakult, fejlődött. Kezdetben a közigazgatás-, állam- és politikatudomány dominált, ez később kiegészült az európai integráció dokumentumaival és a karon oktatott egyéb tárgyak szakirodalmával. A gyűjtött dokumentumtípusok között megtalálhatók voltak monográfiák, időszaki kiadványok, valamint 1994-től az elektronikus információhordozók is. Az állomány mérete 1978-ban 19 505 kötet volt, ez 2007-re 58 945-re növekedett.

A könyvtár dokumentumainak feltárása hagyományos és számítógépes módszerekkel is történt. 1996-ig cédulakatalogusokat (betűrendes szerző és cím szerinti keresztkatalogus, sorozati és szolgálati katalógus) használtak, 1993-tól külön szakdolgozati katalógust (betűrendes és tárgyi), 1990–2005 között magyar jogszabályi katalógust is építettek. Az 1990-es évek közepétől a könyvek és kurrens folyóiratok feltárásának eszköze fokozatosan az elektronikus integrált könyvtári rendszer lett.

Az állomány 65%-a elérhető volt szabadpolcon, az olvasóteremben elhelyeztek egy 3000 kötetes kézikönyvtárat is. Az ezredforduló előtt az éves használat mintegy 10–30 ezer között mozgott, azonban a 2000-es évekre például az információs technológiák térnyerése és a könyvtárhasználati szokások átalakulása miatt is lényegesen lecsökkent: az évtized közepén éves szinten 20 ezer személyes és távhasználat

*A Budapesti Corvinus Egyetem
Közigazgatástudományi Karának könyvtára*

valósult meg. A beiratkozott olvasók száma ugyanekkor 1200–1600 fő között mozgott.¹⁶⁵

A kari könyvtár tovább erősítette szakmai identitását, mialatt 2012-től részese lett a Nemzeti Közszerológati Egyetem gyűjteményi hálózatának, majd az állomány 2017-ben teljesen a Ludovika Főépületbe költözött. Az integráció következtében szélesebb körű információbázis és erősödő szakmai együttműködés jellemzi az állam- és közigazgatás-tudományi gyűjteményt, amely az Egyetemi Könyvtár Központi Könyvtárának meghatározó részeként a hagyományos és digitális szakirodalmi integritás élvonalába kerülve járul hozzá az oktatás és a kutatás minőségi szolgáltatásaihoz, megerősítve a különleges gyűjtemény helyét a felsőoktatási könyvtári térben.

A VÍZÜGYI FELSOÓKTATÁS BAJAI
INTÉZMÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE (1962–2017)

Baján 1962-ben alapították meg az Országos Vízügyi Főigazgatóság kezdeményezésére a Felsőfokú Vízgazdálkodási Technikumot, amely a hazai felsőoktatási rendszer részeként általános és mezőgazdasági vízgazdálkodási, valamint vízellátási és csatornázási szakokon állított ki szaktechnikusi oklevelet az itt végzettek részére. A technikum ezen a néven 1970-ig működött. Feladata olyan szakemberek képzése volt, akik alkalmasak önálló munkakör betöltésére a vízügyi tervezés, építés, üzemeltetés és műszaki igazgatás területén. A képzés elképzelhetetlen volt megfelelő szakirodalmi ellátás nélkül, ezért ennek beszerzésére külön keretet hoztak létre: 1962. november 17-én kelt az első leltárkönyvi bejegyzés,

amely nagyobb volumenű könyvvásárlásról tesz tanúságot. A következő években a vásárlás mellett a technikum jelentős mértékben kapott könyvadományokat olyan intézményektől, mint például a Budapesti Műszaki Egyetem, az Országos Vízügyi Főigazgatóság vagy a Mélyépterv. 1966-ban az állomány 2700 kötetből állt, az elhelyezést pedig a tanszékeken valósították meg, mindenhol a profilnak megfelelő dokumentumok tárolásával. A kezelés a tanszéki adminisztrátorok feladata volt, a beszerzést az oktatók intézték, a leltárkönyvet pedig a Gazdasági Hivatal vezette. Szakmai segítségről a városi könyvtár gondoskodott, ahonnan egy több száz kötetből álló politikai-ideológiai letéti gyűjtemény is érkezett. Az első főállású könyvtáros alkalmazása 1968-ban történt: ettől az évtől kezdve az ő feladata volt a témafigyelés, a rendelés, az érkeztetés és a tájékoztatás. A városi könyvtárral együttműködve 1969-ben jelent meg a technikum könyvgyűjteményének katalógusa (betűrendben és tárgykörönként).

Az 1960-as évek végén jelentős átalakuláson ment keresztül a műszaki felsőoktatás, ennek keretében a felsőfokú technikumokat főiskolákká szervezték át. Az átalakítás természetesen a bajai technikumot is érintette, amely 1970-ben a Budapesti Műszaki Egyetem Vízgazdálkodási Főiskolai Karaként működött tovább 1978-ig. A szervezeti változások mellett a képzés is átalakult: hároméves nappali és négyéves levelező rendszerű képzésben olyan vízügyi üzemmérnökök képzését tűzték ki célul, akik vízgazdálkodási üzemek irányítására alkalmasak, képesek egyszerű vízi létesítményeket tervezni, azok fenntartását megszervezni és irányítani, valamint ellátják a vízügyi vonatkozású államigazgatási feladatokat. Emellett négy féléves műszaki oktatói továbbképzésre is lehetőség nyílt a főiskolai karon. A Műszaki

Egyetemhez történő csatlakozáskor a könyvtári állomány 8523 kötet volt. Önálló könyvtárhelyiségek kialakítására 1974-ben került sor. A könyvtári állomány egy 144 m²-es helyiségbe került, amelyhez tartozott két 36 m²-es szoba is: az egyik könyvtárosi dolgozószobaként, a másik pedig folyóiratraktárként és -olvasóként működött. 1974-ben az állomány mérete 12 659 kötetet számlált, ennek jelentős része a könyvtárba került, a tanszékeken pedig a mindennapi munkához szükséges anyagokból maradt változó méretű kézikönyvtár. Az egyetemi könyvtári hálózat tagjaként a főgyűjtőkör a hazai vízgazdálkodási irodalom teljességre törekvő beszerzése volt, emellett a külföldi vízgazdálkodási szakirodalom, az alaptárgyak irodalma, a társadalomtudományi és tudományos ismeretterjesztő irodalom részleges gyűjtését valósította meg a könyvtár, amelyet az oktatók mellett hallgatók és a városban dolgozó vízgazdálkodási szakemberek is használhattak. A növekvő forgalmat a könyvtárvezető mellett egy könyvtáros és egy adminisztratív dolgozó kezelte. A hagyományos szolgáltatások mellett a portfólióban 1975-től megjelent a másolatkészítés (egy Savin 220 típusú fénymásológép beszerzését követően), 1978-tól pedig programozható számológépek használatának biztosítása is (30 db PTK-1072 számológépet vásárolt az intézmény, amelyekkel a könyvtárban lehetett dolgozni).

1979-ben újabb átszervezés történt, amelynek eredményeképp a kar előbb a pécsi Pollack Mihály Műszaki Főiskola Vízgazdálkodási Intézeteként, majd a Janus Pannoniusz Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki Főiskolai Karának Vízgazdálkodási Tagozataként működött tovább 1996. június 30-ig. Az oktatási feladatrendszer 1987-ben bővült szakmérnökképzéssel, 1988-ban vízellátás-víz tisztítás és csatornázás-szennyvízkezelés, 1990-ben pedig víz-

rendezés szakos, illetve a Budapesti Műszaki Egyetemmel közösen megvalósított vízrajzi szakos szakmérnökképzéssel. 1994-től már a pécsi egyetem karaként indította a Vízgazdálkodási Tagozat a környezeti menedzser szakot, egy évvel később pedig a környezetmérnök-képzést. A könyvtár a Pollack Főiskola, majd a Janus Pannonius Tudományegyetem könyvtári hálózatának tagja lett letéti könyvtárként. Gyűjtötte a vízgazdálkodás és a környezetvédelem legfontosabb szakkönyveit, a vonatkozó hazai és külföldi folyóiratokat, valamint a hazai szabványokat. Utóbbiak, továbbá a gépkönyvek, a gyártmánykatalógusok, a prospektusok, a konferenciaanyagok, a térképek, a lefordított folyóiratcikkek és más, a műszaki életben jelentős, friss információkat közlő dokumentumtípusok, amelyek a vízügyi tervezéshez, üzemeltetéshez és kivitelezéshez nélkülözhetetlenek, egyre jelentősebb mértékben álltak rendelkezésre a könyvtárban, ami az Alsó-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság szakkönyvtárával, a bajai főiskola könyvtárával és a városi könyvtárral is jó szakmai kapcsolatot ápolt. 1987-ben az állomány 27 ezer kötetes volt, és 154-féle folyóiratot fizettek elő.¹⁶⁶ 1995-ben folyamatban volt a katalógus és az olvasói nyilvántartás számítógépesítése is.¹⁶⁷

Az oktatói kollektíva 1995 nyarán kezdeményezte a Tagozat kiválását a pécsi egyetemről, majd ezt követően egyesültek a bajai Eötvös József Tanítóképző Főiskolával (1996. július 1-től Eötvös József Főiskola), annak Műszaki Fakultsaként, később Műszaki és Közgazdaságtudományi Karként, így létrejött az ország első integrált főiskolája. Az integráció a könyvtárat is érintette: a korábbi két önálló intézményi állományt egyesítették, így létrejött az Eötvös József Főiskola Könyv- és Médiatára, amely 2001 óta nyilvános könyvtárként működött. 2008-ban a könyvtár új épületet kapott:

a 2000 m² alapterületű bibliotékában az olvasók részére mintegy 300 ülőhely állt rendelkezésre, az egyesített állomány nagysága pedig megközelítőleg 200 ezer dokumentum volt. 1994-től az Eötvös József Főiskolán könyvtárszakos képzés is folyt, amelynek 2009-től otthona az új könyvtár lett. Ugyanettől az évtől Európai Dokumentációs Központ (EDK) is működik a könyvtárban, 2010-ben pedig itt rendezték meg a Magyar Könyvtárosok Egyesületének 42. vándorgyűlését is, mintegy 600 könyvtáros részvételével.

A bajai vízügyi képzés intézményi átalakulásának következő fordulópontja 2017. február 1-je volt, amikortól a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Víz tudományi Karaként működik tovább.¹⁶⁸

A Nemzeti Közszeroláati Egyetem Egyetemi Könyvtára

Az Országgyűlés határozata alapján 2012. január 1-jén létrejött a Nemzeti Közszeroláati Egyetem, amelynek célja a 2011. évi XXXVI. törvény preambulumaának értelmében:

Az Országgyűlés felismerve, hogy a közszoláatlon belül a polgári közigazgatás, a rendvédelem, a honvédelem és a nemzetbiztonsági szoláatok személyi állománya-ban a hivatástudat és a szakértelem erősítése összehangolt és tervezett utánpótlásképzést tesz szükségessé, továbbá a pályaelhagyás helyett a társadalom számára hatékony munkavégzés biztosítására a közszoláati életpályamodell támogató továbbképzési rendszert kell működtetni, a közszoláati felsőfokú szakemberképzést egységes intézményi alapokra kívánja helyezni.¹⁶⁹

A képzési és kutatási portfólió a következő években többször módosult: az Egyetem 2025-ben öt karral,¹⁷⁰ két egyetemi képzést nyújtó intézettel¹⁷¹ és négy akkreditált doktori iskolával¹⁷² működik, emellett pedig számos továbbképző és kutató profilú szervezeti egységgel is rendelkezik.

*Hausner Gábor alezredes előadása
Perjés Gézáról 2019. december 19-én a Központi
Könyvtárban tartott teremavató ünnepségen*

Az Egyetem könyvtára az alapítástól 2022. március 17-ig Egyetemi Központi Könyvtár és Levéltár néven működött – ekkor a Levéltár önállósodott felsőoktatási közlevéltárként –, majd felvette az Egyetemi Könyvtár nevet. Az Egyetemi Könyvtár négy szervezeti egységből áll, amelyek a következők: Központi Könyvtár (EK KK), Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Kari Könyvtár (EK HHK KK), Víz-tudományi Kar Kari Könyvtár (EK VTK KK), továbbá Digitalizálási és Tartalomszolgáltatási Osztály (EK DTO).

Az Egyetemi Könyvtár irányítása, a Központi Könyvtár és az EK DTO a Ludovika Campuson, a Ludovika Főépületben található: az irodák és az olvasótermek elfoglalják a déli szárny második emeletét, így a Ludovika Akadémia megalapításakor létrehozott könyvtár helyiségében ma is bibliotéka üzemel. Az EK KK nagyobb olvasóterme 2019. december 19-én vette fel Perjés Géza,¹⁷³ a 20. század második felének legnagyobb hatású magyar hadtörténészének nevét, aki maga is Ludovikát végzett tiszt volt. A névadás apropója, hogy a Perjés-hagyaték jelentős részét Perjés Gézáné Veress Éva az Egyetemi Könyvtárnak adományozta, amellyel egy szabadon kutatható különgyűjtemény jött létre. Öt évvel később az EK KK másik olvasóterme is önálló nevet kapott. A Ludovika Akadémia könyvtára rendezésének 150. évfordulója alkalmából a termet Csesznák Benő altábornagyról nevezték el, aki az Akadémia könyvtárának első kezelője volt. Ebben a teremben helyezték el a Kisebbségpolitikai Különgyűjteményt, és ennek részeként a Schöpflin György Hagyatékot is.

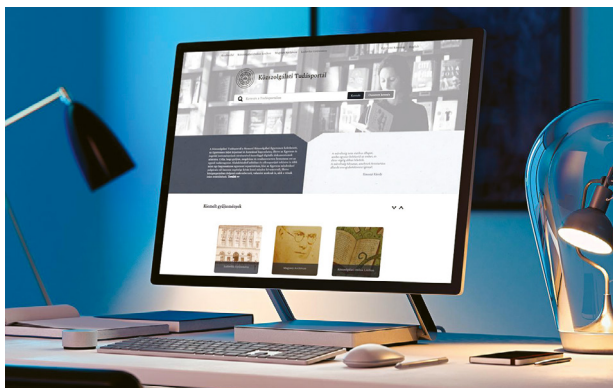
A Központi Könyvtár – amelynek alapját a Rendőrtiszti Főiskola és a Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatástudományi Kar és jogelőd intézményeinek könyvtárai alkották – feladata elsősorban a Ludovika Campus területén

*A Csesznák Benő altábornagy terem avatása
2024. november 19-én a Központi Könyvtárban*

található karok, azaz különösen az állam- és közigazgatási, a rendészeti és a pedagógiai képzésekkel kapcsolatos szakirodalom biztosítása a hallgatók és a kutatók részére, továbbá az Egyetemen folyó kutatások hagyományos és digitális szakirodalmi igényeinek kiszolgálása, például az Eötvös József Kutatóközpont és intézetei, a kutatóműhelyek és a szakkollégiumok vonatkozásában. A megközelítőleg 100 ezer kötetes állomány fele szabadpolcon érhető el, ahogyan az előfizetett nyomtatott folyóiratok kurrens és retrospektív számai is. Az EK KK végzi a központi adminisztrációt, például az állománygyarapítással kapcsolatos rendelkezéseket, érkeztetéseket.

A Digitalizálási és Tartalomszolgáltatási Osztályt szintén a Ludovika Főépületben helyezték el. Az osztály munkatársai dokumentumdigitalizálással (primer digitalizálás, digitális utómunkák végrehajtása különösen az Egyetemen őrzött régi és ritka dokumentumokra vagy az egyetemtörténeti szempontból fontos dokumentumokra), tartalomszolgáltatással, oktatást és kutatást támogató nyilvántartó rendszerekkel, továbbá a könyvtári informatikával kapcsolatos feladatokat látnak el az egész Egyetemi Könyvtár vonatkozásában. Felügyelik és szervezik azokat a tudástartalmakat, amelyeket az egyetemi repozitóriumrendszerbe töltenek fel, menedzselik a teljes szövegű, faktográfiai, bibliográfiai és tudománymetriai adatbázisok beszerzését és használatát, valamint az *open access* megállapodások keretében történő publikálást az Egyetemen, ezekkel kapcsolatban rendszeres képzéseket tartanak, továbbá ellátják az oktatást és a kutatást támogató nyilvántartási rendszerekkel kapcsolatos feladatokat. Mindezeket túl felügyelik az Egyetemi Könyvtár speciális informatikai eszközeit és szolgáltatásait, különös tekintettel a digitális katalógus funkcióját is betöltő integrált könyvtári rendszerre.

*A Közzolgálati Tudásportál,
a Nemzeti Közzolgálati Egyetem
egyetemi repozitóriuma*

Budapesten, a Hungária körúti Zrínyi Miklós Laktanya és Egyetemi Campus területén található a Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Kari Könyvtára. A korábbi Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem és jogelődjei gyűjteményére épült kari könyvtár a hagyományos könyvtári szolgáltatások biztosításán túl gyűjti és archiválja a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség által kiadott főnökségi kiadványokat és szabályzatokat, működteti a (Katonai) Térképészeti Szakanyagraktárat, a szolgálati, a nemzeti, a NATO- és az EU-minősített dokumentumgyűjteményt, a NATO Katonai Szabvány Könyvtárat és a katonai idegen nyelvi képzés és továbbképzés számára kialakított Nyelvi Gyűjteményt. Kiemelkedő különgyűjteménye a Mueller Othmár¹⁷⁴ Robbantástechnikai Különgyűjtemény, amely a maga nemében a legnagyobb ilyen szakterületi válogatás Közép-Európában. Az EK HHK KK további különgyűjteményei a Király Béla¹⁷⁵ Gyűjtemény és a Kósa Sándor¹⁷⁶ Gyűjtemény.

Az EK HHK KK üzemelteti a szolnoki Ittebei Kiss József Hadnagy Helikopter Bázison működő Repülőműszaki Gyűjteményt is, amely az állami légitársasággal kapcsolatos képzések (légijármű-vezető, katonai repülésirányító, katonai repülőműszaki) országos szinten egyedülálló könyvtára. Szolnokon két különgyűjtemény található: a Jobbik István¹⁷⁷ Gyűjtemény és a Fekecs Gábor¹⁷⁸ Gyűjtemény, amelyek több ezer magyar és idegen nyelvű, főként repüléstudományi szakkönyvet és folyóiratot tartalmaznak, amelyek szervesen illeszkednek a Repülőműszaki Gyűjtemény speciális gyűjtőköréhez.

A Víz tudományi Kar Kari Könyvtára a Baja Campuson található, elsődleges feladata az egyetem polgárai és a vízügyi szakterület képviselői részére könyvtári szolgáltatások

*Az NKE Egyetemi Könyvtár Hadtudományi
és Honvédtisztképző Kar Kari Könyvtár olvasóterme*

biztosítása. A mintegy 35 ezer szakkönyv és nem hagyományos dokumentum mellett olyan speciális állományegységei is vannak, mint a VITUKI könyv- és folyóirattár, azaz a Vízgazdálkodási Tudományos Kutató Központ szakkönyvtárának mintegy 32 ezer dokumentumból (könyvek, folyóiratok, szabványok, kéziratok) álló gyűjteménye, valamint az egykori VÍZDOK, azaz a Vízügyi Dokumentációs és Tájékoztató Iroda könyvtárából 170 folyóméternyi, jelentős mértékben muzeális értékű szakirodalom. Az EK VTK KK saját, a vízügyi területtel közvetlen és közvetett módon kapcsolható szabványgyűjteménnyel rendelkezik, amelyet több mint 2700 szabvány alkot. 2019-től az EK VTK KK-n az Országos Vízügyi Főigazgatóság kérésére és támogatásával Digitalizáló Műhely működik, ahol vízügyi szakirodalmi források digitalizálása történik.

A Kari Könyvtár 2010-től az Európai Dokumentációs Központok hálózatának tagja, amelyek a felsőoktatási intézményekben és kutatóműhelyekben folyó európai integrációs oktatás és kutatás támogatására jöttek létre, és céljuk, hogy hozzáférést biztosítsanak az EU hivatalos kiadványaihoz.

Az Egyetemi Könyvtár minden telephelye közösségi térként is működik. Kiemelten fontosnak érezzük az Egyetem harmadik missziós feladataiban való részvételt, azaz az egyetemi kutatás-fejlesztés-innováció eredményeinek, valamint az Egyetemen keletkezett tudásvagyonnak a társadalomhoz való eljuttatását. Az Egyetemi Könyvtár e téren különösen történeti témájú kiállítások, szakmai rendezvények, könyvbemutatók, kerekasztal-beszélgetések és olyan programok szervezésében jeleskedik, mint például az évente megrendezett Kutatók Éjszakája.

Az Egyetemi Könyvtár 2025-ben saját elismerést alapított, amelyet a főigazgató olyan személyeknek adományozhat,

*Az NKE Egyetemi Könyvtár Hadtudományi
és Honvédtisztképző Kar Kari Könyvtár
Repülőműszaki Gyűjtemény olvasóterme*

*Az NKE Egyetemi Könyvtár Víz tudományi
Kar Kari Könyvtár olvasóterme*

akik tevékenységükkel aktívan és meghatározó módon járultak hozzá az Egyetemi Könyvtár állományának gazdagításához, szoláértatási színvonalának emeléséhez, illetve kiemelkedő szerepet játszottak az Egyetemi Könyvtár hírnevének, tekintélyének kialakításában, növelésében. Az *Egyetemi Könyvtár Örökös Tagja* elismerő oklevelet 2025 májusában ketten vehették át: Hausner Gábor nyugállományú alezredes, hadtörténész, a *Hadtudomány* című folyóirat egykori főszerkesztője, a Magyar Hadtudományi Társaság korábbi tudományos elnökhelyettese, valamint Gyurcsík Iván nagykövet, rektori tanácsadó, az Egyetem Regionális Együttműködési Osztálya és a Kisebbségpolitikai Kutatóműhely vezetője.

*Az Egyetemi Könyvtár Örökös Tagja elismerés
átadása Gyurcsík Iván nagykövet, rektori
tanácsadó részére 2025. május 20-án*

A jövő

„Jósolni nehéz, különösen, ami a jövőt illeti” – szól a több ismert személynek is tulajdonított mondás. Ugyanez kicsit árnyaltabban Giorgio Parisi Nobel-díjas fizikus megfogalmazásában: „Bármekkora erőfeszítéssel igyekszünk is megjósolni a jövőt, a jövő meg fog lepni bennünket.”¹⁷⁹

A könyvtár- és információtudomány, azaz az információ strukturált gyűjtése, feltárása és szolgáltatása évezredes múltra tekint vissza – olyan terület, amely érzékenyen reagál minden meghatározó kulturális és technológiai újításra, s ilyen helyzetekben mindig újabb és újabb lendületet vesz. Jelenleg is egy új korszak idejét éljük: egy olyan paradigma-váltás történik, amelynek két fő jellemzője az információ korábban soha nem látott bősége és az ettől nem független jelenség, a mesterséges intelligencia térhódítása. Feltételezhetnénk, hogy e két komponens előbb-utóbb feleslegessé teszi például a felsőoktatási könyvtárakat és a könyvtárosokat is, azonban ez nincs így. A kulcs az igényekhez való folyamatos alkalmazkodásban rejlik.

A technológia, például a szemantikus webalapú rendszerek (összekapcsolt adatok, intelligens asszisztensek,

az információk és fogalmak közötti relációkat azonosító alkalmazások) jelentősen segítik a felhasználókat a drasztikusan megnövekedett adatmennyiség gyors értékelésében. Felkészült könyvtáros szakemberekre azonban továbbra is szükség lesz például a feladatok közvetlen értelmezése, az eredményekből következő absztrakciók felismerése, az információk hitelesítése, jogi és etikai kérdések megválaszolása terén. Ezek a kulcsfontosságú készségek gépekkel nem helyettesíthetők, ugyanakkor természetesen a jövő szakembereinek szélesebb körű digitális írástudásra, kutatástámogató kompetenciákra és humánus, etikai érzékenységre lesz szükségük.

Ami pedig az információhordozó közeget illeti, bár a kurrens információk előállítása, hozzáférhetősége és felhasználása terén ma egyértelműen dominál a digitális tér, ez nem jelenti a hagyományos dokumentumtípusok eltűnését. Ennek számos oka van, ilyen például a hitelesség, az állandóság, a kiberbiztonsági incidensekkel szembeni reziliencia, vagy épp az a jelenség, hogy a legtöbbször a hosszabb, komplex szövegek feldolgozását továbbra is papíralapú olvasással tudják hatékonyan megvalósítani.

Az adattároló és -feldolgozó rendszerek ugrásszerű fejlődése új irányvonalakat jelöl ki a tudományos kutatás számos területén, lehetővé téve, hogy a kevésbé adatorientált területeken előtérbe kerüljenek a nagy adatmodellek elemzésével kinyerhető kutatási eredmények. Az ehhez kapcsolódó módszerek és szolgáltatások működtetése olyan készségeket igényel, amelyek leginkább a jelenlegi informatikus könyvtáros szakterületen találhatók meg. Ennek megfelelően a könyvtári kutatástámogatás egy fontos új iránya a kutatókkal szoros partnerségben együttműködő adatgazdászati lesz.

*Az NKE Professzori Klub tagjainak látogatása
az EK VTK Kari Könyvtárban 2023. október 6-án*

A nyílt tudomány (*open science*) jelenleg tapasztalható népszerűségének növekedésével egyre több kapcsolódási pont fog kiépülni a kutatások és a társadalom között, a civil társadalom szerepvállalásának növekedése pedig tovább fogja erősíteni az igényt a kutatások folyamatának és eredményeinek minél szélesebb körű láthatóságára, így például várható az *open access* publikálási modellek a jelenleginél szélesebb körű térnyerése. Ez a folyamat egyrészt kiszélesítheti a könyvtárak kutatástámogatási szerepkörét egyfajta közvetítő és interpreter funkcióban, másrészt tovább erősítheti a könyvtárak információrendszerező és -szervező rendeltetését is.

Könyvtárak és könyvtárosok tehát lesznek a jövőben is, és ahogy korábban, most is alkalmazkodni, alakulni fognak az igényekhez és a lehetőségekhez.

Feltételezhetjük, hogy a jövőben a közszolgálati területek információs bázisaira erőteljesebben lesz jellemző az interoperabilitás, a digitalizált és digitálisan keletkező információk összehangolása, a szükségtelen redundanciák elkerülése. Feltételezhető az is, hogy az AI-on alapuló rendszerek hozzáférhetőek és alkalmazhatók lesznek például a fejlettebb keresők és kutatási asszisztensek, a gépi tartalomértékelő és stratégiai elemzőrendszerek területén. Várható, hogy a különböző szakterületi repozitóriumok és adatárak akár országosan, akár nemzetközi (szövetségi) szinten összekapcsolódnak – ehhez a technológia már adott, azonban például a dokumentumleíró szabványok területén még nincsenek egységes gyakorlatok. A nyitással együtt pedig megjósolható az is, hogy bizonyos adattartalmakra épp az ellenkező hatás lesz jellemző: a minősített, védett adatok esetén erősödni fog a *zero trust* alapú és a dinamikus hozzáférési szintek adatmenedzsmentje, valamint a fokozódó

*A „Kihívások és lehetőségek a műszaki tájékoztatásban:
60 éves a szolnoki Repülőműszaki Gyűjtemény” könyvtár-
és információtudományi konferencia 2023. november 30-án*

*„A szabadságharc vértanúi” című
kamarakiállítás megnyitója 2023. október 6-án
az EK Hadtudományi és Honvédtisztképző
Kar Kari Könyvtárának kiállítótermében*

hálózati fenyegetettség miatt erősebbé és kidolgozottabbá válik az offline szinkronizáció.

A különböző területeken jelentősebb szerep juthat az országos szintű aggregátorintézményeknek – a közszolgálat területén ilyen szereplő lehet a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Egyetemi Könyvtára. Ezekben az aggregátorintézményekben felkészült szakemberek a megfelelő infrastruktúrával, tapasztalattal, szemlélettel hatékonyan és gazdaságosan lesznek képesek gyűjteni, rendszerezni, feltárni és szolgáltatni a gyarapodó területi – azaz intézményen túlmutató – tudásvagyont.

Táblázatok

1. táblázat. A Ludovika Akadémia könyvtárának szakrendi felosztása az 1883-ban megjelent katalógus alapján

A főcsoport száma	A főcsoport neve	A címek száma	Ebből magyar nyelvű
I.	Általános hadtudomány. Hadászat és harcászat. Kritikai művek ^a	266	14
II.	Általános hadtörténelem. Az egyes hadjáratok, csaták stb. leírása ^b	246	7
III.	Vezérkari működés és harctéri szolgálat. Hadseregszervezés	147	16
IV.	Belső szolgálat és ügykezelés. Elméleti és gyakorlati kiképzés ^c	264	68
V.	Mérnöki tudomány. Erődítészet és utásztan ^d	116	9
VI.	Fegyvertudomány és tüzérség. Műszakiak	117	7
VII.	Földrajz és statisztika. Földrajzi közlemények, utazások és néprajzok. Tereptan és térképezés ^e	357	46
VIII.	Politikai történelem. Emlékiratok, életrajzok, monográfiák és levelezések ^f	281	83

A főcsoport száma	A főcsoport neve	A címek száma	Ebből magyar nyelvű
IX.	Bölcshészet. Társadalmi, reál- és nyelvstudományok	192	54
X.	Enciklopédiai művek. Folyóiratok és szemlék. Törvények és rendeletek. Cím- és névkönyvek ^g	99	22
XI.	Vegyes tartalmú művek. Röpiratok	262	52
XII.	Remekírói és szépirodalmi művek ^h	199	141
<i>Mindösszesen</i>		<i>2546</i>	<i>519</i>

Megjegyzés:

- a Az I. főcsoportot négy osztályra bontották. Az egyes osztályokból a katalógus a következő szerzők neveit említi külön: Polübiosz, Vegetius, VI. (Bölcsh) León császár, Georg Rudolph Fäsch, Henry Humphrey Evans Lloyd, Móric szász választófejedelem, II. Frigyes porosz király, Raimondo Montecuccoli; Adam Heinrich Dietrich von Bülow, Habsburg–Teschén Károly Lajos főherceg, Antoine-Henri Jomini, Karl von Decker, Georg Wilhelm von Valentini, Joseph Rogniat, Georges de Chambray, Frédéric Koch; Carl von Clausewitz, Friedrich Wilhelm von Bismarck, Karl Eduard Pönitz, Johann Friedrich Constantin von Lossau, Karl Wilhelm von Willisen, Friedrich Wilhelm

- Rüstow, Heinrich Antonovič Leer, Wilhelm von Reinländer és Albert Karl Friedrich Wilhelm von Boguslawski. Lásd *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akademia könyvtárának czimjegyzéke...* 1883: v.
- b A katalógus itt a következő szerzők neveit emeli ki: Franz Georg Friedrich von Kausler, Julius von Hardegg és Nyikolaj Szergejevics Golicin, valamint megjegyzi, hogy a b) osztály (*A legrégibb időktől az 1870–1871 után történt hadi eseményekig*) gyűjteménye gazdagnak mondható. Lásd *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akademia könyvtárának czimjegyzéke...* 1883: vi.
- c A katalógus szerint Mária Terézia és Franz Moritz von Lascy gróf idejétől, azaz a 18. század közepétől minden szolgálati, gyakorlati és ügykezelési szabályzat rendelkezésre áll, amely a Császári és Királyi Hadseregére, valamint a magyar királyi Honvédségre vonatkozik, továbbá a könyvtár rendelkezik pár külföldi szabályzattal is. Lásd *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akademia könyvtárának czimjegyzéke...* 1883: vii.
- d Az erődítészeti művek szerzői közül a katalógus külön is említi Henri-Alexis Brialmont, valamint Moritz Josef von Brunner nevét. Lásd *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akademia könyvtárának czimjegyzéke...* 1883: vii.
- e A földrajz és a statisztika területéről a katalógus az alábbi szerzőket emeli ki: Johann Günther Friedrich Cannabich, Johann Georg August Galletti, Hunfalvy János, Oscar Ferdinand Peschel, Élisée Reclus; a tereptan vonatkozásában pedig Ludwig Müllert nevezi meg. Lásd *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akademia könyvtárának czimjegyzéke...* 1883: viii.
- f A világ-, a római és a magyar történetírás területéről a katalógus a következőket nevezi meg: Johann Christoph Gatterer, Karl Wenzeslaus Rodecker von Rotteck, Friedrich Christoph Schlosser, Cesare Cantù; Christian Matthias Theodor Mommsen, Edward Gibbon, Joseph Anton Friedrich Wilhelm Ihne; Fessler Ignác Aurél, Horváth Mihály, Thuróczy János, Antonio Bonfini, Katona István, Pray György, Kelemen Imre. Lásd *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akademia könyvtárának czimjegyzéke...* 1883: ix.

- g A katalógus kiemeli, hogy a könyvtárban 204 kötetben rendelkezésre áll az *Österreichische Militärische Zeitschrift* című folyóirat minden eddigi lapszáma, valamint a X. főcsoport együttesen 600-nál több kötetet tartalmaz. Lásd *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akademia könyvtárának czimjegyzéke...* 1883: x.
- h „Az általános műveltség, és különösen a magyar nyelv művelésének czélszerű előmozdítása végett a honvédelmi minister úr ő nagyméltósága a magyar szépirodalmi műveknek beszerzését különös figyelmébe venni méltóztatott [...] és az ezen irányban való további szaporodás is remélhető” – ezért többek között Jókai Mór, Jósika Miklós és Eötvös József összes munkája megtalálható a könyvtárban. Lásd *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akademia könyvtárának czimjegyzéke...* 1883: xi.

Forrás: a szerző szerkesztése

2. táblázat. Példa az Évi zárjelentés mellékletében egy tárgy
tan- és segédkönyveinek felsorolására^a

	Tereptan és terepábrázolás	
	Tankönyv	Segédkönyv
Tényleges állományú tisztképző tanfolyam	Zsoldos Ferenc: <i>Tereptan</i> A cs. és kir. földrajzi intézet által kiadott rajzkuksminták	Reitzner Győző: <i>Die Terrainlehre</i>
Szabadságolt állományú tisztképző tanfolyam és egy éve önkéntesek	Zsoldos Ferenc: <i>Tereptan</i> A cs. és kir. földrajzi intézet által kiadott rajzkuksminták Térképek, valamint domborminták A Zsoldos-féle <i>Tereptan</i> után összeállított kő- nyomatú ívek (a VII. kerü- letbeli hallgatók számára)	Reitzner Győző: <i>Die Terrainlehre</i>

	Tereptan és terepábrázolás	
	Tankönyv	Segédkönyv
Felsőbb tiszti tanfolyam	Zsoldos Ferenc: <i>Tereptan</i> A cs. és kir. földrajzi intézet által kiadott rajzkuksminták Térképek és domborminták	Reitzner Győző: <i>Die Terrainlehre</i> Edmund Hoffmeister: <i>Die militärische Bedeutung des Terrains</i> <i>Taschenbuch für Militär Rekognoszenten</i>

Megjegyzés:

- a A későbbi években megjelenik a megjegyzés rovat is, ahol általában az adott tárgyra vonatkozó, megjelenés alatt álló, rendszerint az Akadémia tanára által írt jegyzet bevezetéséről tájékoztatnak, illetve néhol felkészültségi szint szerint („haladottabbak részére”, „gyengébbek részére”) is elkülönítették a tan- és segédkönyveket.

Forrás: a szerző szerkesztése a HM HIM HL HFP 147. 1178. (1885) alapján

3. táblázat. *A Ludovika Akadémia könyvtárának
szakrendi felosztása az 1897-ben megjelent katalógus alapján*

A fő- csoport száma	A főcsoport neve	A címek száma	Ebből magyar nyelvű
1.	Hadseregszervezet	138	36
2.	Fegyvernemek	351	26
3.	Szabályzatok és harctéri szolgálat	175	49
4.	Szolgálati könyvek és az azokra vonatkozó művek	262	176
5.	Egészségügy	68	23
6.	Élelmezés	16	5
7.	Katonai kiképzés. Nevelésügy	98	41
8.	Vezérkar	33	3
9.	Hadászat és harcászat. Hadijáték. Terepszemle	448	431
10.	Fegyvertudomány	177	19
11.	Lövésügy	40	9
12.	Erődítészet. Utásztan	139	14
13.	Tereptan	32	6

A fő- csoport száma	A főcsoport neve	A címek száma	Ebből magyar nyelvű
14.	Földrajz. Térképek	554	142
15.	Hadtörténelem. Katonai életrajzok és levelezések. Csapatok története	1023	45
16.	Statisztika	39	23
17.	Földmértan és katonai terep- felvétel. Mérnöki művek	52	10
18.	Katonai törvények és rendeletek. Egyéb törvények és törvénykezési művek. Jogügy	102	69
19.	Katonai és egyéb enciklopé- diai művek és zsebkönyvek	41	8
20.	Írálytan	21	7
21.	Lóisme. Állategészségügy	57	16
22.	Vallás	28	20
23.	Bölcsészet	30	13
24.	Mennyiségtani művek	176	35
25.	Történelem	451	202

A fő- csoport száma	A főcsoport neve	A címek száma	Ebből magyar nyelvű
26.	Természettudományi művek	162	58
27.	Nyelvészeti és irodalomtörténeti művek. Szótárak	224	87
28.	Politikai, társadalmi és nemzetgazdasági művek	59	35
29.	Folyóiratok. Irodalmi szemlék	67	11
30.	Röpiratok	188	34
31.	Szépirodalom	551	404
32.	Építészet és művészet	20	12
33.	Címerek. Nemességek. Rendjelek	6	5
34.	Cím- és névkönyvek	74	10
35.	Írás és gyorsírás	19	15
36.	Szabadkézi rajz	20	6
37.	Tornászat. Vívás. Úszás. Tánc	29	8
38.	Vegyes tartalmú művek	110	56
<i>Mind- összesen</i>		<i>6080</i>	<i>2169</i>

Forrás: a szerző szerkesztése

4. táblázat. A Ludovika Akadémia tanári nagykönyvtárának
szakrendi felosztása az 1910-ben megjelent katalógus alapján

A fő- csoport betűjele	A főcsoport neve	A címek száma	Ebből magyar nyelvű
A	Hadseregszervezet	203	192
B	Tereptan, terepfelvétel, terepábrázolás, s egyéb e szakmába vágó művek	145	138
C	Regények stb. idegen nyelven	143	104
D	Jogi művek és törvények	175	156
E	Művészet általában. Építészet, festészet, rajzolás	201	192
F	Földrajz, statisztika	474	456
G-I.	Állategészségügy, lóisme	79	222
G-II.	Egészségügy	161	
H	Harcászat. Hadászat	729	682
I	Különféle sportok; vegyes katonai s egyéb tartalmú művek és az MTA kiadványai	194	188
J	Címtárak, névkönyvek	21	19

A fő- csoport betűjele	A főcsoport neve	A címek száma	Ebből magyar nyelvű
K	Katonai kiképzés és nevelésügy	222	216
L	Szépirodalom (költemények, színművek stb.)	381	333
M	Hadtörténelem	829	732
N	Nyelvek, szótárak	486	411
O	Lövésügy és fegyvertan	369	345
P	Politika, társadalom, nemzet- gazdaság, művelődéstörténet	154	141
Q	Vezérkari szolgálat, élelmezés, gyakorlati és szolgálati szabályzatok és előírások stb.	296	250
R	Történelem	713	617
S	Folyóiratok	87	77
Szk	Szolgálati könyvek	155	146
T	Természettudományok	371	362
TP	Térképek	420	374

A fő- csoport betűjele	A főcsoport neve	A címek száma	Ebből magyar nyelvű
U	Utásztan, tengerészet	112	101
V	Erődítés és várharc	225	194
W	Bölcsészet. Vallástan	162	147
X	Mennyiségtani művek, ábrázoló mértan	182	176
Y	Katonai és egyéb enciklopédiai művek	32	32
Z	Regények stb. magyar nyelven	610	610
<i>Mindösszesen</i>		8331	7613

Forrás: a szerző szerkesztése

5. táblázat. A Ludovika Akadémia könyvtáraival kapcsolatos feladatok éves ütemezése

Hónap	Elvégzendő feladat	Felelős, végrehajtó
szeptember	tankönyvkiadás századonként az évnnyitó tanári gyűlésen: a tanévben megrendelésre javasolt szakfolyóiratok és a tanári kézikönyvtár gyarapítására vonatkozó könyvek meghatározása	könyvtáros, 1-1 tiszt és az osztályelső akadémikus könyvtáros, szaktanárok
október	az akadémikusok részére kiutalt tankönyvek autopszián alapuló ellenőrzése, valamint az osztálykönyvtárakban őrzött művek kötelező olvasmányként történő kijelölése csoportértekezleteken az ifjúsági nagykönyvtár fejlesztéséhez szükséges művek meghatározása	szaktanárok könyvtáros, szaktanárok, akadémikus osztálykönyvtárosok
december	a késedelmes kölcsönzők felszólítása	könyvtáros
február	a parancsnoki szobában elhelyezett tan- és szolgálati könyvek ellenőrzése, kiegészítése	könyvtáros
március	csoportértekezleteken az ifjúsági nagykönyvtár fejlesztéséhez szükséges művek meghatározása	könyvtáros, szaktanárok, akadémikus osztálykönyvtárosok

Hónap	Elvégzendő feladat	Felelős, végrehajtó
május	a tanfolyamokra vezényelt késedelmes kölcsönzők felszólítása	könyvtáros
	a tanári kézikönyvtár ellenőrzése	könyvtáros
június	az akadémikusok részére kiutalt tankönyvek begyűjtése	könyvtáros, 1-1 tiszt és az osztályelső akadémikus
	a begyűjtött tankönyvek autopszián alapuló ellenőrzése	szaktanárok
	a következő tanévben beszerzendő tankönyvekre vonatkozó javaslatok leadása	szaktanárok
	az évváró értekezleten: az osztálykönyvtárak kiegészítése	könyvtáros, szaktanárok
	június 20-ig a következő beadványokat szükséges leadni: a lezárult tanévre vonatkozó beszerzési jegyzék, könyvtárankénti bontásban; költségvetési terv a következő tanévre; javaslatok új tankönyvekre	könyvtáros

Hónap	Elvégzendő feladat	Felelős, végrehajtó
július	július 18-ig a könyvtáros által júniusban leadott beadványok elbírálása	parancsnokság
	tankönyvrendelések	könyvtáros
	könyv- és térképjavítási munkálatok	könyvkötő
	kártérítések az akadémikusok által elhagyott, megrongált kötetekre	könyvtáros
augusztus	az intézetből kilépő szaktanároktól begyűjteni a tanári kézikönyvtárból kölcsönzött műveket, valamint a szekrénykulcsokat	könyvtáros
	osztálykönyvtárak rovincsolása és selejtezés	könyvtáros, osztálykönyvtárosok
	az ifjúsági nagykönyvtárból kivett könyvek beszolgáltatása a kilépő akadémikusoktól	könyvtáros
	takarítás	takarítók
folyamatos	a tanári nagykönyvtár állománygyarapítása	könyvtáros

Forrás: a szerző szerkesztése

6. táblázat. A tanári kézikönyvtár állománya 1910-ben

Tanulmány- csoport	Tantárgyak	Cím	Kötet- szám	A kiadás évköre
I.	fegyver- és löutasítás	6	6	1905–1909
	magyar nyelv, katonai ügy- írály és közigazgatás	7	8	1899–1907
	egészségügyi ismeretek	5	5	1908–1910
	torna, sportok, tánc	16	27	1895–1910
	vívás, párbaj, fegyverhasználat	9	9	1898–1908
	lóismeretek, lovaglás	8	12	1893–1910
	szolgálati szabályzat, álláskötelmek	7	7	1898–1910
II.	harcászat	21	28	1898–1910
	hadtörténelem	10	29	1895–1909
	hadseregszervezés	5	14	1904–1910
	katonai földrajz	7	7	1899–1909
	fegyvertan	4	10	1899–1910
	utászszolgálat	3	3	1889–1909
	erődítés és várharc	6	9	1900–1909
	természettani és vegytani techno- lógia, ábrázoló mértan	4	4	1902–1908
	tereptan	7	8	1891–1910

Tanulmány- csoport	Tantárgyak	Cím	Kötet- szám	A kiadás évköre
III.	német nyelv	23	33	1896–1910
	horvát nyelv	2	3	1882–1893
	francia nyelv	22	50	1899–1910
IV.	általános pedagógia	10	12	1892–1907
	jog- és államtudományi ismeretek, nemzetgazdaságtan	8	13	1891–1908
Szolgálati könyvek	magyar nyelven	38	45	1896–1909
	német nyelven	23	26	1890–1909
	horvát nyelven	5	6	1901–1909
Tiszti kaszinó	díszművek ^a	12	63	1857–1909
	névkönyvek, címjegyzékek ^b	9	9	1909–1910
	különfélék ^c	5	5	1896–1910
<i>Mindösszesen</i>		282	451	

Megjegyzés:

- a Például a 10 kötetes Brehm-féle *Az állatok világa*, a 20 kötetes Meyers *Konversations-Lexikon* vagy a 18 kötetben megjelent *Pallas lexikon*.
- b Például a budapesti tiszti kaszinó 1909-es könyvtárkatalógusa.
- c Például vasúti menetrend, kalendárium vagy a tiszti kaszinóban elhelyezett biliárdasztal miatt is fontos 1896-os szabálykönyv (ADORJÁN Gyula [1896]: *A biliárdjáték könyve*. Budapest: Könyves Kálmán magyar irodalmi és könyvkereskedési részvény-társaság).

Forrás: a szerző szerkesztése A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia tanári nagy könyvtárának címjegyzéke 1910: 567–610 alapján

7. táblázat. Az ifjúsági nagykönyvtár állománya 1911-ben

	A szakok neve	A címek száma	Ebből magyar nyelvű
(1.)	Harcászat, hadászat stb.	29	5
(2.)	Hadtörténelem	208	43
(3.)	Hadseregszervezés	9	3
(4.)	Tengerészet	3	0
(5.)	Fegyver- és löszakma	15	4
(6.)	Erődítés és várharc. Utásztan	5	0
(7.)	Tereptan és földmértan	2	2
(8.)	Szabályzatok és utasítások	4	1
(9.)	Általános hivatás és álláskötelmek	9	3
(10.)	Kiképzés és nevelés	9	9
(11.)	Vívás, párbaj, torna. Úszás, tánc. Játékok	13	13
(12.)	Lóügy	11	4
(13.)	Történelem	74	66
(14.)	Természettudományok. Földrajz	104	67

	A szakok neve	A címek száma	Ebből magyar nyelvű
(15.)	Mennyiségtan. Ábrázoló mértan	8	8
(16.)	Jog- és államtudomány	7	7
(17.)	Politika, társadalomtudományi művek	11	11
(18.)	Egészségügy	7	7
(19.)	Bölcészet, vallás stb.	34	34
(20.)	Művelődéstörténet és művészetek	12	12
(21.)	Nyelvészet és irodalom	30	18
(22.)	Szépirodalom és költészet	219	143
(23.)	Lexikonok. Gyűjteményes munkák. Névkönyvek stb.	5	3
(24.)	Folyóiratok	2	1
	<i>Mind-összesen</i>	<i>830</i>	<i>464</i>

Forrás: a szerző szerkesztése A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia ifjúsági nagy könyvtárának címjegyzéke 1911: 17–71 alapján

8. táblázat. A Ludovika Akadémia ifjúsági nagykönyvtárának állománya 1911-ben
címek szerint, a művek kiadási éve alapján, évkör szerint és százalékos eloszlásban

Évkör	1801–1849	1850–1866	1867–1872	1873–1883	1884–1897	1898–1910
Cím	8	12	13	40	181	477
Százalék	1,09%	1,64%	1,78%	5,47%	24,76%	65,25%

Forrás: a szerző szerkesztése

9. táblázat. A Ludovika Akadémia könyvtári állományadatai

Év	Kötet- szám az év elején	Gyara- podás az évben	Látogató	Köl- csönző	Helyben használt könyvek száma	Személyzet			Kiadás	Állami javadal- mazás (HM)
						Tiszt- viselő	Egyéb	Szolga		
1873 ^a	1 214	462	n. a.	n. a.	n. a.	1	n. a.	n. a.	n. a.	5000 Ft
1874 ^b	1 676	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	1	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
1875 ^c	3 400	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	1	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
1879 ^d	5 000	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	1	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
1883 ^e	13 000	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	1	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
1887 ^f	27 592	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	1	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
1899 ^g	53 074	4935	–	2159	–	1	1	1	2016 K	2016 K
1900 ^h	57 818 ⁱ	1143 ^j	1044	991	3887	1	1	1	5000 K	2000 K
1901 ^k	58 961	666 ^l	879	798	3919	1	1	1	5000 K	5000 K
1902 ^m	59 910	283	2189	1984	4116	1	1	1	3000 K	3000 K
1903 ⁿ	59 910	522 ^o	2216	2184	4329	1	1	1	2479 K	2500 K
1904 ^p	60 432	444	2437	2211	4443	1	1	1	1930 K	2000 K

Év	Kötet- szám az év elején	Gyara- podás az évben	Látogató	Köl- csönző	Helyben használt könyvek száma	Személyzet			Kiadás	Állami javadal- mazás (HM)
						Tiszt- viselő	Egyéb	Szolga		
1905 ^d	60 896	461	3029	3754	5332	1	–	1	2235 K	2500 K
1906 ^f	60 896	461	3029	3754	5332	1	–	1	2235 K	2500 K
1907 ^s	61 357	144	n. a.	n. a.	n. a.	–	–	–	1392 K	1392 K
1908 ^t	61 357	450	n. a.	n. a.	n. a.	1	–	1	1423 K	n. a.
1909 ^u	17 000	–	n. a.	n. a.	n. a.	1	1	1	3637 K	n. a.
1910 ^v	17 000	–	n. a.	n. a.	n. a.	1	1	1	n. a.	n. a.
1911 ^w	43 829 ^x	–	n. a.	n. a.	n. a.	1	3	1	n. a.	n. a.
1912 ^y	43 829	716	n. a.	182	1318	1	2	1	2166 K	2500 K
1913	18 416 ^z	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	1	2	–	n. a.	2500 K
1924	25 232 ^α	–106	2758	1943	2742	1	n. a.	n. a.	8 449 504 K ^β	n. a.
1928	27 066 ^γ	152	1494	1494	1900	1	n. a.	n. a.	2593,13 P	8000 P
1929	27 649 ^δ	538	1372	1372	1680	1	n. a.	n. a.	4126,01 P	9000 P
1931	36 090 ^ε	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	1	3	–	n. a.	9000 P

Év	Kötet- szám az év elején	Gyara- podás az évben	Látogató	Köl- csönző	Helyben használt könyvek száma	Személyzet			Kiadás	Állami javadal- mazás (HM)
						Tiszt- viselő	Egyéb	Szolga		
1933	30 680 ^ζ	457	1478	1478	2026	1	n. a.	n. a.	2391,93 P	6000 P
1935	33 729 ^η	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	1	n. a.	n. a.	3041,58 P ^θ	n. a.
1938	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	1	n. a.	n. a.	2227,05 P ^ι	n. a.
1940	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	1	n. a.	n. a.	1530,19 P ^κ	n. a.
1941	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	1	n. a.	n. a.	947,36 P ^λ	n. a.

Megjegyzés:

a HM HIM HL V. 1. 80/el. (1874).

b HM HIM HL V. 1. 80/el. (1874).

c PETELEI 1875b: 109.

d 2000 mű 5000 kötetben. Lásd *A Ludovika-akadémia könyvtárában* 1879: 380.

e *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akadémia könyvtárának czimjegyzéke...* 1883: iv.

- f 16 530 kötet, valamint 92-féle tankönyv 11 062 kötetben. POGÁNYNÉ 2017: 550.
- g *A m. kir. kormány 1899. évi működéséről...* 1900: 694.
- h *A m. kir. kormány 1900. évi működéséről...* 1901: 719.
- i „Hogy a növendékek szünidejükben hasznosan szórakozhassanak s ismereteiket szaporíthasság, az intézet gazdag, 80 ezer kötetnyi könyvtárát használhatják.” *A m. kir. Honvéd Ludovika Akademia* 1900: 31.
- j 1900-ban az állomány 53 813 kötet, 14 kézirat, 3 oklevél, 4586 térkép. A könyvtár hétköznapi 8–12, 14–17 óra között, szombaton és ünnepnapokon 8–12 óra között tart nyitva. *Magyar Minerva* 1900: 67.
- k *A m. kir. kormány 1901. évi működéséről...* 1902: 365.
- l 1901-ben az állomány 54 614 kötet, 14 kézirat, 3 oklevél, 4586 térkép. A könyvtár hétköznapi 8–12, 14–17 óra között, szombaton és ünnepnapokon 8–12 óra között tart nyitva. *Magyar Minerva* 1902: 88–89.
- m *A m. kir. kormány 1902. évi működéséről...* 1904: 391.
- n *A m. kir. kormány 1903. évi működéséről...* 1904: 395.
- o 1903-ban az állomány 55 817 kötet, 14 kézirat, 3 oklevél, 4586 térkép. A könyvtár 11–13 óra között tart nyitva. *Magyar Minerva* 1904: 140.
- p *A m. kir. kormány 1904. évi működéséről...* 1906: 420.
- q *A m. kir. kormány 1905. évi működéséről...* 1906: 410.
- r *A m. kir. kormány 1906. évi működéséről...* 1907: 408.
- s *A m. kir. kormány 1907. évi működéséről...* 1909: 391.
- t *A m. kir. kormány 1908. évi működéséről...* 1909: 411.
- u *A m. kir. kormány 1909. évi működéséről...* 1910: 424.
- v *A m. kir. kormány 1910. évi működéséről...* 1911: 410.
- w *A m. kir. kormány 1911. évi működéséről...* 1912: 426.

- x 1911-ben az állomány 17 700 kötet, 14 kézirat, 3 oklevél, 4586 térkép. A könyvtár 11–13 óra között tart nyitva. *Magyar Minerva* 1912: 164.
- y 1912-ig a 10 ezer kötetnél nagyobb közkönyvtárak statisztikai adatait közli a statisztikai évkönyv, az 1913. évtől kezdve azonban az alsó határ 50 ezer kötet. *A m. kir. kormány 1912. évi működéséről...* 1914: 447.
- z 1913-ban az állomány 18 416 kötet, 14 kézirat, 3 oklevél, 4586 térkép. A könyvtár hétköznapi 9–12 óra között tart nyitva. *Magyar Minerva* 1915: 122–123.
- α 24 915 kötet és 317 térkép. HM HIM HL V. 295. (1923/24).
- β A Monarchia széthullását követő időszakban a fokozódó infláció miatt egyre nagyobb címletű bankjegyeket bocsátottak ki, majd 1924-ben törvényileg sikerült stabilizálni a korona értékét. Ezt követően 1927. január 1-től a koronát a pengő váltotta fel (1 pengő = 12 500 papírkorona, 1 aranykorona = 17 ezer papírkorona). *BO TOS* 1997: 660.
- γ 26 742 kötet és 324 térkép. HM HIM HL V. 296. (1927/28).
- δ 27 325 kötet és 324 térkép. HM HIM HL V. 297. (1928/29).
- ε 1931-ben az állomány 36 090 kötet (30 690 mű), továbbá 63 670 kötet (700 tankönyvből), 17 ezer katonai térkép. A könyvtár hétköznapi 8–13 óra között tart nyitva. *Magyar Minerva* 1932: 219–220.
- ζ 30 354 kötet és 326 térkép. HM HIM HL V. 298. (1932/33).
- η *A m. kir. kormány 1935. évi működéséről...* 1937: 343.
- θ HM HIM HL V. 100. (1934/35).
- ι HM HIM HL V. 100. (1937/38).
- κ HM HIM HL V. 100. (1939/40).
- λ HM HIM HL V. 100. (1940/41).

Forrás: a szerző szerkesztése

10. táblázat. A jelentékenyebb múzeumok és a 10 ezernél több kötetet számláló közkönyvtárak 1935-ben

Könyvtárak	Alapítás éve	Alkalmazottak száma az év végén				Kötet		Száma az év folyamán		Kikölcsönzött kötetek száma az évben
		Tisztviselő	Egyéb alkalmazott	Altiszt (szolga)	Összesen	Állag az év elején	Gyarmodás az év folyamán	Könyvtárlátogatók	Kölcsönzők	
M. Kir. Honvéd Ludovika Akadémia Könyvtára	1874 ^a	1	–	3	4	32 278	1 451	n. a.	2 856	3 518
Kalazantinum, Kegyes-tanítótrend Hittudományi és Tanárképző Intézetének Könyvtára	1895	–	5	–	5	31 506	172	n. a.	91	3 977
Kir. Magyar Pázmány P. Tudományegyetem könyvtára	1635	15	3	14	32	680 610	9 822	54 171	9 566	13 821

Könyvtárak	Alapítás éve	Alkalmazottak száma az év végén				Kötet		Száma az év folyamán		Kikölcsönzött kötetek száma az évben
		Tisztviselő	Egyéb alkalmazott	Altiszt (szolga)	Összesen	Állag az év elején	Gyarapítás az év folyamán	Könyvtárlátogatók	Kölcsönzők	
M. kir. József Nádor Műszaki és Gazd-tud. Egy. Közp. Könyvtára	1846	7	–	6	13	144 036	2 611	27 172	3 625	8 319
M. kir. Tisza I. Tudományegyetem Könyvtára, Debrecen	1916	5	5	2	12	137 000	11 063	30 219	2 564	4 692
M. kir. Ferenc J. Tudományegyetem Könyvtára, Szeged	1872	7	9	5	21	184 718	12 848	47 395	2 943	7 225

Könyvtárak	Alapítás éve	Alkalmazottak száma az év végén				Kötet		Száma az év folyamán		Kikölcsönzött kötetek száma az évben
		Tisztviselő	Egyéb alkalmazott	Altiszt (szolga)	Összesen	Állag az év elején	Gyarapítás az év folyamán	Könyvtárlátogatók	Kölcsönzők	
Városi Könyvtár, Kecskemét	1897	1	–	1	2	36 395	216	nincs olvasóhelyiség	969	2 190
Főszékes-egyházi Könyvtár, Esztergom	XIII. század	1	–	–	1	120 000	1 700	230	180	320

Megjegyzés:

^a Hibás adat. A Ludovika Akadémia könyvtárát 1872-ben hozták létre az intézménnyel együtt.

Forrás: Az 1935. évi statisztikai évkönyv (*A m. kir. kormány 1935. évi működéséről...* 1937: 343) alapján a szerző szerkesztése

11. táblázat. A Ludovika Akadémia tanári nagykönyvtárának állománya
címek szerint, a művek kiadási éve alapján^a

		Címek	16. sz.	17. sz.	18. sz.	1801– 1849	1850– 1866	1867– 1872	1873– 1883	1884– 1897	1898– 1910	Isme- retlen
1883	katonai	1190	0	10	44	328	181	208	402	–	–	17
	egyéb	1064	4	19	69	228	170	192	338	–	–	44
	összes	2254	4	29	113	556	351	400	740	–	–	61
1897	katonai	3788	0	11	84	573	351	413	930	1290	–	136
	egyéb	1674	5	16	56	174	178	169	375	543	–	158
	összes	5462	5	27	140	747	529	582	1305	1833	–	294
1910 ^b	katonai	3610	0	10	70	361	247	339	614	997	855	117
	egyéb	3673	6	27	119	310	225	219	588	1106	694	379
	összes	7283	6	37	189	671	472	558	1202	2103	1549	496

Megjegyzés:

- a A tartalmi felosztás alapját a kifejezetten katonai szakcsoportok (például „Vezérkari működés és harctéri szolgálat. Hadseregszervezés”) és a csak kisebb részben vagy egyáltalán nem katonai vonatkozású szakcsoportok (például „Bölcsészet. Társadalmi, reál- és nyelvtudományok”) elkülönítése jelenti. Előbbinél szórványosan találhatók katonai

- vonatkozású művek, az arányokon azonban ez nem változtat. A táblázatban nem szerepelnek a szépirodalmi művek, a folyóiratok, a sematizmusok. Amennyiben a katalógusok többkötetes művek esetén jelzik az egyes kötetek eltérő kiadási évét, a táblázatban az első kötet kiadási évkörét rögzítettük. A muzeális kötetek esetén a katalógusokból gyakran nem állapítható meg, hogy eredeti vagy fakszimile-/díszkiadás szerepel-e a könyvtár állományában. Szintén nem állapítható meg egyes esetekben, hogy nyomtatott vagy kéziratos/másolt példányokat rögzítettek-e a katalógusban.
- b A táblázatban nem szerepel a pedagógiai tanfolyam és a tanári kézikönyvtár állománya.

Forrás: a szerző szerkesztése

12. táblázat. A Ludovika Akadémia tanári nagykönyvtárának állománya
címek szerint, a művek kiadási éve alapján, százalékos megosztásban

		Címek	16. sz.	17. sz.	18. sz.	1801– 1849	1850– 1866	1867– 1872	1873– 1883	1884– 1897	1898– 1910	Isme- retlen	
1883	katonai	1190	52,80%	–	0,44%	1,95%	14,55%	8,03%	9,23%	17,83%	–	–	0,75%
	egyéb	1064	47,20%	0,18%	0,84%	3,06%	10,12%	7,54%	8,52%	15,00%	–	–	1,95%
	összes	2254	100,00%	0,18%	1,29%	5,01%	24,67%	15,57%	17,75%	32,83%	–	–	2,70%
1897	katonai	3788	69,35%	–	0,20%	1,54%	10,49%	6,43%	7,56%	17,03%	23,62%	–	2,49%
	egyéb	1674	30,65%	0,09%	0,29%	1,03%	3,19%	3,26%	3,09%	6,87%	9,94%	–	2,89%
	összes	5462	100,00%	0,09%	0,49%	2,56%	13,68%	9,69%	10,66%	23,89%	33,56%	–	5,38%
1910	katonai	3610	49,57%	–	0,14%	0,96%	4,96%	3,39%	4,65%	8,43%	13,69%	11,74%	1,61%
	egyéb	3673	50,43%	0,08%	0,37%	1,63%	4,26%	3,09%	3,01%	8,07%	15,19%	9,53%	5,20%
	összes	7283	100,00%	0,08%	0,51%	2,60%	9,21%	6,48%	7,66%	16,50%	28,88%	21,27%	6,81%

Forrás: a szerző szerkesztése

13. táblázat. A címek szakterületi megoszlása
a katonai vonatkozású irodalomban

Szakirodalom	1883	1897	1910
hadászat, harcászat	263	448	704
aránya a katonai irodalomban	22,10%	11,83%	19,50%
<i>a legfrissebb szakirodalom aránya</i>	<i>27,37%</i>	<i>25,22%</i>	<i>18,04%</i>
hadtörténelem	240	1023	945
aránya a katonai irodalomban	20,16%	27,00%	26,18%
<i>a legfrissebb szakirodalom aránya</i>	<i>25,41%</i>	<i>29,62%</i>	<i>24,02%</i>
hadseregszervezet, vezérkar, harctéri szolgálat	144	171	569
aránya a katonai irodalomban	12,10%	4,51%	15,76%
<i>a legfrissebb szakirodalom aránya</i>	<i>41,00%</i>	<i>39,76%</i>	<i>16,52%</i>
szolgálati művek	262	262	231
aránya a katonai irodalomban	22,02%	6,92%	6,40%
<i>a legfrissebb szakirodalom aránya</i>	<i>38,55%</i>	<i>64,88%</i>	<i>36,79%</i>

Szakirodalom	1883	1897	1910
hadmérnöki tudomány, erődítészet, utásztan	160	191	338
aránya a katonai irodalomban	13,44%	5,04%	9,36%
<i>a legfrissebb szakirodalom aránya</i>	<i>35,00%</i>	<i>28,79%</i>	<i>22,19%</i>
haditechnika, lövésügy, fegyverek, tüzérség	121	217	386
aránya a katonai irodalomban	10,17%	5,73%	10,70%
<i>a legfrissebb szakirodalom aránya</i>	<i>43,80%</i>	<i>45,62%</i>	<i>34,45%</i>

Forrás: a szerző szerkesztése

Jegyzetek

- ¹ A szerző köszöni a szakmai tanácsokat kollégáinak, Horváth Noéminek, Mácsik Petrának és Sütő Péternek, továbbá Adamecz Szilviának a nehezen hozzáférhető dokumentumok felkutatásában, Ster Zsoltnak pedig a digitális archiválásban nyújtott segítséget.
- ² *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akademia új szervezete* 1883: 823–842.
- ³ 1883. évi XXXIV. törvénycikk a magyar királyi honvédségi Ludovika-Akadémia fölállításáról szóló 1872. évi XVI. törvénycikk módosítása tárgyában.
- ⁴ MÉSZÁROS 2024b: 92.
- ⁵ 1897. évi XXIII. törvénycikk a honvéd nevelő- és képző intézekekről.
- ⁶ A bécsújhelyi akadémián a Monarchia gyalogsági, hegyivadász és lovas tisztjeit képezték, ezenfelül működött még két katonai akadémia ebben az időben: a mödlingi Műszaki Katonai Akadémia (tüzér és műszaki tisztek), valamint a fiumei Haditengerészeti Akadémia. SZABÓ 1996: 74–75.
- ⁷ MÉSZÁROS 2025: 118–119.
- ⁸ 1922. évi X. törvénycikk a magyar királyi honvéd tisztképzésről.
- ⁹ NÉGYESI 2021: 219–223.
- ¹⁰ NÉGYESI 2021: 244–248.
- ¹¹ DEZSÉRI BACHÓ 1930: 355.

- ¹² Fekete Ferenc, galántai gróf (Pest, 1767. november 7. – Pest, 1835. május 11.), császári és királyi kamarás, főrendiházi tag. Lásd NN 718322.
- ¹³ Jeszenák (III.) János, királyfiak báró (? – ?). Földbirtokos, evangélikus egyházkerületi felügyelő. Jeszenák (IV.) János főispán, az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc vértanújának apja. Lásd NN 661913.
- ¹⁴ 1808. évi VII. törvénycikk a katonai Ludovika-akadémiáról.
- ¹⁵ Habsburg–Lotaringiai Ferenc József Károly (Franz Joseph Karl) (Firenze, 1768. február 12. – Bécs, 1835. március 2.), II. Ferenc néven 1792-től német-római császár, I. Ferenc néven magyar és cseh király. Harmadik felesége Habsburg–Estei Mária Ludovika Beatrix modenai hercegnő, a Ludoviceum névadója, egyben a megalapításkor legjelentősebb adományozója. Lásd NN 659323.
- ¹⁶ Habsburg–Lotaringiai József Antal János Keresztély (Joseph Anton Johann Baptist) (Firenze, 1776. március 9. – Budapest, 1847. január 13.). Osztrák főherceg, magyar királyi herceg, I. Ferenc király öccse, 1795. szeptember 20-tól Magyarország nádora. Lásd NN 653638.
- ¹⁷ KISPARTI 1914: 43.
- ¹⁸ DEZSÉRI BACHÓ 1930: 46.
- ¹⁹ NÉGYESI 2021: 32–41.
- ²⁰ DEZSÉRI BACHÓ 1930: 125.
- ²¹ DEZSÉRI BACHÓ 1930: 152.
- ²² NÉGYESI 2021: 67–75.
- ²³ *A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára* 1896: 97–99.
- ²⁴ Mészáros Lázár (Baja, 1796. február 20. – Eywood House, Titley, 1858. november 16.). Tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata altábornagy. 1848. május 23. – 1849. április 14. között tényleges, 1849. április 14. – 1849. május 7. között ideiglenes hadügyminiszter, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja (1844. december 24.). Lásd NN 652096.
- ²⁵ ÁCS 2000: 5–14.
- ²⁶ NÉGYESI 2021: 79.
- ²⁷ Vargay Károly (1813k – 1850. április 9. előtt) jogász, okleveles ügyvéd. 1839-től dolgozott a királyi jogügy-igazgatóságon napi-díjasként. 1846-tól a pesti egyetemi könyvtárban írnok (az 1800-as évek végéig az egyetemi könyvtár hármasként tagolású: az igazgató

és a *könyvtárőrök* a könyvtári munka mellett tanítottak az egyetemen, és tudományos tevékenységet folytattak; az írnokok foglalkoztak az olvasókkal, az adminisztrációval, és rendezték a könyveket; végül a *könyvtárszolgá* gondnoki teendőket látott el, majd 1870 után besegít az írnokoknak). Az egyetemi könyvtár igazgatója – Toldy – eleve neheztelt rá, mert a helytartótanács az ő akaratának ellenében nevezte ki Vargayt, akiről leírja, hogy „szorgalmas és jóviseletű, több nyelvet ismer, a könyvészetből »csődületi vizsgálatot is kiállott, ezen kívül tudományos dolgozatokkal is foglalkozik«”. Viszonyuk tovább romlott, miután Vargay nemzetőrnek állt, és részt vett többek között a pákozdi ütközetben, ám amikor Pesten tartózkodott, orvosi igazolásokkal maradt távol a munkavégzéstől, noha Toldy állítása szerint az utcán többször is találkoztak. Mindezek mellett Vargay beadta pályázatát a könyvtárőri állásra, amivel kapcsolatban Toldy további részleteket is feljegyzett. Innen tudjuk, hogy Vargay bölcséletet, jogot és teológiát végzett, járatos volt a régészetben, az oklevéltanban és a numizmatikában, továbbá a latin, a német, a szlovák, a román, a francia és az angol nyelvben. Pályázata nyilván nem részesült pozitív elbírálásban, mert Vargay 1848. december 16-án felmondott, miután ekkorra elérte, hogy a Hadi Főtanoda fogadja be hadbíróként, jogtanárként és könyvtárosként. 1850. április 9. előtt halt meg, ami abból tudható, hogy ezen a napon folyamodott az egyetemi könyvtárhoz felesége özvegyi nyugdíjért. DÜMMERTH 1964: 135–136, 145–146.

²⁸ *Közlöny* 1848: 873.

²⁹ Petzelt József (Weißkirchen, 1805 k. – Szentendre, 1850. augusztus 12.). Osztrák származású hadmérnök, egyetemi tanár, honvéd alezredes. Lásd KENYERES 2001.

³⁰ Lubérth János (Buda, 1792 – Bécs, 1877. december 12.). Tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata vezérőrnagy. Lásd NN 967994.

³¹ Ács 1996: 33.

³² A Magyar Hadi Főtanoda szerkezete, Mészáros Lázár hadügy-minister és magy. vezérőrnagy megbízásából Petzelt József egyetemi tanár által összeállított és az 1848. évi magyar országgy. CXVI. ülésében elfogadtatott. Pesten, 1849. Közli: Ács 2000: 85–155.

- ³³ Fizetése az ezredesi rendfokozatú igazgató illetményének 48%-a, azaz évi 1200 pengő forint, egyéb járandósága továbbá: „lakás irodaszobával együtt, 6¼ öl kemény, vagy 9 öl lágy tűzifa, 45 font erdélyi gyertyák, 1 szolga.” ÁCS 2000: 129.
- ³⁴ A sekrestyés és a könyvtári felügyelő fizetése évi 150 pengő forint, további illetménye pedig: „Prima plána lakás, fűtés, világítás, öltözet, élelem az inasok asztalánál.” ÁCS 2000: 133.
- ³⁵ ÁCS 2000: 149–150.
- ³⁶ NÉGYESI 2021: 94.
- ³⁷ MÉSZÁROS 2024a: 75.
- ³⁸ VÖ. HAUSNER 1996: 25–27.
- ³⁹ *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akademia könyvtárának czimjegyzéke...* 1883: III.
- ⁴⁰ Forinyák Gyula (Pest, 1837. május 23. – Budapest, 1906. április 26.). Tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata császári és királyi lovassági altábornagy. A Ludovika Akadémián (1872–1876) a harcászat, a hadászat, a hadtörténelem tanára, emellett aligazgató. 1889. december 12. – 1899. május 1. között József főherceg adlátusa. Nyugdíjazását követően a főrendiház tagja haláláig. Lásd DEZSÉRI BACHÓ 1930: 966; NN 856452.
- ⁴¹ Lásd HM HIM HL V. 1. 189/eln. (1873).
- ⁴² MÉSZÁROS 2025: 127–131.
- ⁴³ *A Ludovica Academia közlönye* 1873: 2.
- ⁴⁴ MÉSZÁROS 2024b: 95–98.
- ⁴⁵ Pilch Jenő (Pécs, 1872. május 29. – Budapest, 1937. szeptember 12.). Tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata ezredes. Hadtörténész, katonai szakíró, a Magyar Tudományos Akadémia levelező (1918. május 2.), majd rendes tagja (1935. május 16.). A Ludovika Akadémián a földrajz tanára, könyvtáros és a *Magyar Katonai Közlöny* szerkesztője. 1920-tól a vidéki katonai könyvtárak felügyelője, megalapította, majd 1929-ig vezette a magyar királyi Hadtörténeti Levéltár és Múzeum könyvtárát. Lásd DEZSÉRI BACHÓ 1930: 976; BALLA 2022a: 215–216; NN: 652256.
- ⁴⁶ PILCH 1923: 31–32.
- ⁴⁷ DEZSÉRI BACHÓ 1930: 662.
- ⁴⁸ Lásd HM HIM HL V. 1. 80/eln. (1874).

- ⁴⁹ *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akademia könyvtárának czimjegyzéke...* 1883: III.
- ⁵⁰ Petrich András (Kosovska Mitrovica, 1765. november 25. – Buda, 1842. október 2.). Tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata császári és királyi altábornagy; mérnök, festő, rézmetsző. József nádor ajánlására I. Ferenc 1809-ben nevezte ki a váci Ludoviceum igazgatójának, amely végül nem nyílt meg. Beosztása 1827-ben megszűnt, november 9-ével nevezték ki budai kerületi műszaki és erősítési igazgatónak. Lásd ÁCS 2013: 88–90; NN 713246.
- ⁵¹ A Ludovika Akadémiával kapcsolatos fennmaradt iratanyag rendkívül töredékes, fokozottan érvényes ez a megállapítás az első évekre. Ezért is különleges, hogy egy, az Akadémia megnyitásának évéből származó könyvadományozási folyamat jól dokumentáltan – noha az átadott művek tételes felsorolásának jegyzéke nélkül – rendelkezésre áll. Lásd HM HIM HL V. 1. 16/eln. (1872); HM HIM HL V. 1. 33/eln. (1872).
- ⁵² Hrabovszky Irma, báró (? , 1847. június 18. – Budapest, 1931. április 3.). Lásd *PIM Névtér* PIM560676.
- ⁵³ Cserhalmay Ferenc (1824k – Budapest, 1909. október 23.). Tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata vezérhadbiztos. A Honvédelmi Minisztérium hadbiztossági főnöke. Lásd NN 992248.
- ⁵⁴ Barkassy Béla (? , 1843. február 3. – ?, 1897. július 24.). Tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata császári és királyi vezérőrnagy. Lásd NN 754361.
- ⁵⁵ Nagy Gábor, radnótfái (? , 1848k – Budapest, 1896. április 13.). Tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata huszár őrnagy. A Ludovika Akadémián (1886–1896) a francia és a német nyelv tanára. Lásd DEZSÉRI BACHÓ 1930: 974; NN 845077s.
- ⁵⁶ DEZSÉRI BACHÓ 1930: 440.
- ⁵⁷ Csesznák Benő, született Csesznák Benjamin Ivó (Pusztamagyaród, 1845. augusztus 5. – Balatonföldvár, 1909. szeptember 27.). Tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata császári és királyi altábornagy. A Ludovika Akadémián a fegyvertan, a harcászat, a szolgálati szabályzat, a tereptan és a rajz tanára, századparancsnok. A Ludovika Akadémia parancsnoka 1895.

- szeptember 6. és 1899. június 20. között. Lásd DEZSÉRI BACHÓ 1930: 964; BALLA 2022b: 49–56; NN: 716769.
- ⁵⁸ PETELEI 1875a: 2.
- ⁵⁹ Mivel Csesznák elsősorban tanár volt a Ludovikán, nem tudta folyamatosan nyitva tartani a könyvtárat, ezért született a következő kritika 1875-ben: „Baj az, hogy nincs egy kinevezett segédkönyvtárnok, ki hivatalos órákban ott lenne. A kik egyről-másról tudósítást adnak, szívességből cselekszik; a könyvtár óre tanár az akadémián, idejével tehát nem rendelkezik szabadon. Ha ő nincs ott, hogy kutatásainkban ügyszeretetével és széleskörű ismereteivel gyámolítson, az történik meg, mi erdélyi egyik nagy könyvtárunkban, hol egy kathalogust s egy lajtorját adnak az ember kezébe, azzal a szent-írásbeli mondattal: »keress, találsz!«.” PETELEI 1875b: 109.
- ⁶⁰ Hollán Ernő államtitkár 1872. október 22-i levele Móricz Sándor ezredesnek, a Ludovika igazgatójának. HM HIM HL V. 1. 8/el. (1872).
- ⁶¹ Ziegler Mór (? , 1811 – Budapest, 1887. április 26.). Tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata őrnagy. Az 1848–1849-es magyar forradalom és szabadságharcban előbb az 58. István főherceg sorgyalopezred századosa, majd a honvédsereg tábornoki századosa. 1850. január 18-án Aradon 12 évi várfogságra ítélték, amelynek egy részét le is töltötte. Szabadulását követően nyelvtanár, majd a magyar királyi Állatorvosi Tanintézet irodatisztje, 1868 és 1876 között intézeti jegyzője. A Ludovika Akadémia könyvtárosa polgári alkalmazottként 1876. július 1. és 1887. április 26. között. Lásd DEZSÉRI BACHÓ 1930: 983; CSUTAK 1868: 204–205; NN: 771868.
- ⁶² *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akademia könyvtárának czimjegyzéke...* 1883: 351–352.
- ⁶³ Az 1884. február 1-jén kelt miniszteri rendelet (száma: 3491/I.) értelmében 30 példány maradt a Ludovika Akadémián, a fennmaradó 160 példányt a következőképp osztották ki: honvéd főparancsnokság (3), I–VII. honvéd kerületi parancsnokság (21), honvéd lovassági felügyelő (1), 14 honvéd gyalogdandár parancsnoksága (14), 2 honvéd lovasdandár parancsnoksága (2), 92 honvéd zászlóalj parancsnoksága (92), a 77. honvéd zászlóalj fumei százada (1), 10 honvéd huszárezred parancsnoksága

(20), a központi honvéd lovasiskola parancsnoksága (3), honvéd főruharaktári bizottság (1), honvéd fegyverzeti bizottság (1), honvéd térparancsnokság (1). Lásd: *Rendeleti Közlöny* 1884. évi 5. száma. Az 1883. évi katalógusnak jelenleg három példánya ismert: egy az Országos Széchényi Könyvtárban (jelzete: 634.246), egy a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központban (jelzete: Bibliogr. O. 144), egy pedig az Országgyűlési Könyvtárban (jelzete: A1/107) található. Feltételezhetően ezeket a Ludovika 30 példányából osztották ki.

- ⁶⁴ *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akademia könyvtárának czimjegyzéke...* 1883: IV.
- ⁶⁵ *A magy. kir. honvédségi Ludovika Akademia könyvtárának czimjegyzéke...* 1883: 225–249.
- ⁶⁶ Mérőeszközök és készülékek: 10 tétel – például méterrúd, vízszintező, súlyok, mérlegek.
- ⁶⁷ A szilárd testek egyensúlya és mozgása: 20 tétel – például csigasor, végtelen csavar, erőmérő, ütközőgép hét elefántcsont golyóval.
- ⁶⁸ A cseppfolyós testek egyensúlya és mozgása: 13 tétel – például Haldat-féle készülék, piezométer, hidrosztatikai mérleg, közlekedőedények.
- ⁶⁹ Légneműek: 18 tétel – például üvegből készült Hérón-labda, vákuumszivattyú, Torricelli-féle készülék, higanycső.
- ⁷⁰ Hullámozó mozgás: 2 tétel – hullámgép és 18 Quincke-féle hullámalak.
- ⁷¹ Hangtan: 15 tétel – például nyolc darab hangolt fadarab, monochord, öt síppal és szeleppel ellátott orgonaasztal, gipsz fülminta.
- ⁷² Hőtan: 23 tétel – például Döbereiner-lámpa, hőmérők, Crookes-féle fénymalom, fűthető gőzgépmodell.
- ⁷³ Fénytan: 17 tétel – például spektroszkóp, különböző csiszolású tükrök és lencsék, stroboszkópkészülék, 30–700-szoros nagyítású mikroszkóp.
- ⁷⁴ Delejtesség: 9 tétel – például természetes magnetit, Coulomb-féle torziós mérleg, tájoló, különböző mágnesek.
- ⁷⁵ Dörzselektromosság: 30 tétel – például üvegpálca, aranylemezes elektroszkóp, akkumulátor, elektromos lepke.
- ⁷⁶ Galvanizmus: 29 tétel – például mikrofon, Reis-féle telefon, távíró-berendezés, galvanométer.

- ⁷⁷ Vegytan: 7 tétel – például teljesen felszerelt vegyészállvány, kémcsövek, lombikok, porcelánkádadak.
- ⁷⁸ Szálfegyverek: 17 tétel – például szuronyok, kardok, handzsár, dzsidák.
- ⁷⁹ Puskák: 32 tétel – például keréklakatos, kovás, ismétlő és gyalogsági hosszú fegyverek.
- ⁸⁰ Kurtályok (azaz rövid puskák): 4 tétel – régi kurtálycső, csapantyús túskekurtály, Martini-féle céllövészeti kurtály és Wänzl-féle csapatpuska.
- ⁸¹ Szélpuskák (azaz légpuskák): 1 tétel – Girandoni-féle szélpuska.
- ⁸² Karabélyok: 7 tétel – például trombon, Kropacsek- és Ball-féle ismétlőfegyverek, 1873 M Werndl puska.
- ⁸³ Pisztolyok: 8 tétel – például legénységi forgópisztolyok, huzagolt kovás pisztoly, flóbert szobapisztoly, Colt revolver.
- ⁸⁴ Lövegminták: 15 tétel – például Krupp tengerészeti ágyú, 1875 M 8 cm-es tábori löveg, Armstrong-ágyú, Wahrendorf-rendszerű ágyú magas gátony lövegtalpon.
- ⁸⁵ Mozsárminták: 4 tétel – régebbi és 1859-es mintájú 24 cm-es mozsár, 30 cm-es martmozsár, 17 cm-es hátultöltő mozsárcső faszánnal.
- ⁸⁶ Puskatöltények: 5 tétel – töltényminták keretben, töltényminták ládában, 1867 M és 1877 M típusú Werndl-féle töltények, Kropacsek ismétlőkarabély töltények.
- ⁸⁷ Löveglőszer: 14 tétel – például 1863 M tábori ágyúk lövedékei, vérttörő lövedék, gömbsrapnel, kézigránát.
- ⁸⁸ Puska- és lövegeszközök: 21 tétel – például Remington závarzat, Breithaupt-srapnel időzítőkulcs, gyúlyukszurkáló, pizskafúró.
- ⁸⁹ Fegyverábrák: 3 tétel – Krupp-ágyúk nyolc keretben, különféle ágyúk hét aranykeretben, Uchatius-ágyúk három keretben.
- ⁹⁰ Robbanó készítmények: 2 tétel – lőporok, lőgyapot, üvegekben robbanóanyagok előállításához szükséges anyagok, aknagyújtók, gyúvezetékek, dinamitcsappantyúk, kapcsolók.
- ⁹¹ Távmérők: 1 tétel – Roksandic-féle távolságmérő.
- ⁹² Régi fegyverek: 11 tétel – például sisak, mellvért, török jatagán, buzogány.
- ⁹³ Szerszámok, eszközök és ezek mintái: 28 tétel – például szegfűró, fakötések mintái, kasok és cserények mintái, golyós lejtmérő.

- ⁹⁴ Vasútminták: 21 tétel – például sínszelvény, jobboldali váltóállító készülékkel, vasúti aláépítmény mintája, kitágulási készülék vashidaknál.
- ⁹⁵ Tábormunkákra vonatkozó minták: 9 tétel – például földkunyhó, bódé, Norton kút, szűrőhordó.
- ⁹⁶ Hadihídra vonatkozó minták: 7 tétel – például hídgerenda és járomfarészek, csúcshajó vasból, hadihíd mintája, bakszekér.
- ⁹⁷ Egyéb hídminták: 15 tétel – például függőműves híd, szorító-műves híd, szekérhíd, bürü.
- ⁹⁸ Tábori erősítészetre vonatkozó minták: 26 tétel – például kisebb és nagyobb lövészárók, harátékos gátoly, farkasvermek, spanyoltövis.
- ⁹⁹ Állandó erősítészetre vonatkozó minták: 10 tétel – például olló-műves védmű, sokszögű oldalerősítés, Póla erősítménye, várharc mintája.
- ¹⁰⁰ DEZSÉRI BACHÓ 1930: 440.
- ¹⁰¹ MÉSZÁROS 2024b: 93.
- ¹⁰² Neuwirth Károly (? , 1831 – ?, 1915 után). Tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata címzetes alezredes. Nyugdíjaztatását követően a Ludovika Akadémia könyvtárosa 1887–1901 között. Lásd DEZSÉRI BACHÓ 1930: 974; *A Magyar Korona országainak... 1904. évre*: 468.
- ¹⁰³ DEZSÉRI BACHÓ 1930: 417.
- ¹⁰⁴ MIKLÓS 2006: 93.
- ¹⁰⁵ Lásd HM HIM HL HFP 147. 1178. (1885).
- ¹⁰⁶ Későbbi elnevezései: Ifjúsági nagykönyvtár, majd Akadémiai könyvtár.
- ¹⁰⁷ DEZSÉRI BACHÓ 1930: 441–442.
- ¹⁰⁸ Az arány a szakirodalmi munkákra vonatkozik.
- ¹⁰⁹ *A magyar királyi honvédségi Ludovika-Akadémia könyvtárának címjegyzéke* 1897: [V]–VII.
- ¹¹⁰ MÉSZÁROS 2025: 118–121.
- ¹¹¹ Schnetzer Ferenc (Baja, 1867. október 26. – Budapest, 1944. április 3.). Tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata vezérőrnagy. 1919. augusztus 15. – 1919. november 24. között honvédelmi miniszter. A Ludovika Akadémián a hadseregszervezés, a harcászat, a hadijáték tanára, a *Ludovika Akadémia Közlönye* szerkesztője. Lásd DEZSÉRI BACHÓ 1930: 978; NN: 665158.

- ¹¹² SCHNETZER 1905: 602.
- ¹¹³ SCHNETZER 1905: 602–608.
- ¹¹⁴ MELICH 1909: 376–377.
- ¹¹⁵ „A Ludovika Akadémia könyvtára Honvéd Központi Könyvtár-rá alakul át és célja a jövőben az lesz, mint a Kriegsarchivnak a közös hadsereg számára.” GUILLEAUME 1911: 143.
- ¹¹⁶ A könyvtári centralizálás ellen szól Szabó Lajos százados *A Hadsereg* című folyóiratban, aki az ezredkönyvtárak tudományos könyvtárakká történő felfejlesztését javasolja. A két nézőpontot ismerteti K. L. 1905: 284–285.
- ¹¹⁷ „A növendéktársalgó a növendékeknek az ott tartózkodhatására kiutalt szünidő alatt kellemes szórakozó helyül szolgáljon. Ott-hona legyen ez: a bajtársi szellem ápolásának s a művelten társalgó modornak, jól választott lapok, folyóiratok s jeles irodalmi művek olvasása által az önművelésnek, a művelt társadalomban szokásos, a gondolkodva cselekvés képességét fejlesztő játékok élvezetének.” *Házi és szolgálati rend a m. kir. honvéd Ludovika Akadémia számára* 1903: 63.
- ¹¹⁸ *Házi és szolgálati rend a m. kir. honvéd Ludovika-Akadémia számára* 1899: 114.
- ¹¹⁹ *Házi és szolgálati rend a m. kir. honvéd Ludovika-Akadémia számára* 1899: 108.
- ¹²⁰ Naményi-Koncz Géza (? , 1873 – ?, 1915). Tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata százados. A Ludovika Akadémia könyvtárosa 1903 (?) és 1913 között. Lásd DEZSÉRI BACHÓ 1930: 974; NN: 851978.
- ¹²¹ MELICH 1909: 376–377.
- ¹²² *A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia tanári nagy könyvtárának címjegyzéke* 1910: V.
- ¹²³ GEBEUR Izor (1891): *Div belema Tátra*. Pécs. Lásd *A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia tanári nagy könyvtárának címjegyzéke* 1910: 289.
- ¹²⁴ Hivatkozással az 1908. évi 12770/11., 1909. évi 13520/el., 138558/11., 1910. évi 368/el., 1177/el. és 9276/11. honvédelmi miniszteri rendeletekre.
- ¹²⁵ *A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia tanári nagy könyvtárának címjegyzéke* 1910: 611.

- ¹²⁶ Az 1909. évi 13520/el. honvédelmi miniszteri rendeletre hivatkozva.
- ¹²⁷ *A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia tanári nagy könyvtárának címjegyzéke* 1910: 617.
- ¹²⁸ FERENCZI 1903.
- ¹²⁹ *A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia tanári nagy könyvtárának címjegyzéke* 1910: 616.
- ¹³⁰ *A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia tanári nagy könyvtárának címjegyzéke* 1910: 617.
- ¹³¹ *A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia tanári nagy könyvtárának címjegyzéke* 1910: 614.
- ¹³² *A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia tanári nagy könyvtárának címjegyzéke* 1910: 623–625 alapján.
- ¹³³ *A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia tanári nagy könyvtárának címjegyzéke* 1910: 618.
- ¹³⁴ MIKLÓS 2007: 64.
- ¹³⁵ *A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia tanári nagy könyvtárának címjegyzéke* 1910: 620–622.
- ¹³⁶ *A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia ifjúsági nagy könyvtárának címjegyzéke* 1911: 9.
- ¹³⁷ *A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia ifjúsági nagy könyvtárának címjegyzéke* 1911: 12.
- ¹³⁸ DEZSÉRI BACHÓ 1930: 693.
- ¹³⁹ Vö. DEZSÉRI BACHÓ 1930: 760–761.
- ¹⁴⁰ DEZSÉRI BACHÓ 1930: 814–815.
- ¹⁴¹ 1931-ben a múzeumban 450 könyvet és kiadványt őriztek. *Magyar Minerva* 1932: 220.
- ¹⁴² Az 1928/1929. tanévben a következő szertáarak, mintagyűjtemények álltak a hallgatók rendelkezésére: technológiai szertár, tereptani szertár, fegyvermintaterem, tűzermintaterem (korábban tűzérismeretek szertára), tűzéranyagszertár, lóismeret-mintaterem („hippológiai tanterem”, amely műszerek és ábrák mellett rendelkezett egy korszerű Leitz-féle epidiaszkóppal is), a különleges harceszközök szertára (korábban a közelharceszközök szertára), műszaki mintaterem (korábban erődítéstani mintaterem), műszaki anyagszertár, híradószertár (1924-ig összekötő szertár), földmértani szertár és a hadijátéktervek szertára (amelye a tanári

- nagykönyvtárban helyezték el). Lásd DEZSÉRI BACHÓ 1930: 819–825.
- ¹⁴³ 1921. január 16-án leplezték le a Szabadság téren az elszakított országrészek allegorikus szobrait, amelyek a következők (zárójelben az alkotók nevei): Nyugat (Sidló Ferenc), Kelet (Pásztor János), Dél (Szentgyörgyi István), Észak (Kisfaludi Strobl Zsigmond). Lásd: *Az elszakított országrészek szobrainak leleplezése* 1921: 47.
- ¹⁴⁴ *Irredenta-folyosó* 1933: 49.
- ¹⁴⁵ TORZSAI 2000: 446–450.
- ¹⁴⁶ GYÖRE 2012: 42.
- ¹⁴⁷ PETZOLDT 1888: 91–93.
- ¹⁴⁸ GYÖRE 2012: 42–43.
- ¹⁴⁹ Lásd például a *Rendeleti Közlöny* 1905. évi 3. számában megjelent pályázati hirdetményt: „A honvéd Ludovika Akadémiánál folyó évi április hó 1-vel betöltendő könyvtárosi állásra pályázat hirdetik. Erre pályázó nyugállományú honvéd tisztek (a századosi rendfokozattól lefelé) sajátkezűleg írt folyamodványaik, szolgálati alkalmazásuk rövid ismertetése mellett, legkésőbb folyó évi február hó 20-ig a honvéd Ludovika Akadémia parancsnokságához beterjesztendőik.”
- ¹⁵⁰ Az 1931-ben létrehozott két tanulmányi főcsoport eredményeként a tisztképzés már két helyszínen valósult meg. A Ludovika Akadémián működött az I. főcsoport (gyalogos, lovassági és tüzér), a Hűvösvölgyben pedig a II. főcsoport (műszaki, híradó, repülő, folyamőr). 1939-től egy újabb átszervezés következtében a tisztképzés három katonai főiskolára került: a magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémiára (gyalogság, lovasság, tüzérség), a magyar királyi Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémiára (műszaki fegyvernemek és csendőrség), valamint a magyar királyi Horthy Miklós, majd Horthy István Honvéd Repülő Akadémiára (légierő). Lásd NÉGYESI 2021: 244–248.
- ¹⁵¹ Az 1883-ban megjelent katalógus esetén az 1873–1883 között megjelent, az 1897-es katalógus esetén az 1884–1897 között megjelent, az 1910-es katalógus esetén pedig az 1898–1910 között megjelent szakmunkákat tekintem a legfrissebb szakirodalomnak.
- ¹⁵² M. SZABÓ 2004: 7.

- ¹⁵³ HAUSNER 2022: 22–28.
- ¹⁵⁴ KUTAS 1968: 13.
- ¹⁵⁵ SIMAY 1981: 227.
- ¹⁵⁶ SIMAY 1981: 230.
- ¹⁵⁷ TÓTH 1992: 105–112.
- ¹⁵⁸ GŐCZE 2000: 43–45.
- ¹⁵⁹ ILLÉS 2001: 15–20.
- ¹⁶⁰ ILLÉS 2001: 176–178.
- ¹⁶¹ BODA–TÓTH 2021: 354–355.
- ¹⁶² BUDAHÁZI 2011: 129–131.
- ¹⁶³ BODA–TÓTH 2021: 354–368.
- ¹⁶⁴ BODA–TÓTH 2021: 363.
- ¹⁶⁵ OROSZ 2007: 188–200.
- ¹⁶⁶ FALUDI 1987: 19.
- ¹⁶⁷ KUCSERA 1995: 144.
- ¹⁶⁸ A bajai vízügyi képzés történetéről és az intézmény könyvtáráról
FALUDI 1982: 38–39; SZLÁVIK 2022: 6–15.
- ¹⁶⁹ 2011. évi XXXVI. törvény a Nemzeti Közszolgálati Egyetem
létesítéséről.
- ¹⁷⁰ Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Hadtudo-
mányi és Honvédtisztképző Kar, Nemeskürty István Tanárképző
Kar, Rendészettudományi Kar, Víz tudományi Kar.
- ¹⁷¹ Nemzetbiztonsági Intézet, Katasztrófavédelmi Intézet.
- ¹⁷² Hadtudományi Doktori Iskola, Katonai Műszaki Doktori Iskola,
Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, Rendészettudományi
Doktori Iskola.
- ¹⁷³ Perjés (Pelzl) Géza (Trencsén, 1917. augusztus 14. – Budapest,
2003. szeptember 18.). Tényleges állományú katonatiszt, had-
történész. Lásd NN: 680543.
- ¹⁷⁴ Mueller Othmár (Budapest, 1932. március 15. – Budapest, 2002.
december 10.) magyar építészmérnök, a hadtudomány kandidá-
tusa, a magyar robbantástechnika nemzetközileg elismert szak-
értője. Lásd NN: 971302.
- ¹⁷⁵ Király Béla (Kaposvár, 1912. április 14. – Budapest, 2009. július 4.)
tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata
vezérezredes. Történész, politikus, a Magyar Tudományos Aka-
démia külső tagja (2004. május 3.). Lásd NN: 643608.

- ¹⁷⁶ Kósa Sándor (Nagykőrös, 1967 – ?, 2007. november 2.) tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata ezredes (posztumusz dandártábornok).
- ¹⁷⁷ Jobbik István (Kiskunhalas, 1943. október 28. – ?, 2000. január 16.) tényleges állományú katonatiszt, legmagasabb rendfokozata mk. ezredes, repülőmérnök. Lásd NN: 744721.
- ¹⁷⁸ Fekecs Gábor (?, 1929. október 27. –) hajómérnök, informatikus.
- ¹⁷⁹ PARISI 2023: 36.

A kötetben felhasznált képek forrása

13. *oldal*: Ludovicea: Első magyar nemzeti katona-nevelő intézet – Színezett könyomat, 1833 (Közszolgálati Tudásportál, Ludovika Gyűjtemény)
34. *oldal*: Ludovika Akadémia: A növendékek társalgóterme – Balzám (Győző) százados felvétele, 1895 körül (Közszolgálati Tudásportál, Ludovika Gyűjtemény)
38. *oldal*: A Ludovika Akadémia alaprajza 1899-ből (*Házi és szolgálati rend a m. kir. honvéd Ludovika-Akadémia számára* 1899)
51. *oldal*: Könyvtárterem 1900-ban a Ludovika Főépület keleti szárnyának földszintjén, a mai Zrínyi terem helyén (*A m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia* 1900)
55. *oldal*: Az úgynevezett Irredenta-folyosó, azaz a Ludovika Főépületet a szárnyépülettel az első emeleten összekötő zárt korridor (*Irredenta-folyosó* 1933: 50)
60. *oldal*: „Ima az Esztergomba való indulás előtt” – Levelezőlap, 1905 (Közszolgálati Tudásportál, Ludovika Gyűjtemény)
64. *oldal*: M. Kir. Honvéd Ludovika Akadémia – Levelezőlap, 1940 (Közszolgálati Tudásportál, Ludovika Gyűjtemény)
68. *oldal*: A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Tudományos Könyvtárának olvasóterme (TÓTH 1992: 111)
79. *oldal*: A Rendőrtiszti Főiskola könyvtárának olvasóterme (BODA-TÓTH 2021: 358)
83. *oldal*: A Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatástudományi Karának könyvtára (OROSZ 2007: [6])
87. *oldal*: Napilapok, folyóiratok a Pollack Mihály Műszaki Főiskola Vízgazdálkodási Intézet könyvtárában, 1982 (NKE EK VTK KK Könyvtári Archív Fotótár)

91. *oldal:* Hausner Gábor alezredes előadása Perjés Gézáról 2019. december 19-én a Központi Könyvtárban tartott teremavató ünnepségen (NKE honlap)
93. *oldal:* A Csesznák Benő altábornagy terem avatása 2024. november 19-én a Központi Könyvtárban (NKE honlap)
95. *oldal:* A Közzolgálati Tudásportál, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem egyetemi repozitóriuma (NKE EK)
97. *oldal:* Az NKE Egyetemi Könyvtár Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Kari Könyvtár olvasóterme (NKE EK)
99. *oldal:* Az NKE Egyetemi Könyvtár Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Kari Könyvtár Repülőműszaki Gyűjtemény olvasóterme (NKE EK)
100. *oldal:* Az NKE Egyetemi Könyvtár Víz tudományi Kar Kari Könyvtár olvasóterme (NKE EK VTK KK Könyvtári Archív Fotótár)
102. *oldal:* Az Egyetemi Könyvtár Örökös Tagja elismerés átadása Gyurcsík Iván nagykövet, rektori tanácsadó részére 2025. május 20-án (NKE honlap)
105. *oldal:* Az NKE Professzori Klub tagjainak látogatása az EK VTK Kari Könyvtárban 2023. október 6-án (NKE honlap)
107. *oldal:* A „Kihívások és lehetőségek a műszaki tájékoztatásban: 60 éves a szolnoki Repülőműszaki Gyűjtemény” könyvtár- és információ tudományi konferencia 2023. november 30-án (NKE honlap)
108. *oldal:* „A szabadságharc vértanúi” című kamarakiállítás megnyitója 2023. október 6-án az EK Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Kari Könyvtárának kiállítótermében (NKE honlap)

Felhasznált irodalom

- A Ludovica Academia közlönye (1873). *Ellenőr*, 5(309), 2.
- A Ludovika-akadémia könyvtárában (1879). *Fővárosi Lapok*, 16(78), 380.
- A m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia (1900). Budapest: Pesti Könyvnyomda.
- A magy. kir. honvédségi Ludovika Akadémia könyvtárának címjegyzéke kapcsolatban a természettani, fegyver- és utásztani mintagyűjtemények jegyzékével nemkülönben a könyvtár használatára vonatkozó szabályokkal. 1883. évi october havában (1883). Budapest: Khór és Wein.
- A magy. kir. honvédségi Ludovika Akadémia új szervezete (1883). *Ludovika Akadémia Közlönye*, 10(10), 823–842.
- A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia ifjúsági nagy könyvtárának címjegyzéke (1911). Budapest: Pallas.
- A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia tanári nagy könyvtárának címjegyzéke (1910). Budapest: Pallas.
- A magyar királyi honvédségi Ludovika-Akadémia könyvtárának címjegyzéke (1897). Budapest: Pallas.
- A Magyar Korona országainak állami zárszámadása az 1904. évre (1905). Budapest: Magyar Királyi Állami Nyomda.
- A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1802–1895 (1896). *Magyar Könyvszemle*, 20(2), 97–120.
- Ács Tibor (1996): A magyar katonai felsőoktatás 1848–49-ben. *Új Honvédségi Szemle*, 50(8), 26–37.
- Ács Tibor (2000): *A Magyar Hadi Főtanoda 1848–1849. évi története*. Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.
- Ács Tibor (2013): A magyar katonai akadémia előtörténete. A tervtől a megnyitásig (1790–1849). *Hadtörténelmi Közlemények*, 126(1), 73–102.

- Az elszakított országrészek szobrainak leleplezése (1921). *Ország-Világ*, 42(4), 45–47.
- BALLA Tibor (2022a): Pilch Jenő. In CSIKÁNY Tamás – HAUSNER Gábor (szerk.): *Ludovikás életutak*. Budapest: Ludovika, 213–225. Online: https://doi.org/10.36250/o1084_18
- BALLA Tibor (2022b): *A honvédtisztképzés irányítóinak arcképcsarnoka: A magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia igazgatói és parancsnokai, 1872–1945*. Budapest: Ludovika.
- BODA József – TÓTH Nikolett Ágnes szerk. (2021): *50 éves a rendészeti felsőoktatás: Jubileumi kiadvány, 1971–2021*. Budapest: Ludovika.
- BOTOS János (1997): Bankvilág, pénzvillág. In KOLLEGA TARSOLY István szerk.: *Magyarország a XX. században*. 2. kötet: Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság. Szekszárd: Babits, 660.
- BUDAHÁZI Árpád szerk. (2011): *Jubileumi évkönyv: 40 éves a Rendőrtiszti Főiskola, 1971–2011*. Budapest: Rendőrtiszti Főiskola.
- CSUTAK Kálmán (1868): *Aradi fogságom alatt írt adatok az 1848/9 évi szabadságharc különösen az Erdély havasai ellen vezetett hadjáratról*. Pest: Heckenast.
- DEZSÉRI BACHÓ László szerk. (1930): *A Magyar Kir. Honvéd Ludovika Akadémia története*. Budapest: Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia.
- DÜMMERTH Dezső (1964): Kishivatalnokok az Egyetemi Könyvtár szolgáltatásban, 1836–1895. In MÁTRAJ László – TÓTH András – VÉRTESY Miklós (szerk.): *Az Egyetemi Könyvtár évkönyvei 2. Annales Bibliothecae Universitatis de Rolando Eötvös Nominatae 2*. Budapest: Tankönyvkiadó, 135–159.
- FALUDI GÁBOR (1987): Huszonöt éves az üzemmérnök-képzés. *Magyar Vízgazdálkodás*, 27(7), 18–19.
- FALUDI GÁBOR szerk. (1982): Pollack Mihály Műszaki Főiskola Vízgazdálkodási Intézet, 1962–1982. Baja: PMMF Vízgazdálkodási Intézet.
- FERENCZI Zoltán (1903): *A könyvtárak alapvonalai*. Budapest: Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége.
- GŐCZE István (2000): A hadtudományi kutatás helyzete és lehetőségei az ezredfordulón. *Hadtudomány*, 10(3), 38–46.
- GUILLEAUME Árpád (1911): Szervezeti és egyéb újítások fegyveres erőnkben. *Magyar Katonai Közlöny*, 4(2), 113–145.
- GYÖRE Géza (2012): *Könyvtárostánár-képzés Magyarországon*. Pápa: Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar Neveléstudományi Intézet.
- HAUSNER Gábor (1996): A tisztképzés helyzete a XVII. században és Zrínyi Miklós elképzelései. In LENGYEL Ferenc – SZÁNTÓ Mihály (szerk.): *A magyar katonai vezető- és tisztképzés története: A millecentenárium alkalmából rendezett tudományos konferencia anyaga (1996. október*

- 8–9.) – *Tanulmánygyűjtemény*. Budapest: HM Oktatási és Tudomány-szervező Főosztály, 18–30.
- HAUSNER Gábor szerk. (2022): *Honvédelmi alapismeretek*. Budapest: Ludovika. Online: <https://doi.org/10.1556/9789634549543>
- Házi és szolgálati rend a m. kir. honvéd Ludovika-Akadémia számára (1899). Budapest: Pesti Könyvnyomda.
- Házi és szolgálati rend a m. kir. honvéd Ludovika Akadémia számára (1903). Budapest: Pesti Könyvnyomda.
- ILLÉS György szerk. (2001): *Jubileumi évkönyv: 30 éves a Rendőrtiszti Főiskola, 1971–2001*. Budapest: Rendőrtiszti Főiskola.
- Irredenta-folyosó (1933). *Ludovikás Levente*, 12(1), 49–51.
- K. L. (1905): Központi honvédkönyvtár. *Magyar Könyvszemle*, 13(1–4), 284–285.
- KENYERES Ágnes szerk. (2001): *Magyar életrajzi lexikon*. Budapest: Akadémiai.
- KISPARTI János (1914): *A váci Theresianum története*. Vác: Váci Múzeum Egyesület.
- KUCSERA Gyula szerk. (1995): *Pollack Mihály Műszaki Főiskola jubileumi évkönyv '25*. Pécs: Pollack Mihály Műszaki Főiskola.
- KUTAS Rudolf (1968): A hadtudomány könyvtára. *Néphadsereg*, 21(15), 13.
- MELICH János (1909): A Ludovika Akadémia könyvtáráról. *Magyar Könyvszemle*, 17(1–4), 376–377.
- MÉSZÁROS Zoltán (2024a): A Ludovika Akadémia Közlönyének első tíz éve. *Honvédségi Szemle*, 152(2), 74–85. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2024.2.7>
- MÉSZÁROS Zoltán (2024b): A Ludovika Akadémia Közlönye a növendékek korában (1884–1897). *Honvédségi Szemle*, 152(5), 92–106. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2024.5.6>
- MÉSZÁROS Zoltán (2025): A Ludovika Akadémia Közlönye a századfordulón (1898–1907). *Honvédségi Szemle*, 153(2), 118–133. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2025.2.10>
- MIKLÓS Zoltán (2006): Az oktatás tartalmi és módszertani sajátosságai a Ludovika Akadémián. *Neveléstörténet*, 3(3–4), 90–97.
- MIKLÓS Zoltán (2007): Tanítás-tanulás a Ludovika Akadémián. *Neveléstörténet*, 4(1–2), 57–92.
- M. SZABÓ Miklós (2004): *A magyar katonai felsőoktatás története, 1947–1956*. Budapest: Zrínyi.
- NÉGYESI Lajos (2021): *Ludovika*. Budapest: Ludovika.
- NN [Nemzeti Névtér]. Személynévtér. Online: <https://magyarnemzetinevter.hu/person/>
- OROSZ Ágnes szerk. (2007): *A Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatástudományi Karának (Államigazgatási Főiskola) története, 1977–2007*. Budapest: HVG-ORAC.

- PARISI, Giorgio (2023): *A seregélyek röpte: A komplex rendszerek csodái*. Ford. Balázs István. Budapest: Park.
- PETELEI István (1875a): A Ludovica-Academia könyvtára. *A Hon*, 13(155), 2.
- PETELEI István (1875b): A Ludovica-Academia könyvtára. *Irodalmi Értesítő*, 1(1), 108–109.
- PETZOLDT Gyula [PETZOLDT, Julius] (1888): A könyvtárnok képzéséről. *Magyar Könyvszemle*, 13(1–4), 91–93.
- PILCH Jenő (1923): A Ludovika Akadémia uttörő szerepe a magyar katonai szakirodalom terén. *Ludovikás Levente*, 2(1), 31–32.
- PIM Névter [Petőfi Irodalmi Múzeum Névter]. Online: <https://opac-nevter.pim.hu/hu>
- POGÁNYNÉ RÓZSA Gabriella (2017): Magyar királyi honvédségi tiszti magán-könyvtárak a XIX–XX. század fordulóján. *Könyvtári Figyelő*, 63(4), 549–562.
- SCHNETZER Ferenc (1905): Központi honvéd könyvtár. *Ludovika Akadémia Közlönye*, 31(5), 602–608.
- SIMAY Norbert (1981): Bemutatjuk a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia könyvtárát. *Könyvtáros*, 31(4), 227–230.
- SZABÓ József János (1996): Tisztképzés az Osztrák–Magyar Monarchiában. In LENGYEL Ferenc – SZÁNTÓ Mihály (szerk.): *A magyar katonai vezető- és tisztképzés története: A millecentenárium alkalmából rendezett tudományos konferencia anyaga (1996. október 8–9.) – Tanulmánygyűjtemény*. Budapest: HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály, 69–80.
- SZLÁVIK Lajos szerk. (2022): *A bajai vízügyi felsőoktatás 60 éve: 1962–2022*. Baja: Nemzeti Közszerológiai Egyetem Víz Tudományi Kar.
- TORZSAI Tamás (2000): A könyvtártudomány legkiemelkedőbb képviselői – A könyvtárosképzés – A könyvtárügyi szakirodalom. In KOLLEGA TARSOLY István szerk.: *Magyarország a XX. században*. 5. kötet: *Tudomány 2. – Társadalomtudományok*. Szekszárd: Babits, 443–453.
- TÓTH Bálintné (1992): A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Tudományos Könyvtára. *Új Honvédségi Szemle*, 46(7), 105–113.

NYOMTATOTT FORRÁS

1808. évi VII. törvénycikk a katonai Ludovika-akadémiáról.
1883. évi XXXIV. törvénycikk a magyar királyi honvédségi Ludovika-Akadémia föllállításáról szóló 1872. évi XVI. törvénycikk módosítása tárgyában.
1897. évi XXIII. törvénycikk a honvéd nevelő- és képző intézetekről.
1922. évi X. törvénycikk a magyar királyi honvéd tisztképzésről.
2011. évi XXXVI. törvény a Nemzeti Közszerológiai Egyetem létesítéséről.

- A m. kir. kormány 1899. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1900). Budapest: Athenaeum.
- A m. kir. kormány 1900. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1901). Budapest: Athenaeum.
- A m. kir. kormány 1901. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1902). Budapest: Athenaeum.
- A m. kir. kormány 1902. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1904). Budapest: Athenaeum.
- A m. kir. kormány 1903. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1904). Budapest: Athenaeum.
- A m. kir. kormány 1904. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1906). Budapest: Athenaeum.
- A m. kir. kormány 1905. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1906). Budapest: Athenaeum.
- A m. kir. kormány 1906. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1907). Budapest: Athenaeum.
- A m. kir. kormány 1907. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1909). Budapest: Athenaeum.
- A m. kir. kormány 1908. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1909). Budapest: Athenaeum.
- A m. kir. kormány 1909. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1910). Budapest: Athenaeum.
- A m. kir. kormány 1910. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1911). Budapest: Athenaeum.
- A m. kir. kormány 1911. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1912). Budapest: Athenaeum.
- A m. kir. kormány 1912. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1914). Budapest: Athenaeum.
- A m. kir. kormány 1935. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv* (1937). Budapest: Athenaeum.
- Közlöny, 1(185) (1848. december 12.).
- Magyar Minerva. *A magyarországi múzeumok és könyvtárak címkönyve* (1915) 5, 1912–1913. Budapest: Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelő-sége és Országos Tanácsa.
- Magyar Minerva. *A magyarországi múzeumok és könyvtárak címkönyve* (1900) 1, 1900. Budapest: Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelő-sége.
- Magyar Minerva. *A magyarországi múzeumok és könyvtárak címkönyve* (1902) 2, 1901–1902. Budapest: Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelő-sége.
- Magyar Minerva. *A magyarországi múzeumok és könyvtárak címkönyve* (1904) 3, 1903–1904. Budapest: Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Országos Főfelügyelő-sége.

Magyar Minerva. *A magyarországi múzeumok és könyvtárak czímkönyve* (1912) 4, 1904–1911. Budapest: Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Országos Főfelügyelősége.

Magyar Minerva. *A magyarországi múzeumok, könyvtárak, levéltárak, tudományos intézetek, tanintézetek, bizottságok, tanácsok, tudományos és művészeti társulatok, közművelődési egyesületek évkönyve* (1932) 6, 1930–1931. Budapest: Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ. *Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára*, 11(5) (1884. február 7.). *Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára*, 32(3) (1905. február 4.).

LEVÉLTÁRI FORRÁS

HM HIM HL HFP (Magyar Királyi Honvéd Főparancsnokság) 147. doboz (1885).

HM HIM HL V. fondfőcsoport (Tanintézetek) 1. doboz (1872, 1873, 1874).

HM HIM HL V. fondfőcsoport (Tanintézetek) 100. doboz (1932, 1938, 1940).

HM HIM HL V. fondfőcsoport (Tanintézetek) 295. doboz (1923/1924).

HM HIM HL V. fondfőcsoport (Tanintézetek) 296. doboz (1927/1928).

HM HIM HL V. fondfőcsoport (Tanintézetek) 297. doboz (1928/1929).

HM HIM HL V. fondfőcsoport (Tanintézetek) 298. doboz (1930/1931).

A Ludovika Akadémia története rendszerint a tisztképzés, a hadtudomány vagy a katonai hagyomány szemszögéből jelenik meg a szakirodalomban. Kevésbé ismert az a tudásbázis és kapcsolatrendszer, amely mindezek háttérében állt, meghatározó elemei pedig a Ludovika könyvtárai voltak.

A kötet a tervezéstől kiindulva követi végig a Ludovika könyvtárainak fejlődését, bemutatva szerepüket az oktatásban, a tudományos munkában és a magyar katonai szaknyelv kialakulásában. E történet ugyanakkor túlmutat önmagán: a könyvtárak szinergiát alkottak azokkal a tudományos műhelyekkel, szakmai közösségekkel és intézményekkel, amelyek a hazai katonai és közszolgálati hivatásrendeket formálták.

Ez az örökség a második világháború után sem tűnt el. A kötet áttekinti a Nemzeti Közszolgálati Egyetem elődintézményeinek könyvtári hagyományait és az Egyetemi Könyvtár kialakulását, rámutatva arra, hogy a tudás megőrzésének és közvetítésének igénye napjainkban is meghatározó érték. A könyv így egyszerre intézmény- és könyvtártörténet, valamint a közszolgálati tudástranszfer közel két évszázados lenyomata.

ISBN 978-963-653-355-7

9 789636 533557